İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİLAS VE YAKIN ÇEVRESİNDE GELENEKSEL KONUTLARIN ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE GÖZLEMLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar İmge TEKİN

Anabilim Dalı : MİMARLIK

Programı : MİMARLIK TARİHİ

OCAK 2003

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİLAS VE YAKIN ÇEVRESİNDE GELENEKSEL KONUTLARIN ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE GÖZLEMLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar İmge TEKİN
502991198

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 24 Aralık 2002
Tezin Savunulduğu Tarih : 16 Ocak 2003

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Metin SÖZEN
Diğer Jüri Üyeleri Prof.Dr. Ara ALTUN (İ.Ü.)
Prof.Dr. İlknur KOLAY

OCAK 2003

ÖNSÖZ

Bu tezin ortaya çıkmasında bana özenle yol gösteren Sayın Prof. Dr. Metin SÖZEN'e; bilgilerini ve deneyimlerini sakınmadan benimle paylaşan Sayın Gazeteci Olcay AKDENİZ; Sayın Mimar Dalga KARASU, Sayın Mimar Neşe GÖKBEL, Sayın Hasan ÖZGEN'e ve özellikle; çalışmalarıma sabırla ve özenle vermiş oldukları her türlü destek ve katkıları için Sayın Mimar Mehmet YENİSU; değerli ailem; babam Turgut TEKİN, annem Fatma TEKİN ve kardeşim İlke TEKİN'e teşekkür eder, şükranlarımı sunarım.

Ocak, 2003 İmge TEKİN

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ vı
ŞEKİL LİSTESİ vıı
ÖZET x
SUMMARY xıı

1. GİRİŞ 1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı 1

2. MİLAS İLÇESİNİN COĞRAFİ YAPISI, TARİHSEL VE KÜLTÜREL GELİŞİMİ 3
2.1. İlçenin Konumu ve Coğrafi Özellikleri 3
2.1.1. Yeri ve Konumu 3
2.1.2. Yer Yapısı, İklimi ve Bitki Örtüsü 4
2.1.3. Nüfus ve Toplumsal Yapısı 5
2.1.4. Sosyal ve Ekonomik Yapısı 6
2.2. İlçenin Tarihsel, Kültürel Gelişimi ve Tarihsel Dokusu 7
2.2.1. Tarihsel ve Kültürel Gelişimi 7
2.2.2. İlçedeki Önemli Tarihsel Kalıntılar 11
2.2.2.1. Mylasa (Milas) 11
2.2.2.2. Beçin 24
2.2.2.3. Labranda 29
2.2.2.4. Euromos 30
2.2.2.5. Herakleia Latmos (Kapıkırı) 32
2.2.2.6. Prehistorik Kaya Resimleri 34
2.2.2.7. İasos (Kıyıkışlacık, Asin Kurin) 35
2.2.2.8. Keramos 39
2.2.2.9. Bargylia (Boğaziçi) 40

3. MİLAS VE YAKIN ÇEVRESİNDE DEĞİŞİK ÖLÇEKTEKİ YERLEŞİMLERDE; GELENEKSEL YERLEŞİM DOKUSU VE KONUTLARIN ÖZELLİKLERİ 42
3.1. Milas Merkez İlçesi Ölçeğinde Geleneksel Yerleşim Dokusu ve Konutların Özellikleri 42
3.1.1. Geleneksel Milas Evi Temel Özellikleri ve 'Türk Evi' Genelindeki Yeri 42
3.1.2. Geleneksel Şehir Dokusu İçinde Milas Evi ve Konumlanması 49
3.1.3. Kat Planları ve Özellikleri 51

3.1.4. Cepheler 59
3.1.5. Taşıyıcı Sistem ve Malzeme 63
3.1.6. Mimari Mekanlar 64
3.1.6.1. Odalar 64
3.1.6.2. Sofa (Önlük ve Divanhane) 67
3.1.6.3. Taşlık 71
3.1.6.4. Zemin Kat Hizmet Odaları 73
3.1.6.5. Mutfak 73
3.1.6.6. Hamam ve Hela 74
3.1.7. Mimari Elemanlar 74
3.1.7.1. Döşemeler 74
3.1.7.2. Tavanlar 75
3.1.7.3. Çatı ve Saçaklar 77
3.1.7.4. Çıkmalar 77
3.1.7.5. Kapılar 80
3.1.7.6. Pencereler 84
3.1.7.7. Sedirler 86
3.1.7.8. Yüklükler ve Diğer Dolaplar 86
3.1.7.9. Ocaklar 88
3.1.7.10. Merdivenler 89
3.1.7.11. Bacalar 90
3.2. Milas Yakın Çevresinde, Köy Ölçeğinde Geleneksel Yerleşim Dokusu ve Konutların Özellikleri 92
3.2.1. Köy Yerleşim Dokusu İçinde Kırsal Konut Özellikleri 92
3.2.2. Kat Planları ve Özellikleri 94
3.2.3. Cepheler 96
3.2.4. Mimari Mekanlar 101
3.2.4.1. Oda 101
3.2.4.2. Ayazlık (Açık Sofa) 102
3.2.4.3. Ambar 103
3.2.4.4. Avlu 103
3.2.5. Mimari Elemanlar 104
3.2.5.1. Döşemeler 104
3.2.5.2. Tavanlar 104
3.2.5.3. Çatı ve Saçaklar 105
3.2.5.4. Ocaklar ve Bacalar 106
3.2.5.5. Çıkmalar 107
3.2.5.6. Kapılar 108

3.2.5.7. Pencereler 109
3.2.5.8. Yüklük ve Diğer Dolaplar 111

4. GENEL DEĞERLENDİRME 112

KAYNAKLAR 115

ÖZGEÇMİŞ 119

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 2.1 : Milas İlçesi Planı..... 3
Şekil 2.2 : Günümüz Sınırlarıyla Karia Bölgesi..... 8
Şekil 2.3 : Milas İlçe Sınırları İçindeki Antik Yerleşmeler..... 10
Şekil 2.4 : Milas İlçe Merkezinin Yakın Çevresinde Tarihi Kalıntılar..... 12
Şekil 2.5 : Kuyruklu Kale..... 13
Şekil 2.6 : Passala (Kule)..... 14
Şekil 2.7 : Berber İni Kaya Mezarı..... 14
Şekil 2.8 : Milas'ın Tarihi Kalıntılar Dokusu..... 15
Şekil 2.9 : Baltalı Kapı Gravürü..... 16
Şekil 2.10 : Hisarbaşı Kutsal Alanındaki Menandros Onur Sütunu 17
Şekil 2.11 : Augustus Tapınağı Gravürü..... 18
Şekil 2.12 : Gümüşkesen Mezar Anıtı..... 19
Şekil 2.13 : Su Kemerleri..... 19
Şekil 2.14 : Ulu cami..... 20
Şekil 2.15 : Firuz Bey Cami..... 21
Şekil 2.16 : Ağa Cami..... 22
Şekil 2.17 : Çöllüoğlu Hanı..... 23
Şekil 2.18 : BeçinŞehir Krokisi..... 25
Şekil 2.19 : Beçin Kalesi..... 25
Şekil 2.20 : Ahmet Gazi Medresesi..... 26
Şekil 2.21 : Karapaşa Hanı (Medresesi)..... 27
Şekil 2.22 : Yelli Cami..... 28
Şekil 2.23 : Labranda Şehir Planı..... 29
Şekil 2.24 : Labranda Genel Görünüşü..... 30
Şekil 2.25 : Euromos Şehir Planı..... 31
Şekil 2.26 : Euromos Zeus Tapınağı..... 31
Şekil 2.27 : Endymion Tapınağı..... 32
Şekil 2.28 : Nekropol..... 32
Şekil 2.29 : Yediler Manastırı..... 33
Şekil 2.30 : İkiz Adalardaki Manastır Kalıntıları..... 34
Şekil 2.31 : Prehistorik kaya resimleri..... 35
Şekil 2.32 : İasos Şehir Planı..... 36
Şekil 2.33 : Bouleuterion..... 38
Şekil 2.34 : Balık Pazarı..... 38
Şekil 2.35 : Leleg Yapısı..... 38
Şekil 2.36 : Kurşunlu Yapı..... 39
Şekil 2.37 : Plastik Bezemeli Kapı..... 39
Şekil 2.38 : Bargylia Şehir Planı..... 40
Şekil 3.1 : Milas Geleneksel Şehir Dokusu..... 43
Şekil 3.2 : Örnek Bir Ağa Konağı..... 44
Şekil 3.3 : Bahaeddin Ağa Konağı..... 44
Şekil 3.4 : Bir Orta Halli Evi Örneği..... 44
Şekil 3.5 : Bir Orta Halli Evi Örneği..... 44
Şekil 3.6 : Bir Rum Evi Örneği..... 47
Şekil 3.7 : Macar Evleri..... 47
Şekil 3.8. : Macar Evleri..... 48

Şekil 3.9 : Örnek Yahudi Evleri..... 48
Şekil 3.10 : Madam Murat Evi..... 49
Şekil 3.11 : Tabakhane Caddesi..... 50
Şekil 3.12 : Kemerler Sokak..... 50
Şekil 3.13 : Eski Konak Caddesi..... 50
Şekil 3.14 : Plan Tipleri Gelişim Şeması..... 52
Şekil 3.15 : Mehmet Köse Evi..... 53
Şekil 3.16 : Cami Sokak No:3..... 53
Şekil 3.17 : Safinaz Hanım Evi..... 53
Şekil 3.18 : Turan Erol Evi, Selamoğlu Sokak No:4..... 54
Şekil 3.19 : Ayşe Alptekin Evi, Eski Konak Caddesi No:38..... 54
Şekil 3.20 : Bahaeddin Ağa Konağı, Aslanlı Ev..... 55
Şekil 3.21 : Hacı Ali Ağa Evi..... 55
Şekil 3.22 : Rıfat Ağa Konağı, Tabakhane Caddesi..... 56
Şekil 3.23 : Bağıloğulları Evi..... 56
Şekil 3.24 : Hadi Bey Konağı..... 57
Şekil 3.25 : İzzet Ağa Evleri, Cemil Menteşe Caddesi No:2..... 58
Şekil 3.26 : Hadi Bey Konağı Cihannuma Katı Planı..... 59
Şekil 3.27 : Ayşe Alptekin Evi..... 60
Şekil 3.28 : Eski Konak Caddesi'nde Geleneksel Milas Evleri Cepheleri..... 60
Şekil 3.29 : İzzet Ağa Evleri Cepheleri..... 61
Şekil 3.30 : Ocak, baca ve duvar örgüsü ile örnek bir Milas evi..... 61
Şekil 3.31 : Rıfat Ağa Konağı..... 62
Şekil 3.32 : Zemin Kat Duvarı ve 1. Kat Duvar İşçiliği 63
Şekil 3.33 : Milas Evlerinde Oda Planı Örnekleri..... 65
Şekil 3.34 : 'Oda'da dolap-dolap nişi-ocak ilişkisi..... 66
Şekil 3.35 : 'Oda'da pencere-sedir-ocak-orta alan ilişkisi..... 67
Şekil 3.36 : Rıfat Ağa Konağı'ndan Önlük Görünüşü..... 68
Şekil 3.37 : Ayşe Alptekin Evinde Önlükten eyvana bakış..... 69
Şekil 3.38 : Eyvanda sedirli oturma alanı..... 69
Şekil 3.39 : Eyvanda Kemerli Geçiş..... 70
Şekil 3.40 : Taşlıktan Avlu Kapısına Bakış..... 71
Şekil 3.41 : Avlu Kapısından Taşlığa Bakış..... 71
Şekil 3.42 : Zemin Kat Planı (Eski Konak Caddesi No:5)..... 72
Şekil 3.43 : Zemin Kat Planı (Ayşe Alptekin Evi, Eski Konak Cad. No:38). 72
Şekil 3.44 : Zemin Kat Planı (Cami Sokak No:3)..... 73
Şekil 3.45 : Yükseltilmiş Tavan..... 75
Şekil 3.46 : Tavan Köşe Detayı..... 75
Şekil 3.47 : Ahşap İşçiliği ile Yapılmış Merkezi Tavan Düzenlemesi..... 76
Şekil 3.48 : Göbekte yapılan tavan bezeme örnekleri..... 76
Şekil 3.49 : Sıvalı ve hareketli saçak örneği..... 77
Şekil 3.50 : Saçak yapım sistemi..... 77
Şekil 3.51 : Saçak üzerinde alçı süsleme..... 77
Şekil 3.52 : Dikdörtgen çıkma örneği..... 78
Şekil 3.53 : Üçgen çıkma örneği..... 78
Şekil 3.54 : Çıkma üzerinde ahşap işçiliği ile süsleme..... 78
Şekil 3.55 : Çıkma üzerinde ahşap işçiliği..... 79
Şekil 3.56 : Çıkma alt yüzeyinde kalem işi süsleme 79
Şekil 3.57 : Taş işçiliği ile yapılmış dış kapı örnekleri..... 80
Şekil 3.58 : Boya ve alçı süslemeli dış kapı örnekleri..... 81

Şekil 3.59 : Oda kapısı örnekleri..... 82
Şekil 3.60 : Milas Evlerinde Avlu Kapıları Örnekleri..... 83
Şekil 3.61 : Düşey sürmeli pencere..... 84
Şekil 3.62 : Kafesli ve korkuluklu pencere..... 85
Şekil 3.63 : Dıştan ve içten kepenk detayı..... 85
Şekil 3.64 : Yüklük ve gusulhane örnekleri..... 86
Şekil 3.65 : Duvar içinde dolap nişleri örnekleri..... 87
Şekil 3.66 : Aynı odadan yüklük-dolap-kapı görünüşleri..... 87
Şekil 3.67 : Dikdörtgen çıkmalı ocak örnekleri..... 88
Şekil 3.68 : Davlumbazlı ocak örneği..... 89
Şekil 3.69 : İzzet Ağa evinde divanhaneden cihannumaya çıkış merdivenleri..... 89
Şekil 3.70 : Merdivenlerden ahşap korkuluk detayları..... 90
Şekil 3.71 : Baca Örnekleri..... 90
Şekil 3.72 : Baca örnekleri..... 91
Şekil 3.73 : Çomakdağ-İkiztaş Köyü genel görünümü..... 92
Şekil 3.74 : Çomakdağ-Gökseki Köyü genel görünümü..... 93
Şekil 3.75 : Çomakdağ-Gökseki'de bir patika ve Kızılağaç'ta bir avlu merdiveni..... 94
Şekil 3.76 : Hanay Plan Tipi..... 95
Şekil 3.77 : Ayazlıklı Plan Tipi..... 95
Şekil 3.78 : 2 Odalı Ayazlıklı Plan Tipi..... 95
Şekil 3.79 : Geleneksel Kırsal Konutta Cephe Düzenlemesi..... 96
Şekil 3.80 : Çomakdağ'da geleneksel ayazlıklı kırsal konut cephe örneği.... 97
Şekil 3.81 : Çomakdağ'da hanay kırsal konut cephe örneği..... 97
Şekil 3.82 : Çomakdağ'da hanay kırsal konutunda giriş cephesi..... 98
Şekil 3.83 : Hanay kırsal konutuna giriş ve kapı üstünde yer alan sundurmalık..... 98
Şekil 3.84 : Çomakdağ'da ayazlıklı kırsal konutlardan sekili köşk örneği.... 99
Şekil 3.85 : Çomakdağ'da geleneksel kırsal konutlarından duvar dokusu-saçak-lento detayı..... 100
Şekil 3.86 : Çomakdağ'da geleneksel ayazlıklı kırsal konut cephesi..... 100
Şekil 3.87 : Çomakdağ-Kızılağaç'ta geleneksel bir kırsal konut odası..... 101
Şekil 3.88 : Hanay ve ayazlıklı kırsal konut plan tipleri kesitleri..... 102
Şekil 3.89 : Çomakdağ'da kırsal konutta ayazlık..... 103
Şekil 3.90 : Tavan süsleme örneği..... 104
Şekil 3.91 : Hanay kırsal konutundan toprak çatı-saçak-baca detayı..... 105
Şekil 3.92 : Geleneksel kırsal konutta kırma çatı-saçak-ocak..... 106
Şekil 3.93 : Oda içinde ocak-raf-elmalık ilişkisi..... 107
Şekil 3.94 : Sekili köşk örneği..... 107
Şekil 3.95 : Sekili köşk örnekleri..... 108
Şekil 3.96 : Türbe Köylerinden kapı detayı..... 108
Şekil 3.97 : Çomakdağ Köylerinden kapı örnekleri..... 109
Şekil 3.98 : Türbe Köylerinden korkuluklu pencere detayları..... 109
Şekil 3.99 : Çomakdağ Köylerinden ahşap korkuluklu ve kepenkli pencere örnekleri..... 110
Şekil 3.100 : Çomakdağ Köylerinden pencerelerin ve kepenklerin odadan görünüş örnekleri..... 110
Şekil 3.101 : Geleneksel kırsal konutta yüklük ve gusulhane örneği..... 111

MİLAS VE YAKIN ÇEVRESİNDE GELENEKSEL KONUTLARIN ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE GÖZLEMLER

ÖZET

Güneybatı Anadolu'da, Muğla'ya bağlı bir ilçe olan Milas; yakın çevresiyle birlikte tarihin erken dönemlerinden günümüze değin, pek çok uygarlığa sahne olmuştur.

M.Ö. 6. ve 5. binyıllara denk gelen prehistorik dönem kaya resimleri kalıntıları bölgede bulunan en eski tarihli kalıntılardır. Anadolu'nun en eski halkı olarak kabul edilen Karlar, bu bölgede yaşamıştır. Milas ve yakın çevresi Karia'nın en önemli bölgelerindendir ve Milas uzun bir dönem boyunca, Karia'nın en önemli şehri olmuştur. Daha sonra Roma ve Bizans dönemlerine tanıklık etmiş bu bölgeye; 11. Yüzyıldan itibaren Türk akınları başlamış ve 13. Yüzyılda bölge tamamen Türkleşmiştir.

Bölge, tarihi boyunca, her dönemden önemli izleri ve kalıntıları bünyesinde barındırmıştır. Büyük kısmı tahrip olmuş olsa bile, ait oldukları dönemlerle ilgili önemli bilgileri içlerinde barındıran bu kalıntıların çoğu, yerli ve yabancı bilimadamlarınca, günümüzde inceleme altındadır. Bunun yanında, bölgeye 11. Yüzyıldan itibaren yerleşen Türklerin; Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve son olarak Türkiye Cumhuriyeti'ne ait; önemli izleri ve kalıntıları da bulunmaktadır. En önemli yaşama birimi olan konutlar, dönemlerine ait yalın ve zengin içerikli bilgileri bünyelerinde barındırırlar.

Milas merkez ilçesi ve yakın çevresi; kentsel ve kırsal konut bazında önemli bir bilgi kaynağıdır. Ancak, tarihi koruma, bu birimler için yeterli seviyede değildir. Bunun sonucu olarak da özellikle kent içinde ve yavaş yavaş kırsal alanda hızla yıkılmakta ve yok olmakta olan geleneksel doku ve konutlar için yeterli belgeleme ve tarama da yapılmış değildir. Bölgenin genel bir inceleme altına alınmasına ve ileride bölgeyle ilgili araştırma amaçlı konu seçimine zemin hazırlanmasına gerek vardır.

Bu aşamada, Milas ve yakın çevresinde, kentsel ve kırsal konutların temel özellikleri üzerine gözlemler yapılması kararlaştırılmıştır. Kentsel ve kırsal konut kendi özellikleri içinde ayrı olarak tanımlanmış ve sonuç olarak birbirleriyle ilişkileri, ortak noktaları ve farklı özellikleri nedenleriyle irdelenmiştir. Temel özelliklerin belirlenmesi ve tanımlanması sırasında, genel özelliklerinden detaylara doğru bir sıralama ile inceleme yapılmıştır. Öncelikle konut yapımına doğrudan etkidiği için bölgenin coğrafi yapısı incelenmiştir. Bölgenin önemli bir tarihsel geçmişi olması ve geleneksel dokunun tarihi kalıntılar üzerinde gelişmiş olması nedeniyle tarihsel ve kültürel geçmişine detaylı olarak değinilmiştir.

Türkler yerleşik yaşama geçme aşamasında kırsal bölgelere toplu olarak yerleşmişler ve kendi yaşam tarzları doğrultusunda bir mimari mekan kavramı geliştirmişler, önceki yerleşim dokularından ve mimari özelliklerden etkilenmemişlerdir. Akdeniz ülkelerinde görülen hayvancılıkla bağlantılı bir yaşam tarzı olarak; bölgede görülen mevsimlik yer değiştirmeler sırasında; hareket edilen iki noktadan önce birinde, sonra her ikisinde birden yapılaşma başlamıştır.

Kentsel konut, Milas İlçesi ölçeğinde incelenmiştir. Batı Anadolu karakterinde klasik Türk evi olarak tanımlanabilecek, geleneksel Milas evleri, gösterişli konaklardan, yalın evlere kadar geniş bir dökümana sahiptir. Milas evleri cephe özellikleri açısından; cumbaları; ocak çıkmaları; kafesli, korkuluklu ya da kepenkli pencere dizileri; işlemeli kapıları; saçakları; renk kullanımı, ahşap, taş işçiliği ve kalem işi süslemeleri ve bacaları ile özgün bir kentsel dokuya sahiptir.

Kırsal konutlar ise, daha kısıtlı ekonomik ve toplumsal koşullara karşın kendine özgü karakteristik özellikler kazanmıştır. Cephe özellikleri; duvar dokusu, cephede pencere dizileri arasında ocak çıkmaları, seki köşkleri ve bacaları kırsal konutların başlıca karakteristik özelliklerindendir.

Kentsel ve kırsal konut arasındaki en önemli farklılık plan bazındadır. Konut, kentsel ve kırsal alanda aynı plan anlayışından hareketle farklı özellikler ve karakterler kazanarak gelişme şemaları izlemiştir.

Kırsal alanda, bu gelişim belli sınırlar içinde kalmışken, kentsel alan ekonomik ve toplumsal koşulların uygunluğu sayesinde daha hızlı ve gelişmiş bir şekil almıştır.

Ekonomik gelir düzeyi, ekonomik gelir kaynaklarının farklılaşması mekan planlanması ve gelişimine doğrudan yansımıştır.

Kırsal alanda, tek odalı plandan, açık sofalı plan tipine; kentsel konutta, açık sofalı ve kapalı sofalı plan tipine doğru bir gelişim izlenmektedir.

Kırsal alanda ve kentsel alanda orta halli, toprakla doğrudan ilişkisi olan ailelerin evlerinde planlama daha açık ve zeminle içiçedir. Daha varlıklı, ağa konaklarında mekan kullanımı manzara seyretme amaçlı olmuş ve daha kapalı bir biçim almıştır.

Sonuç olarak; Milas ve yakın çevresinde gelişen geleneksel yerleşim dokusu ve konutlar, aynı anlayış üzerine oluşmuştur. Fakat içinde yer aldığı toplumsal ortama bağlı olarak kırsal ve kentsel konut adı altında farklılaşarak gelişmiş, kendi içinde özgün özellikler kazanmıştır.

OBSERVATIONS ON TRADITIONAL RESIDENCES IN MILAS AND SURROUNDING RURAL AREA

SUMMARY

Milas, which is a district of Muğla, with it's rural area has been located for several civilizations throughout history.

Prehistorical terms of drawings on the rocks which remained from 6000-5000 BC. are the oldest ruins of this region. Karia, that is the oldest civilization of Anatolia, had lived in Milas and it's rural area. Milas had been the most important centre of Karia. Its importance had continued thoruhout the following civilizations. In the 11th. Century Turks' raids had begun; therefore; In the 13th century, this place had been invaded by Turks entirely.

Important traces and ruins have been found in this area throughout the history. Although some of these traces which contain important informations about their terms were ruined, archeologists and architects have studied and researched the ruins. In addition, the traces and the ruins of Turkish civilizations exist in Milas and the surrounding area. Residences that are the most important places for living give us value and plain informations about their terms.

Milas and the surrounding area are essential sources for urban and rural residence. However, historical conservation is not enough for the residences. As a result traditional area and residences were ruined and destroyed very quickly, specially in the centre of Milas; and documents haven't been made. This area must be researched and its documents should be collected.

At this stage, in Milas and the surrounding area, base features of urban and rural residences have been decided to be observed and researched. The residences researched individually, then urban residence compared with rural residence. Basic

features were researched and determined from general characteristics to details. Previously, the geographical features of the region were examined because of its influence on residence's constuction. The history and culture of Milas is mentioned, because its history is very important and the traditional area located on the ruins.

When immigrant Turks settled down on the rural areas, they didn't influence preceding architectural designings and they advanced a new architectural space concept related with their livings. Seasonal immigration which depended on cattle-dealing and existance in Mediterranean influenced the residences.

Urban residence is researched depending on Milas plans adjustments. Traditional residences in Milas which are determined Turkish residence depending on the characteristics of West Anatolian, has a big document including big and plain residences.

Looking at an exterior wall of a traditional residence, it has original and unique features in this traditional urban area with bay windows, flues going to narrow, traditional streets, wooden lattices screening the windows' rows or wooden shutters' windows, doors with ornaments, eaves, using colours, woodenworks, stoneworks,ornaments and chimneys.

On the other hand, rural residences own different characteristics, original features because of less economical power and social conditions. The main characteristic is the order which consist of flues going out of between rows of windows, bay windows and chimneys. The block of materials such as brick and stone are put together to form solid walls with various ways and they form original, rural surfaces of walls.

The most important difference between urban and rural residence is their plans. Both urban and rural residences had the same base plan at first and then during their adjustments of plans they changed distinctively.

The adjustment of the residence at the rural area is limited by the economical reasons. On the other hand, the adjustment of the residence in the urban area accelerates because of convenients of economical and social conditions.

The plan of rural residence advances from one room to rooms and open sofa. The urban residence adjusts from plan with open sofa to plan with covered sofa.

The planing of residence whose owners earn avarege incomes is very plain and connected with gardens. In contrast, using the places of residences whose owners are wealthy will to see the view and have more closed spaces.

In conclusion, the residental area of Milas and surrounding area formed with similar senses. However, depending on the social situation, these rural and urban residences adjusts distinctively and they have gained unique characteristics.

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Muğla'ya bağlı ilçe merkezi olan Milas ve yakın çevresi, tarihin erken dönemlerinden bu yana önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. Prehistorik dönem, Karia, Roma Bizans dönemleri, bölgenin Türkleşmeye başlamasından sonra Beylikler ve Osmanlı dönemlerinden çok miktarda kalıntı ve izler görmek mümkündür. Arkeolojik kalıntılar açısından zengin bir bölge olan Milas ilçesi, Türk dönemi yerleşim dokusu ve konut özellikleri açısından da güzel örnekler barındırmaktadır.

Günümüze kadar, Milas ilçe sınırları içindeki arkeolojik kalıntılar yoğun biçimde araştırılmış ve hala araştırılıyor olmasına karşın Türk geleneksel yapısı ve konutlar üzerine çalışmalar kısıtlı kalmıştır ve yeterli kaynak bulunmamaktadır. 1954'te Turan ve Aşkıdil Akarca'nın çıkardığı 'Milas Tarihi, Coğrafyası ve Arkeoloji' adlı kitapta Milas ilçesi ayrıntılı olarak anlatılmış, ancak daha sonra çıkan kitaplar, bu kitabın birer devamı olmaktan öteye gidememiştir. Yüksek Lisans tezi olarak Milas merkez ilçede, bölgesel ve konut bazında ve yakın çevrede bazı kırsal konut çalışmaları bulunmaktadır.

Milas merkez ilçesinde, yeni koruma amaçlı imar planı çalışmaları devam etmekte ve arkeolojik ve kentsel SİT alanları belirlenmektedir. Bundan önceki Koruma Amaçlı İmar Planları ve yönetmeliklere karşın, bölgede geleneksel doku hızlı bir şekilde bozulmakta ve geleneksel konutlar özelliklerini yitirerek niteliksiz ek ve yapılarla değiştirilmektedir. Bakımlarının zor olması çoğunluğunun mirasçılarının çok olmasıyla terkedilen evlerin büyük bir kısmı artık yıkılma aşamasındadır. İçinde yaşanılıyor olan evlerde de genellikle eklentiler yapılmıştır. Geleneksel dokunun yaşamıyor olması, çabuk yok olmasında en büyük etkendir.

Kırsal alanda da, yavaş süren değişime karşın geleneksel doku ve konutlar özelliklerini yitirmekte ve koşulların elverişsizliği nedeniyle korunmaları daha zor sağlanmaktadır. Özgün ve önemli yapı özelliklerine sahip bu konutların en azından belgelenmesi önemlidir.

Geleneksel doku üzerine yapılan çalışmaların azlığı ve geleneksel dokunun ve yapıların korunmuyor olması nedeniyle Milas üzerinde çalışma kararı alınmıştır. Bölge geleneksel konutunun belgelenmesi ve sonraki çalışmalara zemin hazırlanması tezin amaçlarından biri olmuştur.

Bu çalışmada Milas ilçe sınırları içinde, farklı ölçekteki yerleşimlerde, konut özellikleri incelenecektir.

Öncelikle, geleneksel dokunun, antik dönem kalıntıları üzerinde gelişmiş olması ve Milas'ın önemli bir tarihsel geçmişe sahip olması nedeniyle, ilçeye ait fiziksel, tarihi ve kültürel veriler detaylı olarak verilecektir. Bölgenin fiziksel yapısı ve bu yapı içindeki konut oluşumunun değerlendirilmesi yapılacaktır. Konutlar, kırsal ve kentsel konut olarak ayrı başlıklar altında ve genel özelliklerinden detaylarına doğru bir sıralama içinde incelenecektir. Kırsal ve kentsel konutların benzerlikleri ve farklılıkları, ekonomik gelir kaynakları ve toplumsal ve ekonomik koşulların farklılaşmasının mekana etkisi doğrultusunda karşılaştırılmasıyla çalışma sonuçlandırılacaktır.

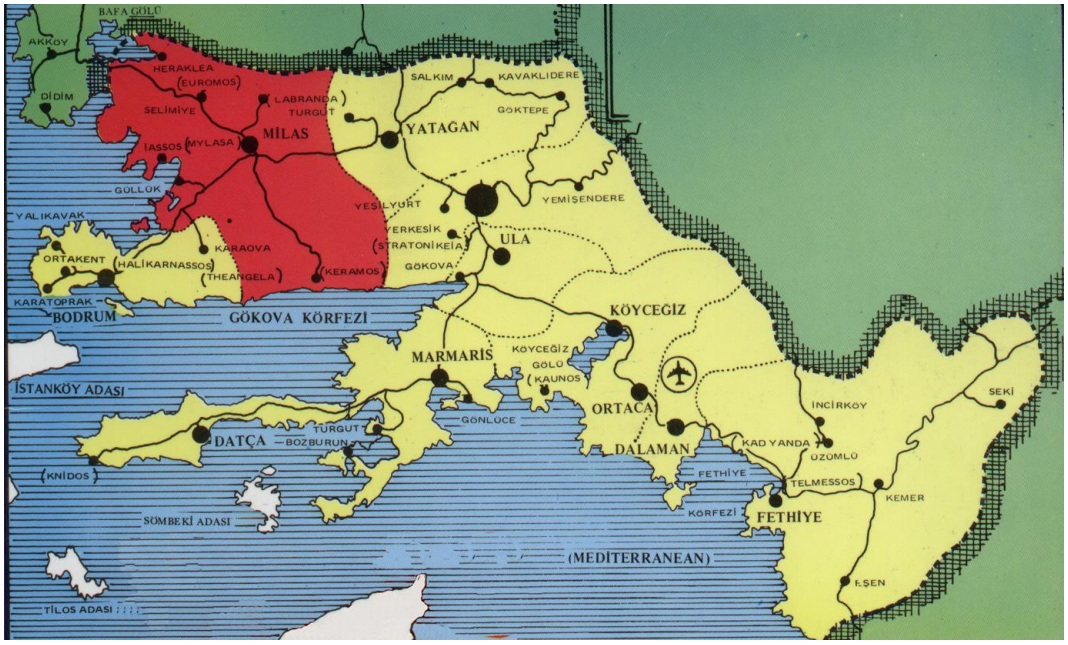
2. MİLAS İLÇESİ'NİN COĞRAFİ YAPISI, TARİHSEL VE KÜLTÜREL GELİŞİMİ

2.1. Şehrin Konumu ve Coğrafi Özellikleri

2.1.1. İlçenin Yeri ve Konumu

Milas, Anadolu'nun güney batısında, Muğla iline bağlı ilçe merkezidir. 27.30 ile 28.30 derece doğu boylamları ve 37 ile 37.38 derece kuzey enlemleri arasında bulunur. Güneyinde Gökova Körfezi, batısında Bodrum Yarımadası ve Mandalya Körfezi vardır.

Batıda Bodrum'a, doğuda Muğla merkez ilçe ve Yatağan'a, kuzeyde Aydın'ın Söke, Koçarlı ve Karpuzlu ilçelerine komşudur. (Akarca, 1954)

Şekil 2. 1: Milas İlçesi Planı

İlçenin doğusunda dik ve sarp yamaçlı Kurukümes Dağı, Koca Dağ ve Ak Dağ yer alır. Kuru Kümes Dağı'nın zirvesi Aksivri; 1373 m. ile Milas'ın en yüksek

noktasıdır. Kuzeyde Bafa Gölü, Beşparmak Dağları ve Çomakdağ uzanır. Batıda Ilbıra Dağı, güneydoğuda Marçalı Dağları yer alır. Bu dağların çoğunda yaylalar vardır. (Kızıl, 2002) Çomakdağ üzerinde Koca Yayla, Ağaçarası, Atalan, Türbe ovası; Marçalı Dağları üzerinde Kadı ve Kalem Yaylası ve Karadağ üzerinde Fesleğen Yaylası bunların başlıcalarıdır. (Akarca, 1954)

216.700 hektarlık bir alan üzerine kurulmuş Milas, uzun bir kıyı şeridine sahiptir. (Muğla İl Yıllığı, 1998) Şekil 2.1'de görüldüğü gibi; Mandalya Körfezi sahillerinde dağlar denize dik indiği için sahil şeridinin girintili çıkıntılı olması nedeniyle, birçok koy ve doğal limancık meydana gelmiştir; Kazıklı, Alagün ve Güllük Limanları bunların en önemlileridir. Gökova Körfezi'nde dağlar denize paralel uzanır ve bu sahil şeridi daha düzdür; Ören ve Çökertme Koyları bu şeritteki başlıca koylardır. (Akarca, 1954)

Milas'ın en büyük gölü kuzey doğusundaki Bafa (Çamiçi) Gölü'dür. Güllük yakınlarında Tuzla (Hacat) Gölü ve Beçin Platosu üzerinde Denizcik Gölü yer alır. İlçenin başlıca akarsuları Sarıçay, Kocadere (Varvil Çayı) ve Dere Çayı'dır. Sarıçay üzerinde Geyik ve Akgedik Barajları yer alır.

2.1.2. İlçenin Yer Yapısı, İklimi ve Bitki Örtüsü

Milas ve çevresi, batı Anadolu'nun en eski jeolojik oluşumunu meydana getiren Menderes Masiflerinin batı kısmında yer almaktadır. Bu masiflerde taş çeşidi olarak; gnays, mikaşist, mermer, şist ve filladlar fazladır. Ovalar, tepelerin ve dağların arasında, kalın bir alüvyon kitlesi ile dolmuş, tektonik kökenli çökme havzalardır. Kuzeyde Aydın, doğuda Muğla önemli sismik bölgeler olmasına rağmen Milas deprem açısından az önemli bir sismik bölgedir. (Akarca, 1954)

Bölge topografyasının bu şeklini almasında, kayaç ve yapısal özelliklerinin yanı sıra, tektonik ve morfolojik gelişiminde payı vardır. Bafa Gölü, Büyük Menderes Irmağı'nın getirdiği birikintilerin eski Latmos Körfezi'nin batısını doldurması ile oluşmuştur. Tuzla (Hocat) Gölü'de Bafa Gölü ile aynı coğrafi süreçlerin sonunda oluşmuştur.

Bölgenin akarsuları, genellikle kışın yağan bol sularla taşan, yazın kuraklığın etkisiyle kısmen ve ya tamamen kuruyan, sel rejimine tabi, küçük çaylar ve

akarsulardan oluşmaktadır. (Gökbel, 1999) Çomakdağ ve Marçalı Dağlarının kaynak suları bol ve güzeldir. Karaoğlan ve Karadağ'da akarsu olmadığı için kuyu suyu kullanılır ve yol boyunca sarnıçlar yapılmıştır.

Milas 'zeytin ağacı iklimi'de denilen Akdeniz İklimi etkisi altındadır. İklim üzerinde deniz etkisi, yükselti ve yerşekillerinin uzanış durumu büyük rol oynar. 800m. yüksekliğe kadar olan alanlarda 'Asıl Akdeniz İklimi', daha yüksek alanlarda 'Akdeniz Dağ İklimi' hissedilir. Yazları kurak ve sıcak geçer. Kışları; sıcaklık deniz etkisi ve yüksekliğe bağlı olarak kıyılarda ılık, dağlık kesimlerde düşüktür ve bol yağışlı geçer. Hakim rüzgarlar; meltem ve poyrazdır. Meltem denizden estiği için nemli ve serin; poyraz yaz aylarında bunaltıcı sıcak, kış aylarında soğuktur. (Muğla İl Yıllığı, 1998)

Bitki örtüsü tipik Akdeniz karakterindedir. Boyları 2m.'yi geçmeyen fundalık ve çalılar hakimdir. Zeytin, Kızıl Çam, Fıstık Çamı çok sık görülür. Suların bol olduğu yerlerde meyve ağaçları yetişir ve pek çok çeşit sebze ve yemişe rastlamak mümkündür. Akdeniz ikliminde görülen ,Kocayemiş, Meşe, Sandal, Pırnal, Mersin, Kekik ve Akçakesme gibi diğer ağaç türleri yaygındır. (Akarca, 1954)

2.1.3. Nüfus ve Toplumsal Yapı

1999 yılı Genel Nüfus sayımına göre, İlçenin toplam nüfusu 112.808'dir. Bunun 38.063'ü İlçe Merkezi'nde, 74.745'i bucak ve köylerde yaşamaktadır. Son yıllarda ilçe merkezi; köylerinden, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden çok göç aldığından nüfusu sürekli artmaktadır.

Yerli halkın yanında, Yahudiler, Rumlar, Balkanlılar, doğu ve güneydoğu illerinden gelenler, Yörükler, Alevi Türkler (Tahtacılar), zenciler, Kıptiler, sayıları son yıllarda azalmış olmakla birlikte, Milas'ın etnik durumunu oluştururlar.

Rumlar; 19. Yüzyılda, zengin toprak sahipleri tarafından, kentin zanaat ve sanayi kesimine olan ihtiyacını karşılamak amacıyla Adalar'dan çağrılmışlardır. Milas Merkez'de 19. Yüzyıl başlarında çok az olan Rumlar, yüzyılın sonlarında, Yel değirmeni ve Hisarbaşı Tepeleri arasında 550 evlik bir Rum Mahallesine (Firuzpaşa ve Gazipaşa Mahalleri) sahip olmuştur. Rumlar, ticaret ve tarım alanında çok etkili

olmuşlar ve kısa sürede Milas'ın ekonomik üstünlüğünü ele geçirmişler, kilise ve okul yaptırırlar. 1924'te Seferberlik sırasında tekrar Adalara göçe zorlanmışlardır.

Yahudiler Milas'a 19. Yüzyılda Rumlarla birlikte Rodos'tan gelmişlerdir. Milas Merkez'de Hoca Bedrettin Mahallesi'nde ayrı birkaç sokağa yerleşmişlerdir; buraya Yahudi Mahallesi de denir. Rodos ve İzmir'deki güçlü Yahudi tüccarlarıyla olan sıkı ilişkileri sayesinde ticari alanda Rumların rakibi olmuşlardır. Sonradan İzmir ve İsrail'e göçleriyle sayılarında azalma olmuştur.

Aleviler, Osmanlı Döneminde, henüz yerleşik köy hayatına yönelmemişlerdir. Oymaklar halinde ormanlık alanlarda yaşarlardı. Meslekleri odun ve kereste işçiliği olduğu için 'Tahtacılar' denirdi. 19. yüzyılın ortalarından itibaren Torosların Türkmen Alevileri Muğla çevresinde köylere yerleşmeye başlamışlardır.

1875 yıllarına doğru, Yunanlıların Girit işgali ile birlikte, Muğla'nın kıyı ilçeleri yoğun Girit göçlerine sahne olmuştur. Milas'ta daha çok Güllük ve dolaylarına yerleşmişlerdir. Özellikle denizcilikle geçinmişlerdir.

Doğu Anadolu'dan, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Rusya işgalinde olması sebebiyle büyük göçler başlar. Doğu Anadolu Türkleri, bu dönemde diğer Ege illerinde olduğu gibi Milas'a da toplu olarak yerleşirler.

19. yüzyılın sonlarına doğru başlayan Balkanlar-Rumeli bozgununda, Rumeli Türklerinin Anadolu'ya çekilmeleri sırasında büyük ölçüde Muğla ve Milas'a da yerleştirilir ve Milas'ta görenek ve gelenekleriyle Avrupa'dan izler taşıyan yeni bir topluluk belirir. (Türkeş, 1973)

Kıptiler; çalgıcılık, küfe ve sepet yaparlar. Dibekdere, Selimiye ve Damlıboğaz'da yaşarlar. Zenci nüfus, Hacca gidenler tarafından köle olarak getirilmişlerdir. Milas Merkez İlçesi'ne ve köylere dağılmışlardır. Yörükler ise göçebe hayatını terketmekle beraber yine de hayvancılıkla geçinmişler ve köylere yerleşmişlerdir.

2.1.4. Sosyal ve Ekonomik Yapı

Milas'ın başlıca ekonomik kaynakları tarım, zeytin ve zeytinyağı, madencilik, el dokuması, hayvancılık, balıkçılık ve bal üretimi olarak özetlenebilir.

Milas ilçesinin, Akdeniz ve coğrafi yapıya bağlı olarak geçiş ikliminin hüküm sürmesi nedeniyle tarımsal potansiyeli yüksektir. Endüstri bitkilerinden pamuk, meyvelerden narenciye grubu ve turfanda sebzenin büyük bölümü yetişmektedir.

Hayvancılık son yıllarda oldukça gelişmiştir. Hayvan ve hayvansal ürünlerden; süt, yumurta; iç sular ve denizlerde tatlı su ürünleri yetiştiriciliği ve balık üretimi yapılmaktadır.

İlçenin iklim ve bitki florasının zenginliği sayesinde arıcılık, bal üretimi gelişmiştir.

İlçe sınırları içinde; 1 un fabrikası ve 1 yem fabrikası ve Yeniköy ve Gökova Termik Santralleri hizmet vermektedir.

Milas ve çevresi maden bakımından zengin kaynaklara sahiptir. Başlıca maden çeşitleri olarak; zımpara, boksit, demir, kömür, feldispat ve mermer sayılabilir. Bunlar ham olarak üretilmekte ve %99'u ihraç edilmektedir.

İlçenin en önemli gelir kaynağı zeytinciliktir ve ilçenin ekonomik dağılımını çok büyük oranda etkiler. Bu üretim kolunda, arazi sahibi üreticiler, ham zeytini işleyen sanayi kolları ve üreticiye iş gücü veren işkolları vardır. (Muğla İl Yıllığı, 1998)

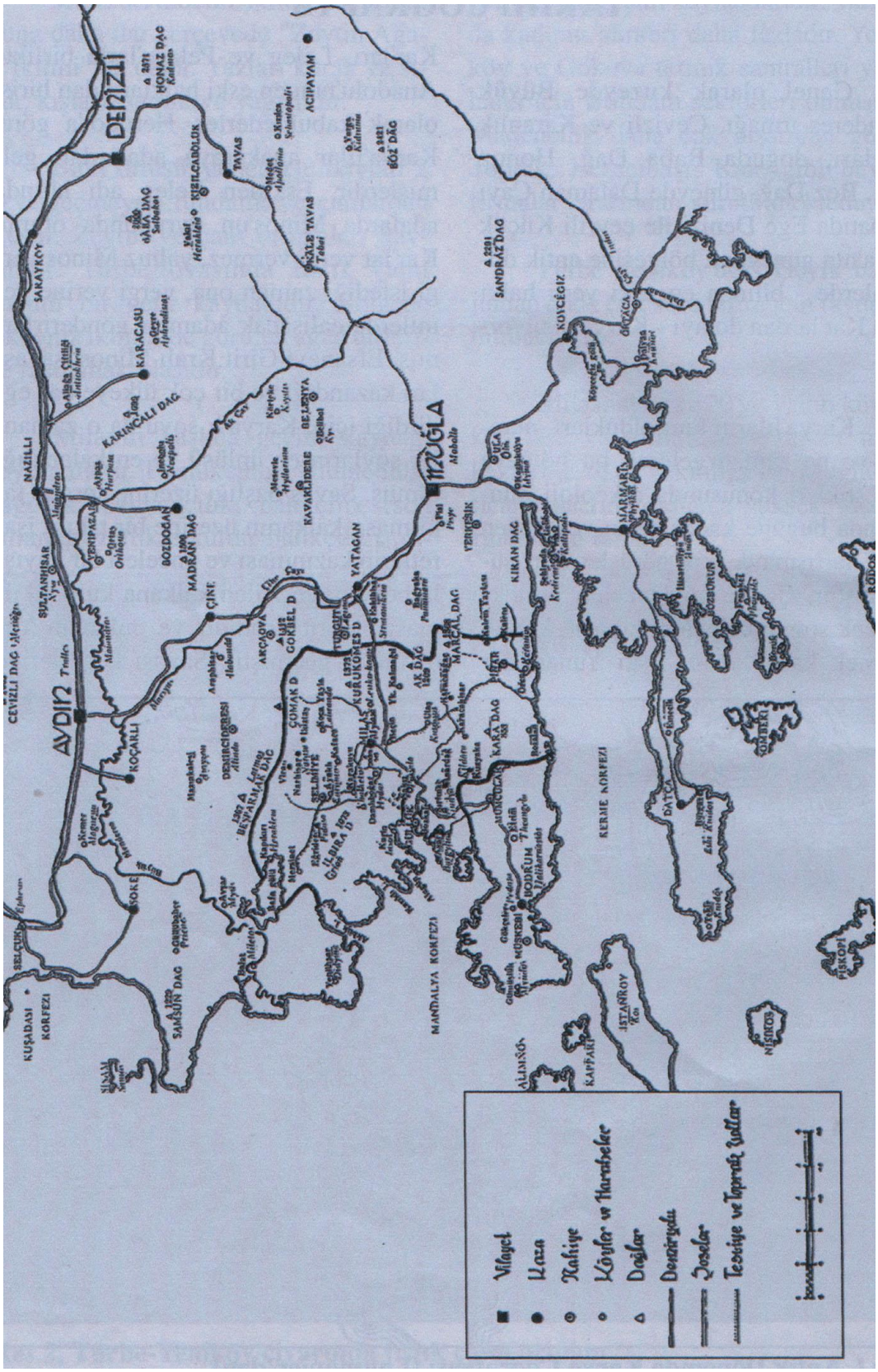
Bölgenin yakın zamana kadar kapalı ekonomi biçiminde kalışı el sanatlarının gelişme ve yaşamasını sağlamıştır. Gereme ve Karacahisar Halıları olmak üzere iki gruba ayrılabilecek Milas Halılarının en az iki buçuk yüzyıllık bir geçmişi vardır. Ayrıca şehir ve köylerde ipek böceği beslenir ve kozalardan elde edilen ipeklerle sadakor, bürümcük, güğül ve yüzüne atma denilen kumaşlar dokunur. Dağ köylerinde renkli iplikler kullanılarak 'yaneş' denilen nakışlar yapılır. (Akarca, 1954)

2.2. İlçenin Tarihsel, Kültürel Gelişimi ve Tarihi Dokusu

2.2.1. İlçenin Tarihsel ve Kültürel Gelişimi

Milas ilçesinin tarihçesi ilk çağın hayli erken dönemlerine kadar uzanır. Bölgede yapılan kazılarda, Beşparmak Dağları'nda tarih öncesi kaya resimlerine rastlanmıştır.

Ancak bu resimleri yapanların nerede yaşadıkları henüz bilinmemektedir. (Kızıl, 2002)

Şekil 2. 2: Günümüz sınırlarıyla Karia Bölgesi (Kızıl, 2002)

Anadolu'nun güneybatı kıyısında yer alan, Büyük Menderes ve Dalaman Irmakları arasında kalan dağlık bölgeye antik dönemlerde Karia adı verilir. Şekil 2.2'de günümüz sınırlarıyla Karia Bölgesi verilmiştir. Kar'ların Anadolu'ya nereden ve ne zaman geldikleri hakkında farklı görüşler öne sürülse de, Anadolu'nun bilinen en eski halklarından biri olarak kabul edilirler. Antikçağ Yunan inanışına göre Karialılar Ege Adaları kökenlidirler.

Bir köyler ülkesi olan Karia, tarihte görünmeye başladığında, Mylasa, Alabanda, Alinda ve Keramos ülkede kent adını alabilecek az sayıda yerin başında gelir. Büyükçe bir köyün çevresindeki küçük yerleşim birimleri ile birleşmesi sonucunda oluşan yerel federasyonlarda bu kentleri izler. M.Ö. 6. Yüzyılda, Pers tehdidine karşı ortak bir politika saptamak amacıyla bir ulusal federasyon kurdular. Bu birlik Mylasa'da toplanırdı. Mylasa, bu dönemde Karia'nın en önemli ve en büyük dini merkezi konumundadır. (Bean, 1987)

Karia, M.Ö. 6-5.yüzyıllarda İonia ihtilaline ve Pers Savaşlarına karışır, Pers hakimiyetine girer. Pers Hakimiyet sırasında, M.Ö. 377-353 arasında, Karia şehirlerinin gelişimini önemli ölçüde Mausollosun Hellenleştirme politikası etkiler. Komuta merkezi, bu dönemde, Mylasa'dan Halikarnoss'a taşınır.[1] Pers İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra Karia, önce Seleokuslar Krallığı'na arkasından Bergama Krallığı'na (M.Ö. 180) katılır ve M.Ö. 133'de Roma'nın Asya Eyaleti'nin bir parçası olur. (Akurgal, 1987) Karia'da Hristiyanlığın benimsenmesi uzun sürmüş, ancak Roma baskısından kaçan rahiplerce belli bölgeler piskoposluk merkezi haline getirilmiştir. Daha sonra Bizanslıların egemenliği altında kalan bölgeye 11. Yüzyılda Selçuk Devletinin kurulmasıyla Türk akınları başlamış (1079) ve 1261 yılında Karia'nın tamamı Selçukluların eline geçmiştir. 1291'den sonra Menteşeoğulları bölgede bağımsızlıklarını almışlardır. Menteşe Beyliği; Karia'nın hemen hemen tamamı ve Lykia'nın batı köşesini kaplıyordu. 1415'te Menteşe Beyliği Osmanlı beyliğinin sınırları içinde kalmış, 1424 yılında Osmanlı Menteşe Sancağı kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonunda, 1918'de İtalyanlar tarafından

[1] 'Pers imparatorluğu satraplıklara bölünerek yönetilirdi. Mausollos, satrap olmasına rağmen Karia'nın gerçek kralı durumuna ulaştı. Yönetime karşı yapılan ayaklanmaya katıldı ve bazı Helen Adaları ile Lydia ve İonia'nın önemli bölümlerini ele geçirdi. Helen kültürünün hayranıydı ve başkent Halikarnassos'u olduğu kadar, diğer Karia kentlerini de sanat yapıtlarıyla süslemek amacıyla ünlü Helen mimar ve heykeltraşlarını davet etti. Maussollos'tan dolayı Maussolleion olarak aslandırılan anıt mezar Helen dünyasının en büyük anıtsal mezarıdır ve dünyanın yedi harikasından biri olarak tanınmıştır.' Akurgal, 1987,S:474

işgal edilmiş, 1923'de, Cumhuriyetin ilanından sonra Muğla ayrı bir vilayet haline getirilmiş, Milas Muğla'ya bağlı ilçe olmuştur. (Akarca, 1954)

AYDIN
Herakleia
Latmos
BAFA GÖLÜ
Iasopolis
Narasa
Pidasa
Euromos
Carit Osman K.
Olymos
Labranda
Ortakent
Ören
Ombrikum
Biz Türbe
Gökçeler
Gökçeler
Gökçeler

kalıntıları; Beşparmak (Latmos) Dağlarındaki manastırlardır. Menteşe Oğulları döneminde Beçin'de; Beçin Kalesi, Kızıl Han (14-15.y.y.), Orhan Bey Cami (1330), Karapaşa Medresesi (14-15.y.y.), Yelli Cami ve Medresesi (14.y.y.)ve Ahmet Gazi Türbesi ve Medresesi (1375), Milas'ta; Firuz Bey Cami ve Medresesi (1394), Ulu Cami (1378), Hacı İlyas Cami (1330), Buharlı Bedrettin Türbesi (1300) yapılmıştır. Osmanlı Dönemi eserleri; Milas Belen Cami (1811), Ağa Cami (1737), Selimiye Abdülfettah Ağa Cami (1798), Milas Çöllüoğlu Hanı (1720), Sünnetçi Hanı(1885), Çaputçu Hanı (19. Yy.), Selimiye Abdülfettah Ağa Hanı (1798), Abdüllaziz Ağalar Türbesi, Şeyh Dede türbesi (1586) ve Sarıçay Köprüsü'dür. (Şekil 2.3)

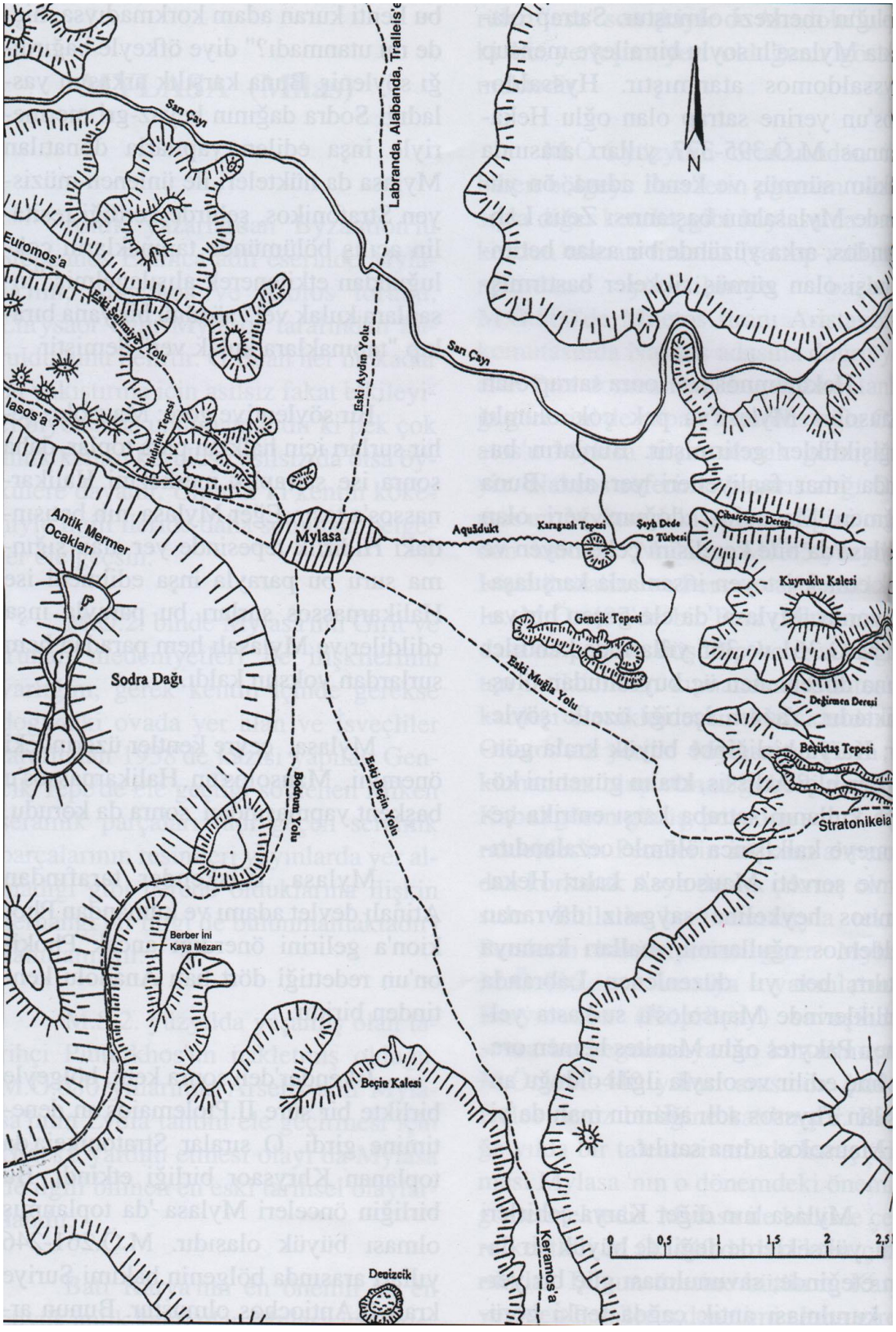
2.2.2. İlçedeki Önemli Tarihsel Kalıntılar

2.2.2.1. Mylasa

Antik Mylasa kenti, Sodra Dağı etekleri ile bu dağın önündeki tepeler üzerine kurulmuş, zamanla ovaya doğru yayılmıştır. Bugün Milas merkez ilçesi, bu antik kentin üzerine kurulmuştur.

'Mylasa' adını, Deniz Tanrısı Poseidon'un oğlu rüzgarlar hakimi Ailos'un neslinden gelen Mylassos'tan almıştır. Zeus Karios ve Zeus Labranda mabetlerinin burada olması, Mylasa'yı, Batı Karia'nın en önemli ve en büyük dini merkezi haline getirmiştir. Kent, Mausollos Dönemine kadar, uzun bir süre Karia'nın başkenti konumundadır. Mausollos döneminde başkentin Halikarnassos'a taşınmasından sonra da önemini korumuştur. Roma döneminde de, gözde kentlerden biri olan Mylasa, M.S. 4. Yüzyıldan itibaren önemini kaybetmiştir. 5-6. Yüzyıllarda piskoposluk merkezi olmuştur. Menteşeoğullarının ilk zamanlarında Milas, Menteşe beyliğinin merkezi olmuştur. (Akarca, 1954)

Antik çağdan bu yana yerleşime hep açık olan Mylasa'nın tapınak ve yapılarından çok azı günümüze gelebilmiştir. Kent surlarından iz gözükmemektedir. (Bean, 1987) Çıkan kalıntılara göre, Mylasa'nın, önünde uzanan ovanın etrafında kalelerden oluşan bir sistemle korunduğu söylenebilir. (Kızıl, 2002) (Şekil 2.4)

Şekil 2. 4: Milas İlçe merkezinin yakın çevresinde tarihi kalıntılar (Kızıl, 2002)

Hıdırlık Kalesi;

Hıdırlık Tepesinde yer alan ve M.Ö. 5. Yüzyıla tarihlendirilen kale, Mylasa'nın tehlike anında sığınma kalesi işlevini görüyordu. Teras duvarları ve sur duvarlarının izleri görünmektedir. Ayrıca, Milas Ovası'nın doğusundaki Beşiktaş Tepesi'nde de Geç Klasik ve ya Helenistik Döneme tarihlenen kale kalıntıları yer almaktadır. (Kızıl, 2002)

Sodra Dağı'ndaki Kale Kalıntıları;

Sodra Dağı üzerinde, iki zirvede de antik dönem kalıntıları bulunmaktadır. Kuzey zievede, M.Ö. 4. Yüzyıla inşa edilen kale kalıntıları, sarnıç ve manastır olduğu düşünülen yapı kalıntıları vardır. Sodra Dağının güney ve orta zirvelerindeki kalıntıların arkaik döneme tarihlenen Leleg Duvar kalıntısı olduğu sanılmaktadır.

Kuyruklu Kale;

Kuyruklu Kale; Milas Ovası'nın doğusunda, Yusufça Köyü'nün yukarısında yer almaktadır. Sur duvarları Milas'tan izlenebilir. Geç Klasik ve ya Erken Helenistik ve Ortaçağ olmak üzere iki ana dönemi vardır.

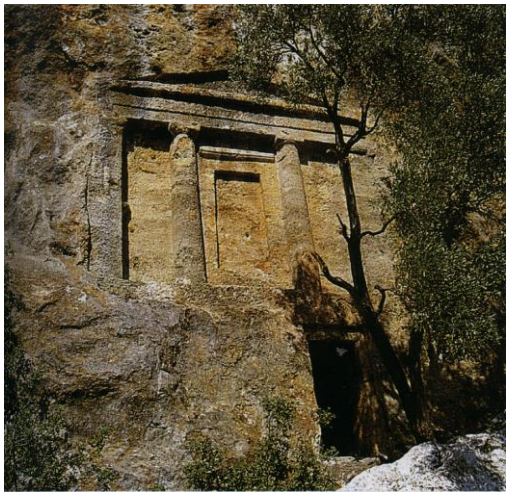
Şekil 2.5: Kuyruklu Kale (Kızıl, 2002)

Passala;

Passala, antik dönemde Mylasa'nın limanı konumunda olan Passala, Sarıçay'ın getirmiş olduğu millerle dolmuştur. Bugün Hocat Gölü kıyısına yakındır. Günümüze çok az kalıntı ulaşabilmiştir. M.Ö. 4. Yüzyıl ve ya Erken Helenistik tarihlendirilen bir kule ve bir lahit ve bir heykel kaidesi kalıntıları bulunur. (Şekil 2.6)

Şekil 2. 6: Passala, Kule (Kızıl, 2002)

Şekil 2. 7: Berber İni Kaya Mezarı (Kızıl, 2002)

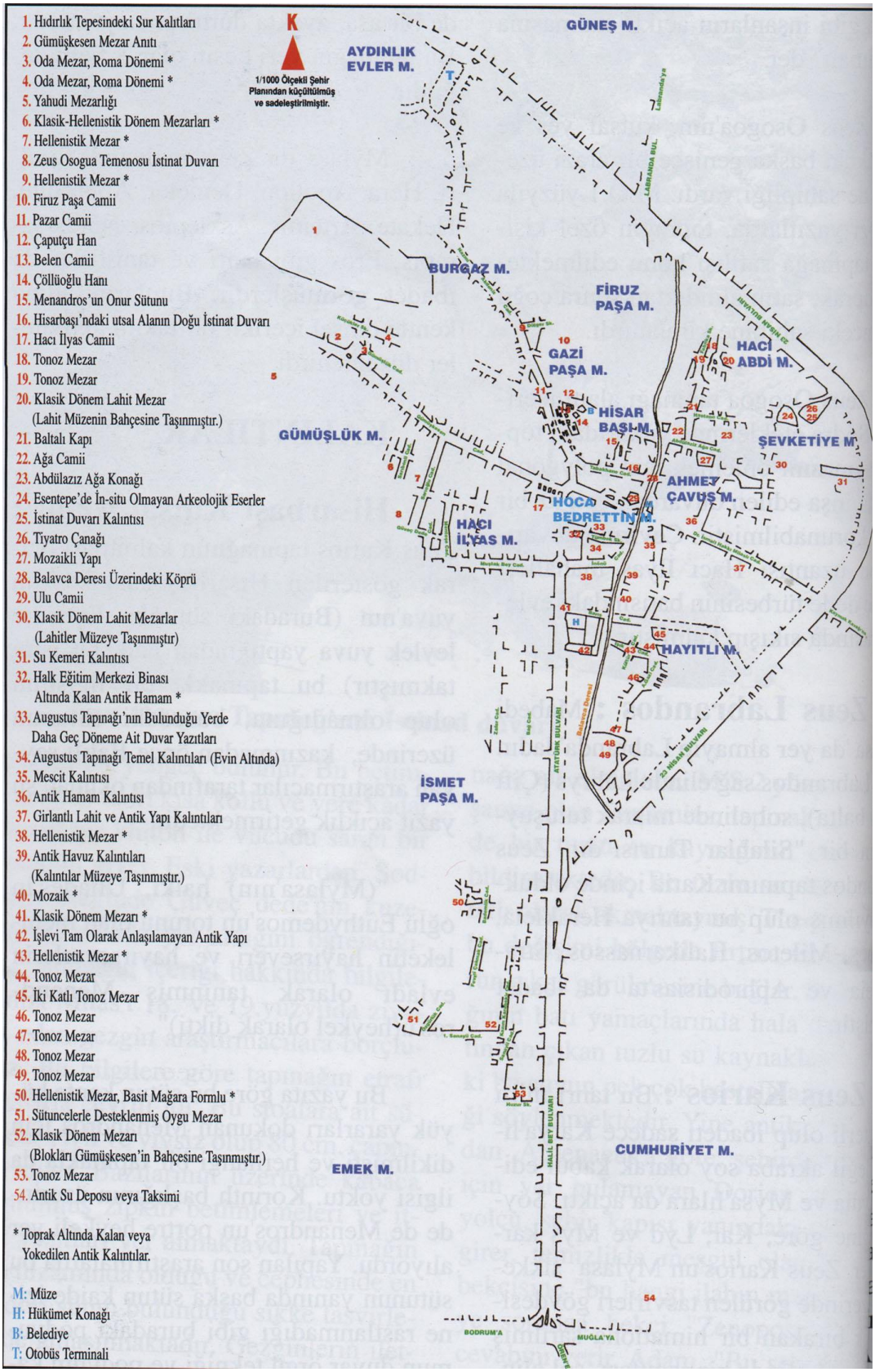
Gencik Tepe;

Milas'ın doğusundaki ovada, Gencik Tepe üzerinde Miken evleri, küp mezarlar ve Hellenistik Döneme ait bir tapınak ile kutsal alan ortaya çıkarılmıştır. (Kızıl, 2002)

Berber İni Kaya Mezarı;

Milas'ın güneyinde, Milas – Bodrum karayolunun solundaki yamaçta dik kaya içine oyulmuş mezarlar vardır. Küçük olan bu mezar yapılarının bir tanesi in anthis planlı Dor Tağınağı şeklinde düzenlenmiştir. M.Ö. 4. Yüzyılda yapıldığı sanılan kaya mezarı, Milas yöresinde tektir. (Şekil 2.7)

Cephe düzenlemesi iki paye ve iki sütunun desteklediği iki kademeli arşitrav ve üçgen alınlıktan oluşan mezar odasına asıl giriş aşağıda sağdadır. (Akarca, 1954) Küçük bir kapısı vardır. Öndeki esas odanın arkasında daha küçük bir oda vardır. Tavan tonozvaridir. Üst düzey bir idareci ve ya bir ailenin mezarı olduğu sanılmaktadır. (Kızıl, 2002)

Şekil 2. 8: Milas'ın tarihi kalıntılar dokusu (Kızıl, 2002)

Baltalı Kapı;

Yıkılan kent surları üzerinde bir şehir kapısı olup Hristiyanlık döneminin başlarında üzerinden bir su yolu geçirilmiş olduğu ve ya su kemerinin bir parçası olduğu sanılan Baltalı Kapı'nın M.S. 1-2. Yüzyıllarda inşa edildiği sanılmaktadır.[2] Kapı, adını, kemerin dış yüzündeki kilittaşı üzerinde bulunan çift yüzlü balta (Labrys) tasvirinden almıştır. (Akarca, 1954) Kapı kemerini taşıyan payelerin başlıkları akanthus yaprakları ile dil kalıbı şeklinde motiflerle süslüdür. Kemer üzerindeki arşitrav, geison gibi elemanlar korunamamıştır. (Kızıl, 2002) (Şekil 2.9)

Şekil 2. 9: Baltalı Kapı Gravürü (Kızıl, 2002)

Hisarbaşı Kutsal Alanı;

Hisarbaşı Kutsal Alanı'nında 3.35m yüksekliğindeki bir podyum üzerinde yer alan 'Uzun Yuva' denilen sütun bulunmaktadır.

Sütunun, Korinth başlığının karakteri ve büyük terasın dış mermer tabakasının arka dolgusu yardımıyla,Augustus döneminden kalma olduğu ve kente büyük yararları dokunan Menandros onuruna portre heykelini taşıyan bu yazıtlı sütunun dikildiği sanılmaktadır. Son yıllardaki çalışmalarla doğu sınırını, Tabakhane'deki dolmuş durağı ve belediye bakım atölyesi yanındaki antik duvarlar ile güneyini Tabakhane

[2] Akarca ve Bean; Baltalı Kapı'nın, günümüze ulaşmayan şehir surları üzerinde bir şehir kapısı olduğu tezine karşılık, Kızıl; Mylasa'da belki sur inşa edilmemiş olup, şehrin çevresindeki kalelerle korunduğunu, Baltalı Kapı'nın da su kemerinin bir parçası ve ya kutsal yol üzerinde bir zafer takı olabileceğini söylemektedir.

Caddesi, kuzeyini Belediye Caddesi ve batısını Zahire Sokak'ın çizdiği anlaşılan bu büyük yapı kompleksinde ne gibi yapıların yer aldığı henüz belli değildir.[3]

Şekil 2. 10: Hisarbaşı Kutsal Alanı'ndaki Menandros Onur Sütunu (Uzun Yuva) (Kızıl, 2002)

Gymnasium;

Şevketiye Mahallesindeki hamamın doğusunda; M.Ö. nekropol olarak kullanılan alanda, son yıllarda çıkarılan bir heykel kaidesinin üzerindeki 'iyi bir beden eğitimcisi olmasının yanısıra ilk kez bir yağlanma odası yaptıran öğretmene bu iyiliklerinden dolayı öğrencileri tarafından heykelinin dikildiğini' anlatan yazıt ve bulunan korinth sütun başlığı ve bir yapı kalıntısından hareketle erken imparatorluk döneminde bir gymnasium olduğu sanılmaktadır.

Tiyatro;

Topbaşı Tepesinin doğu yamacına yaslanan tiyatronun bugün sadece yeri bellidir.

[3] Bean ve Akarca Hisarbaşı Kutsal Alanı'nın Zeus Karios Tapınağı kalıntıları olduğu yönündeki açıklamalarına karşın, Kızıl, 'Sütun üzerinde, kazınmadan önce Batılı seyyahlar tarafından okunan yazıta göre Menandros için dikilmişti ve bir tapınakla ilgisi yoktu. Yapılan son araştırmalarda burada başka sütun izine rastlanmadığı gibi podyum duvar tekniği ve kaidesinin bir tapınak karakterine uygun değildir.' der. Kızıl, 2002. S:17-21

Augustus Tapınağı;

17. yüzyılda Milas'ı ziyaret eden gezginlerce tanımlanan Augustus Tapınağı'ndan günümüze bir şey ulaşmamıştır. (Şekil 2.11)

Şekil 2. 11: Augustus Tapınağı Gravürü (Kızıl, 2002)

Nekropolis;

Hıdırlık Tepesi'nin güney yamacı ile Süleyman Kavağı arasındaki bölge M.Ö. 4. Yüzyıldan itibaren nekropolis olarak kullanılmıştır. Yaygın olarak görülen mağara şeklindeki toprak oygu mezarlardan ayrı, lahit tipi mezarlar ve kayrak levhalardan oluşturulmuş daha basit mezarlarda bulunmaktadır. Beçin- Labranda kutsal yolu boyunca tonoz çatılı mezarlar da yer alır. Sanayi Çarşısı'ndaki, Ortaokul ve Damlacık Helenistik Dönem oda mezarları da önemlidir. Milas-Bodrum karayolunda yamaçta yer alan Berber İni Kaya Mezarı M.Ö. 4. Yüzyıla tarihlendirilir ve Milas yöresinde tek örnektir.

Gümüşkesen Mezar Anıtı;

Gümüşkesen Mezar Anıtı, şehrin batısında yer alır. Genel form olarak Halikarnassos'taki Mausoleum'u çağrıştıran mermer anıtın, M.Ö.1. ve M.S. 2. Yüzyıllar arasında inşa edilmiştir. İki basamaklı bir krepis üzerinde yer alan anıt, gömüt odası olan alt kat, peristilli ikinci kat ve pramidal çatıdan oluşur. Sütun

başlıkları Korinth düzeninde olup, çatı kabartmalı bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiştir. Anıt, işçiliği ve süslemeleriyle baltalı kapıyı andırmaktadır. (Şekil 2.12)

Şekil 2. 12: Gümüşkesen Mezar Anıtı (İ. Tekin)

Su Kemerleri;

Şekil 2. 13: Su Kemerleri (Kızıl, 2002)

M.S. 2. Yüzyıla tarihlenen ve Milas'ın doğusundaki ovadan getiren su kemerleri yer yer korunmuştur. Arazi yapısına göre yer yer kanal biçiminde, bazen duvar üzerine oturtulmuş ve ya iki katlı kemerli bir konstrüksiyonla taşıtılmıştır. (Şekil 2.13)

Hamamlar;

Şevketiye ve Ahmet Çavuş Mahallerinde, orta imparatorluk dönemine tarihlenen iki büyük hamam kompleksi yer alır.

Hacı İlyas Cami;

Menteşeoğulları zamanında, Orhan Bey döneminde 1330'da inşa edilen cami Hacı İlyas Mahallesi'ndedir. Tek mekanlı bir ibadet alanı ve önünde üç bölümlü bir son cemaat yeri ile oldukça basit bir planı ve kırma çatısı ile Anadolu'nun en erken camilerinden biridir. Arasına tuğla karıştırılmış taşlarla inşa edilen duvarların dışı sıvasız bırakılmıştır. 1855 ve 1920'de iki kez tadilat geçirmiştir.

Ulu Cami;

Hocabedrettin Mahallesi'ndedir. Menteşeoğulları döneminde Gazi Ahmet Bey tarafından 1378 yılında inşa ettirilmiştir. Milas'ın en büyük camisidir.

Şekil 2. 14: Ulu Cami (Kızıl,2002)

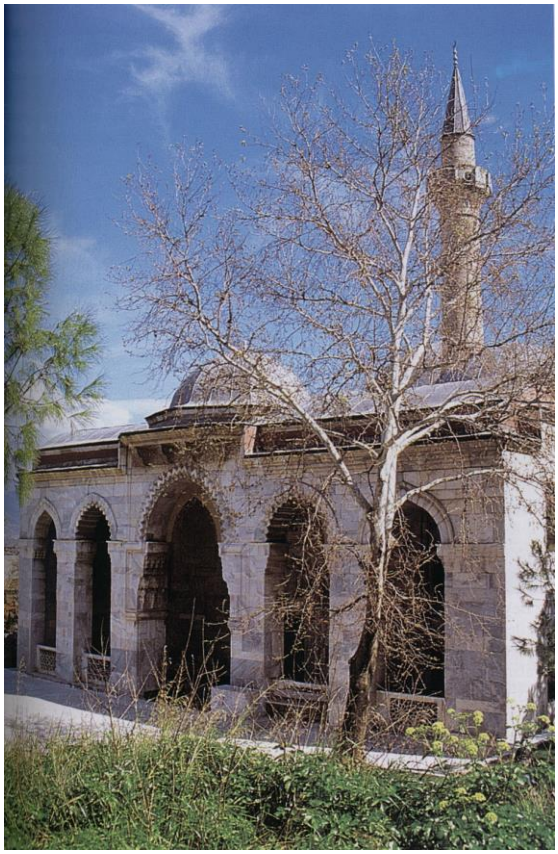
Üç sahınlı caminin, sağ ve orta sahını beşik tonozlarla, sol sahını çapraz tonozlarla örtülüdür. Sol sahın tonozları destekler üzerine otururken, sağ ve orta sahınların tonozları duvarlara oturur. Tonozlarla kubbeyi birleştirmesi açısından, düz bir

çatıdan tonoza, tonozdan kubbeye geçen tavan örtüsünün gelişiminde önemli bir dönemi temsil eder. Üst örtüsü kırma çatıdır. Duvar örgüsü tuğla karıştırılmış taşla yapılmış ve dışı sıvasız bırakılmıştır. İnşa sırasında antik dönem taşları da kullanılmıştır. Sonradan kuzey ve batı duvarları teker, güney ve doğu duvarları ikişer payanda ile desteklenmiştir. (Şekil 2.14)

Belen Cami;

Hisarbaşı tepesinde yer alan caminin, Hoca Mukbil tarafından, kiliseden camiye çevrildiği söylenmektedir. Plan ve duvar örgüsü bakımından Ulu Cami'ye benzer. Kıble duvarına dik üç sahına ayıran iki sıra sütunlar antik bir yapıdan alınmıştır. 1750'de Hacıabdüllaziz ağazade Mehmet Sait Ağa tarafından tamir edilen yapıya, kapısının önüne iki direkli bir sundurma eklenmiştir. Ahşap tavanlı beşik çatının da bu dönemde yapıldığı sanılmaktadır. Minaresi 1811'de Abdülfettah oğlu Ömer Ağa tarafından yaptırılmıştır.

Firuz Bey Cami (Kurşunlu Cami);

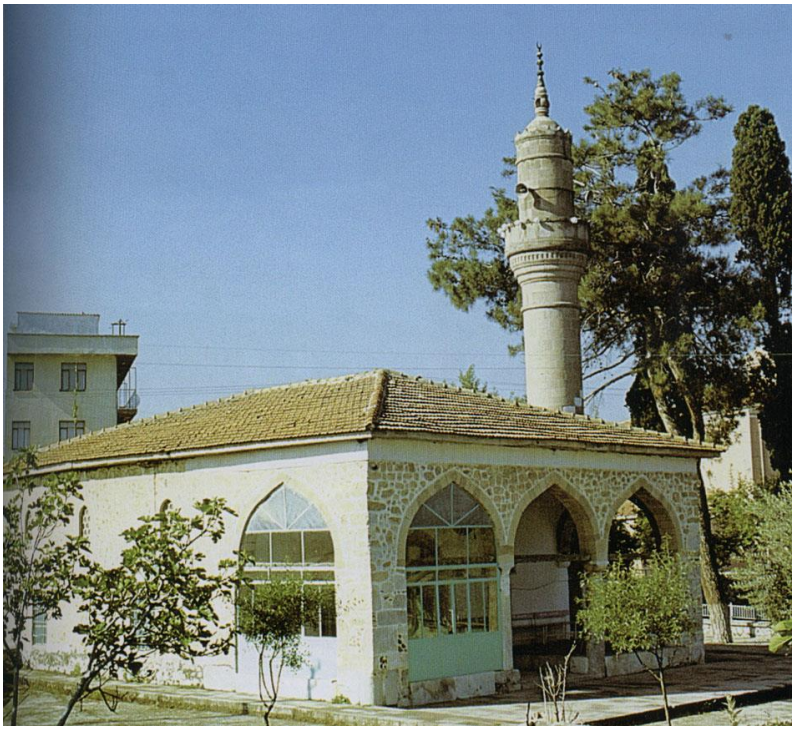
Şekil 2. 15: Firuz Bey Cami (Kızıl,2002)

Firuz Bey Mahallesinde olan yapı, Menteşe Beyliği'nin Osmanlı topraklarına katılmasından hemen sonra, 1394'de Sultan Beyazıd'ın Menteşe Valisi Hoca Firuz Bey tarafından yaptırılmıştır.

Ters 'T' plan tipli yapı, güneyi medrese odaları ile çevrili bir alanın ortasındadır. Dışı gri damarlı mermerle kaplanmıştır. Son cemaat yerinin cephesindeki taş oymacılığı, kakma ve mukarnaslı süslemeleri, mihrabındaki süslü bir şekilde yazılan Kur'an ayetleri ile Milas'ın en süslemeli camisidir. (Şekil 2.15)

Ağa Cami;

1737 yıllarında, Hacı Abdüllaziz Ağa tarafından yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı, iki sahınlı ve kırma çatısı ile oldukça basit bir plan tipine sahiptir. Minaresi, 1885'de, Abdüllaziz Ağa ailesinden Mehmet Bey'in annesi Refia Hanım tarafından ilave ettirilmiştir. Yanına inşa edilen medrese günümüze ulaşmamıştır. (Şekil 2.16)

Şekil 2. 16: Ağa Cami (Kızıl, 2002)

Pazar Mescidi;

Hisarbaşı, Hacı İlyas Mahallesi'nde yer alır. Hacı İlyas Efendi tarafından yaptırılmıştır. Merdiven minaresi sonradan ilave ettirilmiştir. Dışı yeni malzeme ile sıvanıp boyanmıştır.

Gazipaşa, Hacıapti, Hayıtlı ve Gümüşlük Mahallerinde inşa edilen mescitlerin bir kısmı kullanılmamakta, bir kısmı yıkılmış durumdadır.

Çöllüoğlu Hanı;

1719'larda, Abdüllaziz Ağa tarafından, Ağa Camisinin yanındaki medreseye vakfiye olarak inşa ettirilmiştir. Taş döşeli, dörtgen planlı bir avlunun etrafında, iki katlı, üstü kiremit çatılı odalardan oluşan han oldukça yıkık durumdadır. (Kızıl, 2002)

Şekil 2. 17: Çöllüoğlu Hanı (İ.Tekin)

Sünnetçi Hanı;

1885'te Sünnetçi Hacı Abdullah tarafından inşa ettirilmiştir.

Çaputçu Hanı;

19. yüzyılın ikinci yarısında, eski bir hanın üzerine inşa edilmiştir. Kitabesi tahrip olmuştur. (Akarca, 1954)

Yanık Han;

1737'de Ağa Camisini yaptıran, Abdullahefendi'nin oğlu Abdüllazizağa tarafından inşa ettirilmiştir. (Kızıl,2002)

Abdüllaziz Ağa Konağı;

Esentepe (Topbaşı) üzerindeki düzlükte 18.yüzyılda inşa edilmiştir. Milas'ı yöneten Abdüllaziz Ağa'ya ait konağın etrafı mazgallı yüksek duvarlarla çevrili ve batı tarafı kare bir kule ile takviye edilmiştir. (Kızıl, 2002) Zemin katı ile birlikte toplam dört

katlı olan kule savunma amaçlı da kullanılmıştır. Avlunun güneyindeki dairelerin dış cephesi, iki taraftan savaşabilmek için dişli bir plan üzerine oturtulmuştur, ayrıca bu daireler mazgallı ve zemin katı tonozlu küçük bir kule ile korunuyordu. Bu bölümün bazı kısımları hala ayaktadır.

İleri bir tarihte, konak avlusunun kuzeyine ikinci bir yapı daha eklenmiştir. Bu yapı, güneye açık bir sofa üzerine yanyana dizilmiş dokuz odalı büyük bir evdir. Her iki yanında hamam vardır. 19. Yüzyıl Milas evlerinden sadece büyüklüğü ve zemin katta ahşap yerine taş dikmelerin ve kemerlerin kullanılması ile ayrılır. Dış duvarlar, kule ve ilk evler taş, tuğla ve kiremit parçalarından kireç harçla inşa edilmiştir. Mermer sadece kule kapısında ve balkonda kullanılmış, güneydeki yapının kemerleri küfeki taşından yapılmıştır.

2.2.2.2. Beçin

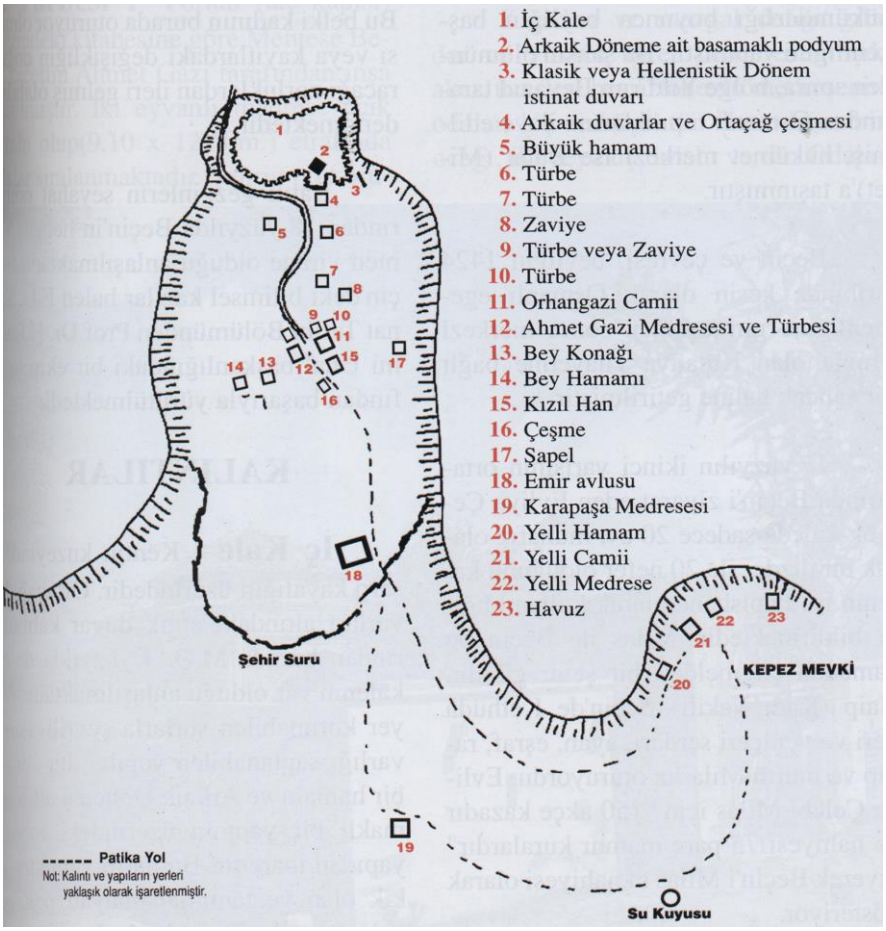
Milas'ın 5km. güneyindeki platonun kuzey tarafında yer almaktadır.

J.M.Cook , R. Pococke gibi gezgin bilim adamları, arkaik dönemde Mylasa'nın M.Ö. 4. Yüzyıla kadar Beçin'de yer alabileceğini de öne sürerler. Mausollos zamanında Mylasa, yeni yerleşim alanına taşınmış olabilir. Buradaki yerleşim Eski Bronz Çağı'na (M.Ö. 2000) kadar uzanır. (Bean, 1987) Kazı sonuçlarına göre; aynı dönemde her iki yerde de yerleşim olduğu, ancak, antik dönemde Beçin'de Mylasa'dan daha ileri bir uygarlığın var olduğu anlaşılmaktadır. (Kızıl, 2002)

Şehrin adı, ortaçağ kaynaklarında; Pezona, Türk kaynaklarında, 'Barçın', 'Peçin' ve 'Beçin' olarak geçmektedir.

Bir dönem; Milas'tan sonra, Menteşe Beyliği'nin merkezi olmuştur. Osmanlılar Menteşe Sancağı'nın merkezi Muğla'dır. Beçin, Anadolu'nun en iyi korunan Beylikler Dönemi şehirlerindendir. (Akarca, 1954)

Şekil 2.18'de şehir krokisi verilmiştir. Beçin Kalesi, platonun kenarında yuvarlak ve dik bir kayalığa inşa edilmiştir. (Şekil 2.19) Kalenin içinde yer alan basamaklı podyumunun Zeus Karios tapınağı kalıntısı olabileceğini ileri süren görüşler vardır. Kale içinde, 20.yüzyılda inşa edilen çok sayıda ev yıkıntıları bulunmaktadır.

Şekil 2. 18: Beçin Şehir Krokisi (Kızıl, 2002)

Kalenin ana giriş kapısının doğusundaki yamaçta ve kuzeydeki ortaçağ kale duvarının altındaki duvar kalıntıları Klasik veya Hellenistik Dönem yapı kalıntılarıdır.

Şekil 2. 19: Beçin Kalesi (Kızıl, 2002)

Yer yer korunabilen surlarla çevrili alanda , bir sarnıç, bir hamam ve Arkaik döneme ait basamaklı bir yapının üzerinde tonozlu bir yapı ve tanımlanamayan başka pek çok kalıntı bulunmaktadır.

Beçin'de, Ören'e giden yolun sağında, M.Ö. 325-310 yıllarına tarihlendirilen bir yer altı oda mezarı vardır. Düzgün mermer bloklarla inşa edilen bu aile mezarının erken Roma Çağı'na kadar kullanıldığı sanılmaktadır.

Beçin'de kazılar sırasında bulunan kaliteli siyah figürlü Arkaik Dönem Attika seramik parçaları ve Geometrik ve Orientalizan seramikler burada gelişmiş bir uygarlığın varlığını göstermektedir. (Kızıl, 2002)

Ahmet Gazi Medresesi ve Türbesi

1375'te Ahmet Gazi tarafından inşa ettirilmiştir. Ortasında bir şadırvan ve iki mezar izleri yer alan açık avlunun etrafında sıralanan odalar beşik tonozludur ve her odanın bir ocağı ve dolapları vardır. Odaların toprak damları ayazlık haline getirilmiştir. Ana eyvan, türbe vazifesi görür ve kubbesi kiremitle örtülüdür. Cephe, doğu duvarı, batı duvarının bir kısmı, iç duvarlar ve kapı içleri yumuşak küfeki taşıyla örülmüş ve cephe duvarlarının köşelerinde mermer kullanılmıştır. Şekil 2.20'de görüldüğü gibi anıtsal giriş kapısı ve ana eyvanın kemeri Gotik Mimari etkisinde yapılmıştır. (Akarca, 1954)

Şekil 2. 20: Ahmet Gazi Medresesi, portal (Kızıl, 2002)

Orhan Bey Cami

Medresenin önünde yer alan yapının temelleri ve mermer kapısı korunabilmiştir. Kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Minaresiz olabileceği ileri sürülmektedir. Kazı sonuçları ve bazı kaynaklara göre ahşap destekli olduğu sanılmaktadır.

Bey Hamamı

Ahmet Gazi Medresesi'nin kuzey batısında, Bey Konağı'nın kuzeyindedir. Enine sıcaklıklı ve çift halvetlidir. Bitkisel ve geometrik bezemeleri ilginçtir.

Bey Konağı

Bey Hamamı'nın doğusundadır. Duvarlarının çoğu yıkık durumdadır.

Büyük Hamam

Ahmet Gazi Medresesi ile kale arasındadır. Beçin'in en büyük ve en iyi korunan hamamıdır. Klasik bir hamamın işlevsel bütün mekanlarına sahiptir. Kubbeye geçiş Türk üçgenleri ile sağlanmıştır.

Karapaşa Hanı (Medresesi)

Surların dışında, açık avlulu, yanyana üç büyük beşik tonozla örtülü yapı oldukça harap durumdadır. (Şekil 2.21) (Kızıl, 2002)

Şekil 2. 21: Karapaşa Hanı (Medresesi) (Kızıl,2002)

Kızıl Han

Orhan Bey Camisinin doğusundadır. Kuzey-güney yönünde inşa edilmiştir. Zemin katı beşik tonozlu, üst katı üç kubbe ile örtülü yapının merdiveni dıştandır.

Şapel

Orhan Bey Camisinin güneyinde yer alan yapının, Orta Bizans ve ya 19. Yüzyılda adalardan gelen Rumlar tarafından yapıldığı sanılmaktadır.

Yelli Cami, Medresesi ve Hamamı

Surların doğusunda, 14.yüzyıla tarihlendirilen, tek kubbeli, son cemaat yeri çapraz tonozla örtülü, küçük ve sade bir camidir. Geçiş elemanı, baklavalı pandantiflerdir. Köşe taşları, kapı çerçevesi ve kemerler küfeki taşındandır. (Akarca, 1954) Pandantiflerin hizasında akustiği sağlamak amacıyla seramik küpler saklanmıştır. (Şekil 2.22)

Şekil 2. 22: Yelli Cami (Kızıl,2002)

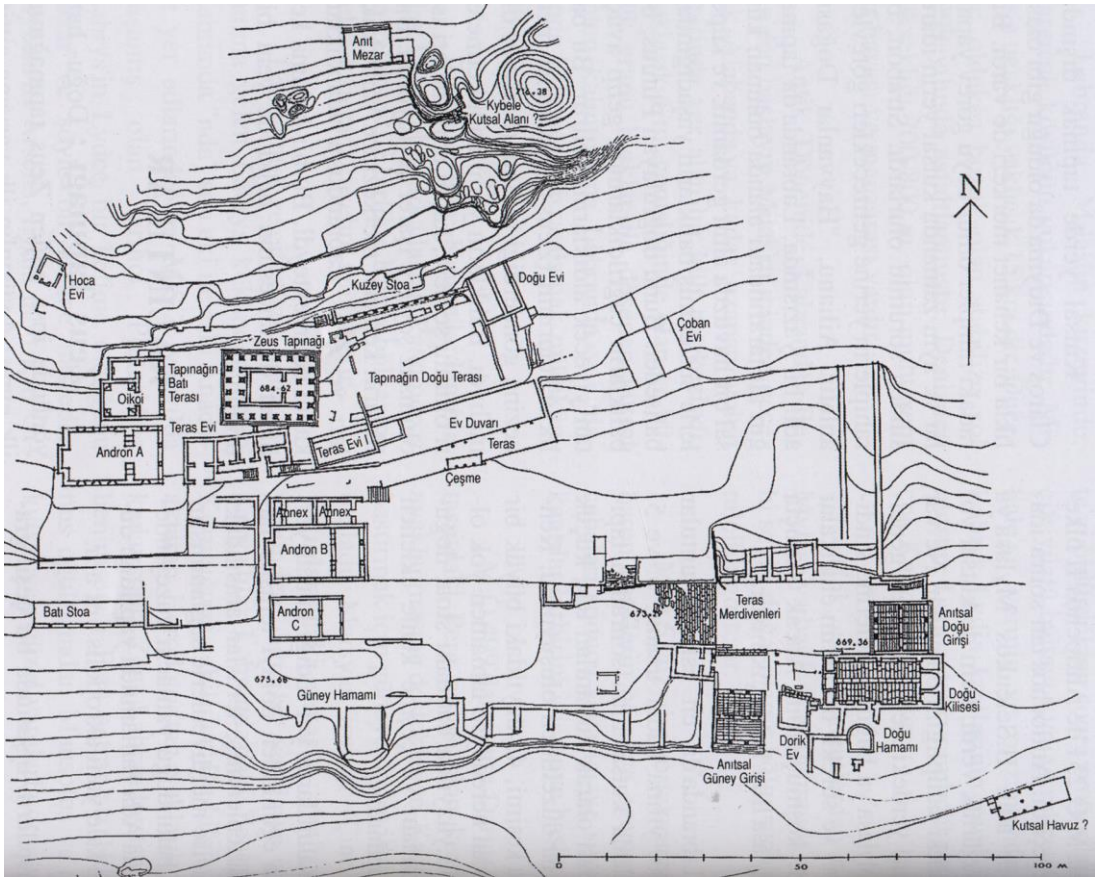
Yelli Caminin doğusunda, inşa bakımından Ahmet Gazi Medresesi'ne benzeyen, harap bir medrese ve doğusunda üst kısmı çökmüş, diğer Beylik yapılarıyla aynı dönemde yapılmış bir hamam yer almaktadır. (Kızıl, 2002)

2.2.2.3. Labranda

Milas'ın 14 km. kuzeyinde, Çomakdağ'da, Kargıcak Köyü'nün yukarısında bir teras üzerinde yer alır. Denizden yüksekliği 700-800 m.dir. (Şekil 2.23)

İlk kazı çalışmaları 1948'de İsveçli Arkeologlar tarafından başlatılmıştır.

Labranda adını; 'çift yüzlü balta' anlamına gelen 'labrys' sözcüğünden almıştır. Antik çağda, döşemeli bir 'kutsal yol'la Mylasa ile bağlantısı olan bir kült merkeziydi.

Şekil 2. 23: Labranda Şehir Planı (Kızıl,2002.S:94)

Kazı sonuçlarına göre M.Ö. 5. Yüzyıldan itibaren burada bir kutsal alan var olduğu anlaşılmaktadır. Herodot, burada Zeus Stratios Tapınağı'ndan söz eder. Ancak kutsal alanın asıl planlanması Maussollos (M.Ö. 377-353) dönemindedir. Tamamlayamadığı yapıları kardeşi Idrieus döneminde tamamlanmıştır. Ayrıca Roma Çağı'ndan da yapılar bulunmaktadır. (Akurgal, 1987)

Kutsal alan, arazinin eğiminden dolayı teraslar halinde düzenlenmiş ve teraslar merdivenlerle bağlanmıştır. Kuzeyinde Akropolis (kale) yer alır. (Şekil 2.24)

Kutsal yerde tapınak dışında bir kehanet merkezi de olduğu sanılmaktadır. Ailianu, 'Hayvanlar Doğası' adlı bir yazısında; tapınağın alt tarafındaki alanda bulunan kutsal bir havuzda altın gerdanlık ve küpelerle süslenmiş, tanrının (Zeus'un) kehanet merkezine gönderdiği mesajları taşıyan balıklar olduğundan bahseder. Balıkların kehanet merkezince yaratıldıkları ve Zeus Labrandos'a adandıkları kabul edilmekteydi. (Bean, 1987)

Şekil 2. 24: Labranda genel görünüş (Kızıl,2002)

2.2.2.4. Euromos (Selimiye-Ayaklı)

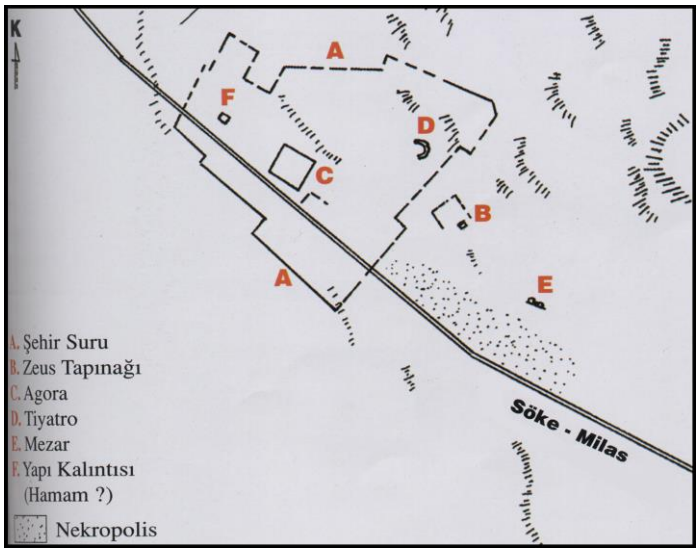
Milas-Söke Karayolu'nun 12.km.sinde yer alır. Selimiye Ovasının kuzey kısmında genişçe bir alandan Euromos diye bahsedilir. Tapınağın ayakta kalan sütunlarından dolayı 'Ayaklı' olarak da bilinir.

1969'da Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu başkanlığında kazı çalışmaları yapılmıştır.

Kent adı, M.Ö. 5. yüzyılda Kyramos ya da Hyramos olarak geçmektedir. Maussollos döneminde Hellenleştirme politikaları sırasında 'güçlü' anlamına gelen Euromos isminin kullanılmaya başlandığı düşünülüyor.

Euromos, antik çağda Mylasa'dan sonra bölgenin en önemli kentidir. (Şekil 2.25)

Kazılar sonucu kutsal yerin varlığının M.Ö. 6. Yüzyıla dek uzandığı gösteren Arkaik Dönem harman tuğlaları bulunmuştur.

Şekil 2. 25: Euromos Şehir Planı (Kızıl, 2002)

Şekil 2.26'da da görüldüğü gibi; Zeus Tapınağı çok iyi korunmuş durumdadır; yapı korinth düzeninde bir peripterostur. Yer yer kulelerle desteklenmiş,düzgün kesme taş ve molozlardan yapılmış surların bir kısmı ayakta kalmıştır. Tapınağın kuzeydoğusuna inşa edilen tiyatro oldukça yıkılmış durumdadır. Düz bir alana kurulmuş agoranın stoalarından sadece birkaç sütün ayaktadır. Anayol yakınında hamam olduğu düşünülen bir yapı bulunmaktadır. Nekropolün, bir mezar yapısı ve birkaç lahit dışında, büyük kısmı tahrip olmuş durumdadır. (Bean, 1987)

Şekil 2. 26: Euromos Zeus Tapınağı (Kızıl, 2002)

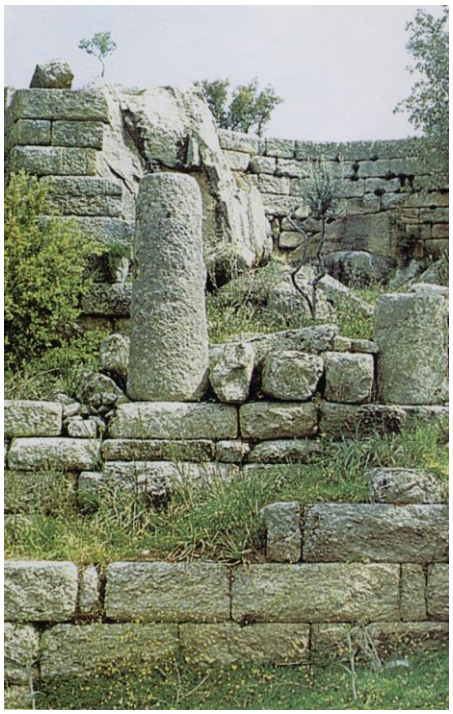
2.2.2.5. Herakleia Latmos (Kapıkırı)

Herakleia, Beşparmak Dağları'nın güney eteklerinde, Bafa Gölü kıyısında, körfeze hakim bir yerde kurulmuştur. Kapıkırı Köyü, Herakleia Kenti'nin üzerinde yer alır.

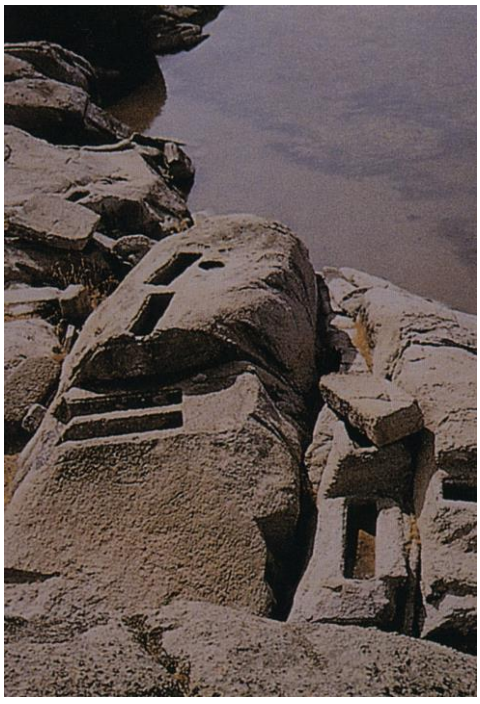
Bu çevrede 1905'te T. Wiegand tarafından başlatılan kazı çalışmalarına I. Dünya Savaşı nedeniyle ara verilmiş, 1974'te A. Peshlow başkanlığında tekrar başlanmıştır.

Adını, mitoloji kahramanı Herakles'den almıştır. Eski kent 'Latmos' adını taşırken, Maussollos'un kenti almasından sonra, Helenleştirme politikaları içinde Herakleia adını aldı. Eski kentin kalıntıları bugünkü Herakleia'ya yakın bir yerde yer alıyordu. Olasılıkla M.Ö. 4. yüzyılda kent bugünkü yerine taşındı ve eski kent nekropolis olarak kullanılmaya devam etti. Kenti çeviren surlarında bu dönemde yapıldığı sanılmaktadır.

Bafa Gölü'nün denizle bağlantısı zamanla Menderes Irmağı'nın getirdiği alüvyonların dolmasıyla kesilmiş ve bir liman kenti olan Herakleia'nın öneminin azalmasına neden olmuştur.

Şekil 2. 27: Endymion Tapınağı (Kızıl,2002)

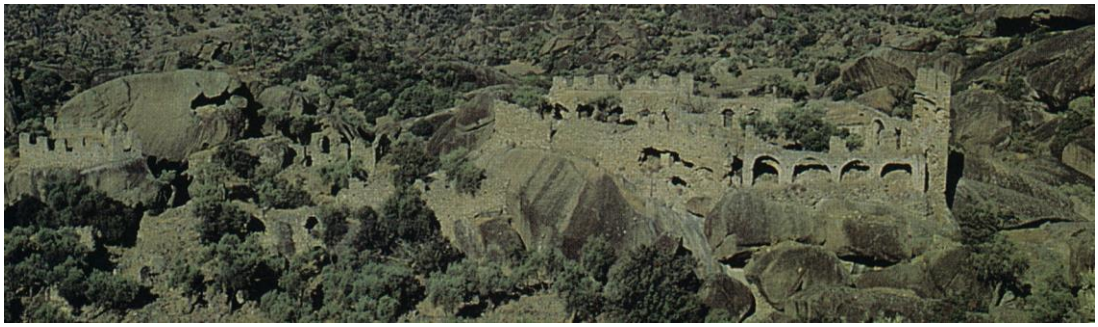
Şekil 2. 28: Nekropol (Kızıl,2002)

Roma Döneminden sonra Anadolu'da Hristiyanlığın erken girdiği yerlerden biridir. Roma baskısından kurtulmak için Beşparmak Dağları'na sığınan rahiplerce, 7-9. Yüzyıllar arasında manastırlar inşa ettirilir; Yediler Manastırı, Stylos Manastırı,

Soteros Manastırı ve Bafa Gölü'ndeki bazı adalara inşa edilen manastırlar bu dönemde yapılmıştır. Herakleia, 9. Yüzyılda bir piskoposluk merkezi olmuştur. Türklerin Anadolu'yu ele geçirmeleriyle Herakleia, Türk egemenliğinde bir köy olarak varlığını sürdürmüştür.

Kentin surları, coğrafyanın da yardımıyla oldukça iyi durumdadır. Duvarları, kuleleri, çatı ve pencereleri, ana kapılar, çıkış kapıları, iç merdivenleri ile antik çağ kent savunmasının bütün öğelerini anlatmaktadır. İskelenin yukarısında şehre hakim bir tepe üzerine M.Ö. 3. yüzyılda inşa edilen Athena Tapınağı iyi korunmuştur. Tapınağın hemen doğusundaki agora Hellenistik Dönemde inşa edilmiştir ve eğim nedeniyle iki katlı olan güney tarafının birinci katı sağlam olarak günümüze ulaşmıştır. Agoranın doğusunda, M.Ö. 2. Yüzyılda inşa edilmiş Priene'deki meclis binası ile aynı plan tipine sahip Bouleterion yer almaktadır. Şehrin kuzeyindeki Geç Hellenistik veya Erken Roma Dönemine tarihlenen tiyatro iyi korunamamıştır. Tiyatronun hemen üstünde büyük meydan çeşmesinin (Nympheum) kalıntıları yer alır. Bouleterion ile tiyatronun arasındaki düzlükte Roma Hamamının kalıntıları vardır. Kentin aşağı kesiminde Endymion kutsal yeri, bir mağarayı taklit etme amacıyla yapılmış olması ve kapısının doğuya değil de güneybatıya yönelmesi açısından ilginçtir. (Şekil 2.27)

Herakleia çevresine (7. Yüzyıldan sonra) inşa edilen manastırların güvenliğini sağlamak amacıyla stratejik noktalara kuleler inşa edilmiştir; Kapıkırı Köyü'nün batısında, Mersinet Köyü'nün batısında, Danişment Köyü civarında ve Değirmendere'deki kuleler bunlara örnektir. Manastırlar surlarla çevrilidir ve çevrelerindeki mağara ve kaya oyuklarına keşişlerin tek başlarına yaşadıkları, bazısı zengin fresklerle süslü, bazısının içinde sadece yazılar ve haç resimleri yer alan çilehaneler inşa edilmiştir.

Şekil 2. 29: Yediler Manastırı (Kızıl, 2002)

Şekil 2. 30: İkiz Adalar'daki Manastır Kalıntıları (Kızıl,2002)

Herakleia'nın güneydoğusunda yer alan Yediler Manastırı, iki kilise, bir şapel, bir sarnıç ve etrafında kayalara oyulmuş çilehanelerden oluşur ve manastırların içinde en büyüklerinden biridir. (Şekil 2.29) Beşparmak (Latmos) Dağlarının en yükseğinde yer alan Stylos Manastırı'ndan küçük bir kilise ayakta kalabilmiştir, basilika ve kilise harap durumdadır. Eğridere'de yer alan Stylos Manastırı kalıntıları oldukça kötü durumdadır.

Beşparmak Dağlarından ayrı Bafa Gölü üzerindeki adalarda da manastırlar inşa edilmiştir; Menet Adası üzerinde bir Bizans köy harabesi içinde kilise ve şapel harabesi bulunmaktadır. Gölün kuzeyindeki İkiz Adalar'dan küçüğü üzerinde Meryem Ana'ya adanmış bir manastır ve büyüğü üzerinde bu manastırı savunmak için inşa edilen bir kale yer almaktadır. Herakleia önündeki adada ve güney sahilde, Bafa Köyü yakınlarında bir adada birer manastır harabeleri bulunmaktadır. Kahve Asar Adası üzerindeki manastır bölgede en iyi korunan manastırdır. (Şekil 2.30) (Kızıl, 2002)

2.2.2.4. Prehistorik Kaya Resimleri

Beşparmak (Latmos) Dağları'nın daha çok batı yamaçlarına dağılmış, M.Ö. 6. ve 5. binyıllarda yapılmış oldukları sanılan kaya resimlerinin, şimdiye kadar doğrudan benzerine rastlanmamıştır ve ilk Batı Anadolu tarih öncesi kaya resimleridir.

Kaya resimleri kültsel özellik taşırlar. Özellikle Karadere Mağarası, farklı kompozisyonu ve büyüleyici etkisiyle Latmos Dağ Tanrılarının çağrılması ve görüntülenmesi olarak yorumlanmıştır.

Günlük hayattan alınma sahnelerin işlendiği ve kadın ve erkek figürleri, geometrik şekiller, çiçekler ve çok sayıda ele ve bir çift ayağa rastlanan bu tasvirler; naturalist ve stilize olmak üzere iki ana üslupta yapılmıştır. Genellikle kırmızı, nadiren sarı ve bayaz aşı boyaları kullanılmıştır. Resimlerde ayrıntılara rastlanmaz. Erkekler cepheden ve çıplak, kadın bedeni ise profilden ve etek ve ya önlük giymiş oldukları ima edilerek tasvir edilmişlerdir. (Şekil 2.31) (Kızıl, 2002)

Şekil 2. 31: Prehistorik kaya resimleri (Kızıl, 2002)

2.2.2.5. İasos (Kıyıkışlacık, Asin Kurin)

İasos, Mandalya Körfezi'nde, Güllük koyundaki Kıyıkışlacık (Asin Kurin) Köyünde, karaya yakın bir ada (Zamanla karayla birleşerek yarımada olmuştur.) ve karşısındaki alana kurulmuştur. (Akarca, 1954)

Bölgede, 1960'larda İtalyan Arkeolog Prof. Doro Levi tarafından başlatılan kazı çalışmaları, Fede Berti Başkanlığında devam etmektedir.

Kazılarda çıkarılan, Minos ve Mykenai çanak çömleği, ilk yerleşimin Orta ve Geç Bronz Çağı'nda olduğunu gösteriyor. İasos, Argoslular tarafından bir koloni kenti olarak kurulmuş ve sonra Miletoslu göçmenlerin yerleşmesiyle Dor özünü yitirip bir İon kenti olmuştur. Balıkçılık, yörede çok önemliydi ve İasos, zenginliğini

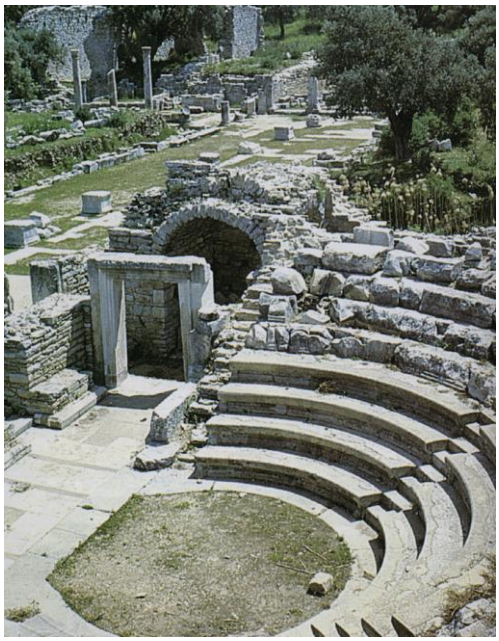
balıkçılığa ve balık ticaretine borçluydu. M.Ö. 412'de Spartalılar tarafından yağmalanan kent, kısa sürede kendini toplamıştır. Roma İmparatorluk Döneminde eyaletin önemli gümrük merkezlerinden biridir. Bizans Döneminde ise, bölgedeki diğer kentler gibi bir piskoposluk merkezi olmuştur. (Bean, 1987)

Şekil 2. 32: İasos Şehir Planı (Kızıl, 2002)

M.Ö. 5-6. Yüzyıllara ait olduğu tahmin edilen surlardan günümüze çok bir şey kalmamıştır. Uzun bir sürecin izini taşıyan, kesme blok taşlardan yapılmış surlar oldukça harap durumdadır. Yarımadadaki tepenin kuzey yamacına inşa edilen tiyatronun M.Ö. 4. Yüzyılda yapıldığı sanılmaktadır. (Kızıl, 2002) Tiyatro Dionysos'a sunulmuş ve onuruna yapılan festival İasos'u bir müzik ve tiyatro merkezi durumuna getirmişti. (Akurgal, 1987) Taşları sökülüp götürüldüğü için harap durumdadır. Tiyatro ile ilişkili, prostylos planlı bir Dionysos tapınağı bulunmaktadır. Zeus Megistos tapınağı in antis planlıdır, zaman içerisinde çok tadilat gören yazıtla Zeus ve Hera'yı ortak kılan tapınma canlılığını belgeler. Tapınağın yakınlarında Orta Tunç çağı mezarları bulunmaktadır. Tapınağın batısında M.Ö. 2. Yüzyılda ortasında bir çeşme yer alan, mermer taşlı bir portikli düzenlenmiştir. Burada kentin ana caddelerinden biride bulunmaktadır. Ayrıca, Erken Hristiyanlık dönemine tarihlenen zemini mozaik döşeli bir yapı kompleksi yer almaktadır. Tiyatronun kuzeyinde agora kalıntıları yer almaktadır. Kazılarda Orta Bizans'tan başlayarak yapıda malzeme ve zaman açısından bir sürekliliğin varlığı kanıtlanmıştır. Roma agorasının bir bölümü, Hellenistik döneme ait önceki agoranın üstüne kurulmuştur. Zaman içinde dört girişe sahip olmuştur; bugünkü giriş Bizans Dönemine aittir. Yapı M.Ö. 140'daki deprem nedeniyle tamamlanamamıştır. Stoalara bakan mekanlarda, agoranomion, heroon, cesareo ve kütüphane gibi kamuya açık binalar yer almaktaydı. Bu yapıların üzerinde Geometrik Döneme ait bir mezarlık yer alır. Agoranın hemen güneyinde 1. Yüzyıla tarihlenen, gezinti yerleri, geçitleri ve bağlantı merdivenleriyle tam bir kompleks olan bouleuterion yer alır. Boulouterion yanında Artemis Asias Tapınağı yer alır. Yapay olarak teraslamalarla düzenlenmiş olan Akropolis'in teraslarının birinde zemini çok renkli mozaiklerle döşenmiş bir Hristiyan bazilikası yer alır. Kuzey, güney, ve doğu yamaçlarındaki teraslamalara Roma döneminde mozaik ve fresklerle süslenmiş konutlar inşa edilmiştir. Adanın güney terlamalarının sonuncusunda, olasılıkla Demeter ve ya Kore'ye adanan bir tapınak yer alır. Burada geometrik ve tarih öncesine kadar giden kalıntılar bulunmuştur. Podyumlu, prostylos planlı tapınak biçiminde düzenlenmiş anıt mezar (Balık Pazarı), çevresi kemerli reveklarla çevrili olup M.S. 2. Yüzyılda inşa edilmiştir. Yine M.S. 2. Yüzılda, kentten biraz uzakta horologion (saat kulesi) olarak bilinen ve baldakhin tipteki mezarları andıran anıt mezar inşa edilmiştir. Bu mezar iki katlı olup, alt kat mezar odası, üst kat kültle ilgili

ayinlerin yapıldığı mekandır. Aquakdükt (su kemeri) kuzeydeki ovadan gelerek limana ve yarımadaya yönelir. Nekropolis kentin dışında yer alır. Eski Tunç Çağından itibaren kesintisiz bir kullanım görülür, geometrik, Klasik ve Hellenistik ve Roma Dönemine ait mezar mimarileri görülür. (Şekil 2.33 ve 2.34)

Şekil 2. 33: Bouleuterion (Kızıl,2002)

Şekil 2. 34: Balık Pazarı (Kızıl, 2002)

Ayrıca etraftaki tepelerde , Leleg yapıları denilen, M.Ö. 4. Yüzyıla tarihlenen, nöbet yeri ya da çoban ve çiftçi konutları olduğu sanılan yapılar yer almaktadır. (Şekil 2.35) Kuru duvar örgüsüyle, gayrı muntazam taşlarla örülen bu yapıların, bazen sekili, düz ya da yalancı kubbe ile örtülü, dama çıkmaya yarayan bir iç sarmal merdivenle donatılmış, elips ya da yuvarlağa yakın tipik bir mimari formları vardır. (Kızıl, 2002)

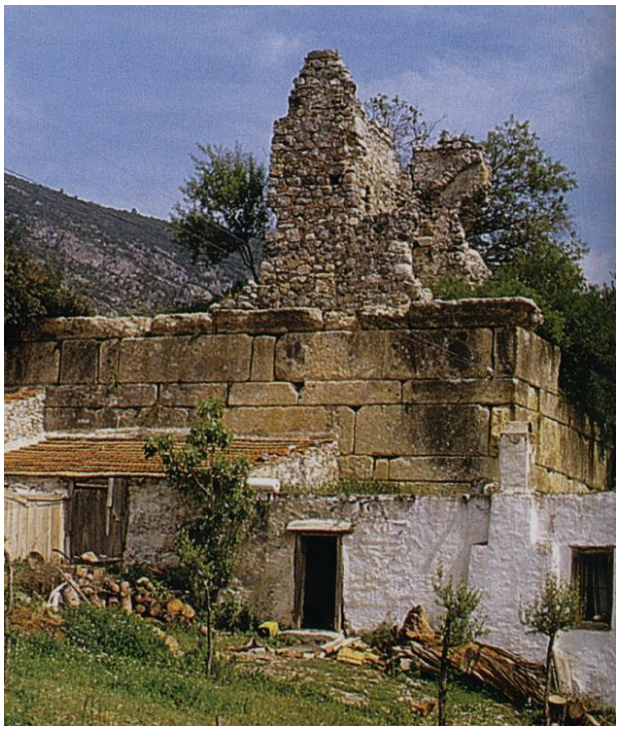
Şekil 2. 35: Leleg Yapısı (Kızıl, 2002)

2.2.2.6. Keramos

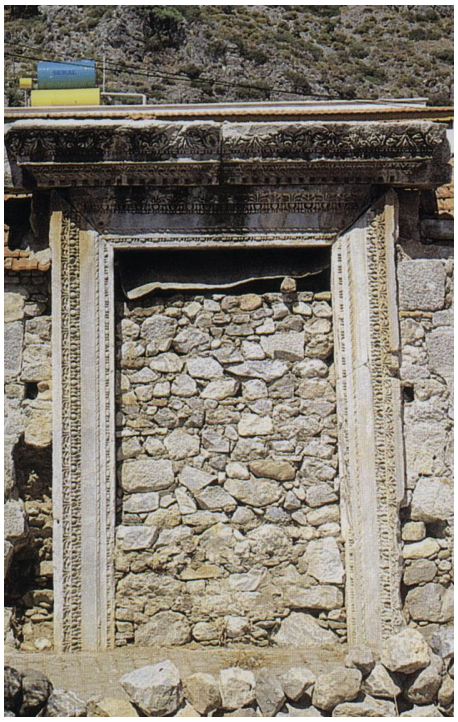
Gökova Körfezi'nin kuzey sahilindedir. Bugünkü Ören beldesi, antik Keramos'un üzerine kurulmuştur.

Kentin ne zaman kurulduğuna ilişkin kesin kayıt bulunmamasına karşın, Karia kökenli olduğu biliniyor. Kazılardan çıkan yontulardan, kentin M.Ö. 6. Yüzyılda Helenleşmeye başladığı anlaşılıyor. Bizans Döneminde bir piskoposluk merkezi olmuştur.

Deprem bölgesinde yer alması ve antik dönemden bu yana kesintisiz iskan görmesi nedeniyle kalıntılar oldukça harap durumdadır.

Şekil 2. 36: Kurşunlu Yapı (Kızıl, 2002)

Şekil 2. 37: Plastik bezemeli kapı (Kızıl,2002)

Kulelerle desteklenen surlarından bugün sadece güneydoğudaki dağlık alanda bir kısmı görülebilmektedir ve kapılarından sadece birkaçı korunabilmiştir. Kentin; biri Bakıcak Tepesinde, diğeri doğudaki surların biraz uzağında (Kurşunlu Yapı) olmak üzere iki tapınağı vardır ve her iki tapınak da oldukça harap durumdadır. Şehre kuzeyden gelen su belli noktadan kanal veya arklarla dağıtılıyordu. Türk evleri ile Ören Yolu arasındaki yolun sonunda bir anıt mezar (termik santral çalışmaları sırasında yıkıldı) bulunuyordu. Bu yolun sonunda bir grup kaya mezarı vardır. Bizans Döneminde bunların bazısına freskler yapılmıştır. Bu mezar yapılarından

ayrı, güney kapısının önünden giden antik yol boyunca konglomera taşından yapılmış sade lahitler görülür. Ayrıca, Keramos'ta işlevleri kesin olarak tahmin edilemeyen bazı yapılar vardır. Bakıcak Tepesinin güneyinde, apsisli kompleks yapının hamam olduğu sanılmaktadır. Güneyde lahitlerin bitişiğinde, temel blokları silmeli bir platform ve üzerinde sütun ve başka mimari elemanlar dikkati çeker. Ören'in merkezinde Keramos'a ait ve şehirdeki yapılarla içiçe girdiği için işlevi anlaşılmayan güzel süslemeli kalıntılar da yer almaktadır. (Kızıl, 2002)

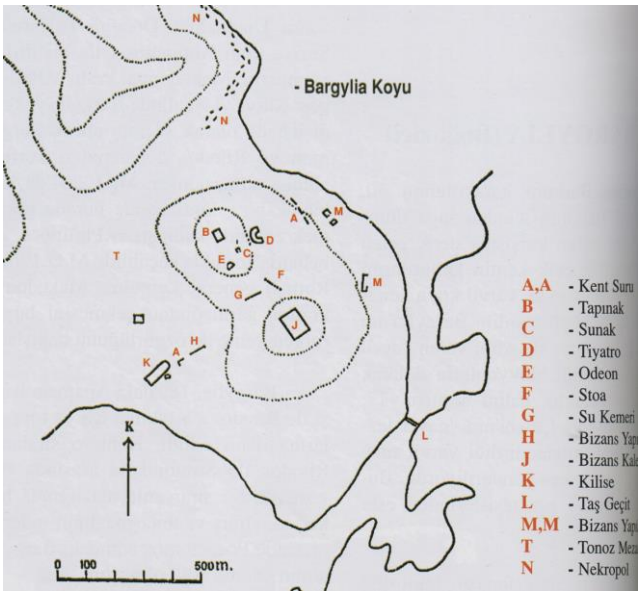
2.2.2.7. Bargylia (Boğaziçi)

Bargylia, Güllük limanının ağzında, bir tepe üzerindedir. Batısında Varvil Koyu, kenarında Tuzla Gölü vardır. Varvil Koyu, bugün Varvil Çayı'nın getirdiği alüvyonlarla dolarak bataklık halini almıştır. (Kızıl, 2002)

Bizanslı Stephenus'un efsanesine göre; yunan mitoloji kahramanı Bellerophoni sahibi olduğu kanatlı at Pegasus'un öldürdüğü arkadaşı 'Bargylos'un adını ölümsüzleştirmek üzere şehre bu adı vermiştir. (Akarca, 1954) 'Bargylia' adı, önce Ortaçağ'da 'Barbylia'ya, sonra da Mandalya'ya dönüşerek varlığını sürdürdü.

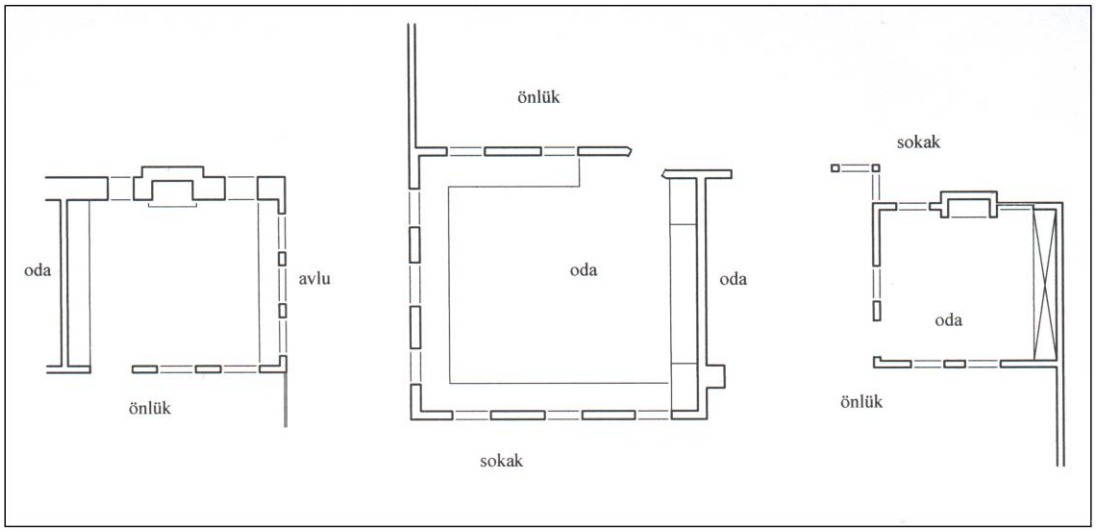
Bargylia maden paraları yalnızca Pegasos ve Artemis Kindyas'ın tasvirlerini taşır. (Bean, 1987)

Üzerinde yerleşme olmamasına rağmen, şehir çok tahribata uğramış durumdadır.

Şekil 2. 38: Bargylia Şehir Planı (Kızıl, 2002)

Şekil 2.38'de de görüldüğü üzere; iki tepe üzerine kurulan kentte; kuzeydeki tepede Helenistik ve Roma dönemi kalıntıları, güneydeki tepede ise Bizans dönemi kalıntıları yer alır. Kuzeydeki tepede, Roma döneminden kalma Korinth düzeninde bir tapınak temeli yer alır. Tapınağın önünde bir sunağa ait olduğu sanılan kare planlı bir temel kalıntısı bulunur. Tapınağın doğusundaki yamaçta, zemin kat odaları tonozlu, küçük bir tiyatro; güney yamacında odeon (müzik salonu) yer almaktadır. Odeonun güneydoğusunda, stoaya ait kalıntılar bulunmuştur. İki tepe arasında su kemerleri yer alır. Güneydeki tepede; tek apsisli büyük bir kilise kalıntısı yer alır.

Şekil 3. 33: Milas Evlerinde Oda Planı Örnekleri (İ. Tekin)

Döşeme genellikle tek kotta çözülür. Ancak, giriş kapısının bulunduğu kısmın daha düşük bir kotta yapılmasıyla oda genelinden ayrıldığı (seki altı) örnekler de görülmektedir. Seki altı, halı kaplı oturma alanını girişten ayırmak amacıyla yapılır. Milas evlerinde seki altı, sadece, girişte kapı kanatlarının açılabileceği büyüklükte bir alanı kaplar.

Tavan, ahşap kaplamadır. Ailenin ekonomik durumu ve sosyal konumuna göre tavan; çeşitli el işçiliği, oyma, kakma ve benzeri tekniklerle süslenmiştir. Genellikle süslemede merkezi bir düzenleme yapılmıştır.

Oda kesiti incelenirse; oda hacminin el uzanma hizasından bir sınırla ikiye bölündüğünü görürüz. Kullanılabilir hacimsel boyutu tüm hacimden ayıran bu sınır, elmalık adını alan, ahşap bir raftır. Elmalık, bazen yerini sadece bir sınır oluşturan ahşap bir profile bırakır. Pencere, dolap, yüklük ve kapı bu sınırda biter. Altta da, yine yatay bir sınır oluşturan ahşap bir profil döner. Bu profil, kapı kasalarına ve yüklüklere bağlanır.

Dolaplar, genellikle odanın bir duvarını kaplayacak şekilde, planda giriş duvarına dik olan duvara yapılır. Odada bulunması gereken günlük eşyalar konur. Aynı zamanda bir vitrin görevi üstlenir. Kapalı ve açık kullanma alanları vardır. Oda içinde, dolabın bir bölümü kapaklı olup gusulhane olarak kullanılır. Özellikle ocağın bulunduğu duvarda, niş şeklinde duvar içine yerleştirilmiş küçük gözler de vardır. (Şekil 3.34)

Ayrıca, odada genellikle kapıya yakın bir yere lambalık, fincanlık yerleştirilebilir. İçi alçı ile sıvalı ve genellikle süslemelidir.

Kapı, duvarın yaklaşık olarak ortasına gelecek şekilde veya odanın, sofada bir köşede yer aldığı durumlarda; iki duvarın birleşimine yerleşir. Kapı kanatları oda içine doğru açılır. Kapı kasası, üstte yararlı alan sınırı ile sınırlanmıştır ve altta yatay sınır ile bağlıdır. Kapı kanatları ve kasası, oda cephesinde ve sofa cephesinde süslü ve bezemelidir. Dolaplar ve kapı, tasarım ve özellikleri açısından birbirlerini tamamlarlar.

Şekil 3. 34: 'Oda'da dolap-dolap nişi-ocak ilişkisi (İ. Tekin)

Pencere dizilerinin planlanması ve yapıdaki dışa çıkmalar, genellikle sedirlerdeki oturma işlevi ile bir bütün olarak biçimlenmiştir. Sedirler genellikle ana pencere dizisi önünde konuşlandırılır. (Şekil 3.35)

Pencereler, serin rüzgar alacak ve ışıklandırmayı sağlayacak yöne doğru diziler halinde açılmıştır. Bir duvar üzerinde genellikle iki ve ya üç pencere dizisi oluşturulmuştur. Kalın taş duvarlarda, duvarın dış yüzüne takılarak, hem oda genişletilmiş hem de pencere içinde kullanım alanı sağlanmıştır. Pencereler; düşey menteşeli ve düşey sürmeli pencerelerdir.

Odalarda iç mekanın ısıtılmasını sağlayan ve her odada bulunmayan ocak, genellikle pencere dizileri veya dolap nişleri arasında yer alır.

Şekil 3. 35: ‘Oda’da pencere-sedir-ocak-orta alan ilişkisi (İ. Tekin)

Odalardan biri baş oda olarak özelleşir. Manzara ve serin esintilere en uygun oda baş oda olarak düzenlenir. Baş oda, ailenin en büyüğünün kaldığı; havalandırma ve manzara için en iyi yönlendirilmiş; genellikle bir veya iki yöne çıkma yapan odadır. Planda diğer odalardan farklı bir özellik içermeyen baş odanın, detayları, dolapları, ocağı ve tavanı bol süslemelidir.

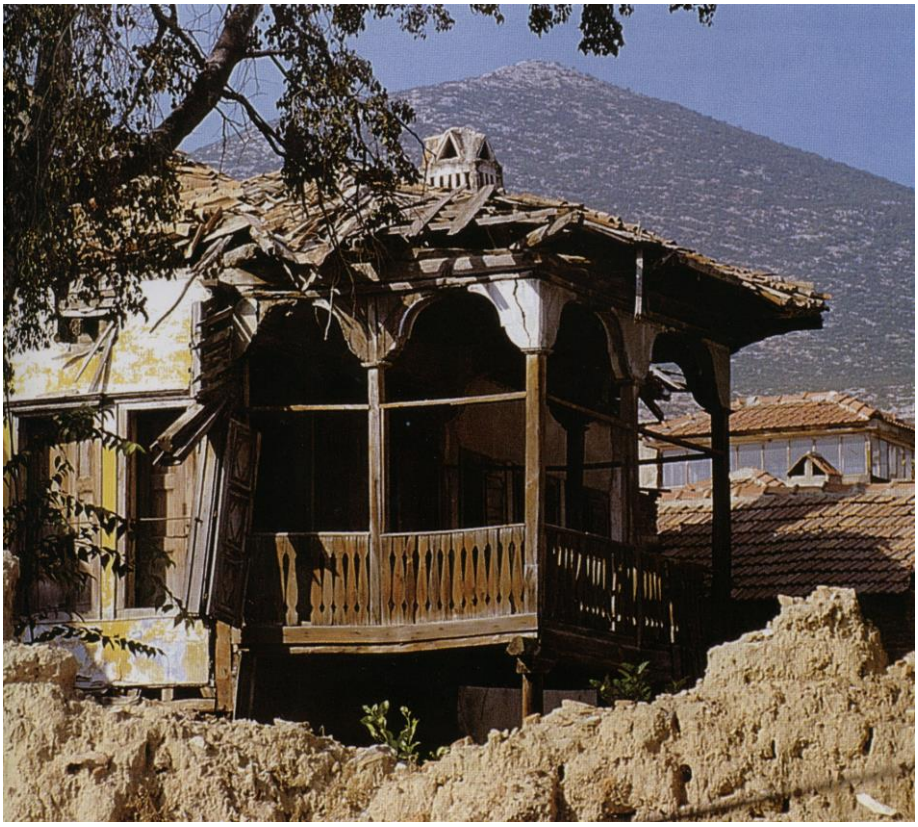
Önceden bahsedildiği gibi; bazen, bir oda daha iyi manzara seyretme amacıyla üçüncü bir kat olarak yükseltilir ve bu kat tek bir odadan oluşabilir. Önceden bahsedildiği gibi, İzzet Ağa evlerinde bu odalara iki örnek görülmektedir. Bu örneklerde, bir oda içinden veya sofadan bir merdivenle ulaşılır ve hem manzara, hem esinti yönünden evin en uygun odası olduğu için baş odadır.

3.1.6.2 Sofa (Önlük ve Divanhane)

Sofalar, Türk evi mekan sisteminin en önemli özelliklerinden biridir. Türk evinde, ortak alan olan sofalar; odalar arasında çok yönlü ilişkileri sağlamanın yanında ailenin bir araya geldiği mekanlardır. Dolaşım dışında kalan alanlardaki oturma alanları zamanla özel oturma alan ve mekanlarına dönüşmüştür. (Küçükerman ve Güner, 1995) Milas evlerinde, bu özel oturma alanlarından özellikle eyvan ve köşklere sık olarak rastlanmaktadır.

Odaların birbirleriyle olan ilişkileri ve birbirlerine göre konumları sofa planlarındaki farklılaşmaları sağlar. Odalara göre konumuna bağlı olarak, yerel dilde önlük veya divanhane olarak farklı isimler alan sofanın plan şemalarının gelişimi ile oluşan Milas evi plan tipleri Bölüm 3.1.3'de anlatılmıştır. Bu nedenle bu bölümde, sofadaki özel mekan ve elemanlar, sofa genelinde yerleşimleri anlatılacaktır.

Açık sofanın, yerel adıyla önlüğün, avlu cephesinde, çatıyı taşıyan ahşap dikmeler yer alır. Dikmelerin araları hareketli kemerlerle geçilir. Bu kemerler genellikle bağdadi üzeri sıvalıdır. Önlüğü 70-80 cm. yüksekliğinde profilli korkuluklar çevreler. (Şekil 3.36) Önlüğün avluya açılan cephesi dışında yan cepheleri, mahremiyet ve rüzgardan korunma amacıyla, gerekirse üzerinde kafesli bir pencere yer alan bir duvarla kapatılabilir. Yan cephe sokağa açık olursa, kafesle örtülebilir ya da seyir amacıyla özelleşmiş bir oturma alanı; sofa köşkü; olarak sokağa doğru kapalı bir çıkmayla çözülebilir.

Şekil 3. 36: Rıfat Ağa Konağı'ndan önlük görünüşü (İ. Tekin)

Önlüğün odalar arasına uzanması durumunda, burada doğal bir oturma mekanı oluşur ve bazen girişi bir kemerle geçilerek biraz daha özelleştirilebilir. Odalar arasına yerleşen bu oturma mekanı, Türk evi terminolojisinde eyvan olarak

adlandırılır. (Kuban, 1995) (Şekil 3.37)Eyvanın sokak cephesi odalarla hemyüz olarak çözülebilir veya sokağı daha iyi görmek için çıkma yapılabilir. Burada çözülen oturma alanı; ya cephe boyunca uzanan bir sedirden oluşur ya da döşemenin yükseltilmesiyle bir sofa köşkü olarak daha da özelleşebilir. (Şekil 3.38)

Şekil 3. 37: Ayşe Alptekin Evinde önlükten eyvana bakış (İ. Tekin)

Şekil 3. 38: Eyvanda sedirli oturma alanı (İ. Tekin)

Plan gelişimlerinde anlatıldığı üzere, sofa planı önlükten divanhaneye doğru geliştikçe, avlu cephesi farklılaşır. Önlük yerini avluya doğru uzanan, yine bir önlük olarak tanımlanabilecek ama daha özelleşmiş bir oturma alanına bırakır. Milas evleri genelinde, gelişmiş plan tiplerinde dahi, iklimsel özelliklerin de uygunluğu sayesinde bu cephe avluya açıktır. Yerel olarak divanhaneli plan tipi olarak adlandırabileceğimiz bu karnıyarık plan tipinde sokak tarafında çıkma üzerinde kapalı, avlu tarafında açık köşk bulunur. (Akarca, 1954) Daha gelişmiş planlarda sokak cephesindeki köşk, yerini bir balkona bırakır.

Divanhaneler, önlüğe göre; daha özelleşmiş olması nedeniyle; daha özenli mekanlardır.

Ana kata ulaşımı sağlayan merdiven, önlükte genellikle, avlu cephesine paralel veya bir yan duvarına, oda girişlerini ve oturma alanını etkilemeyecek şekilde yerleştirilmiştir. Daha gelişmiş planlarda, odalar arasında, eyvanlarda çözülen merdivenin oturma alanından daha da ayrılması için eyvan kemerli geçişle özelleştirilmiştir. (Şekil 3.39)

Şekil 3. 39: Eyvanda kemerli geçiş (İ. Tekin)

Sofada, ayrıca, el yıkama yeri ve bazen ocak da yer alır. El yıkama yeri; 'abdestlik' olarak da adlandırılır ve uygun bir köşede, avluya doğru, 50-60 cm. genişliğinde dışa doğru taşar veya bir duvar içinde yer alır. Gelişmiş plan tiplerinde, eyvan içine hela ve el yıkama yeri yerleştirilmiştir.

Sofa tavanları da ahşaptır. Tavan özellikleri de plan şemalarının gelişimlerine paralel bir gelişim izler. Önlük tavan düzenlemeleri, divanhanelere göre daha sadedir. Divanhanenin özelleşmiş planı tavana da yansır ve daha özenli tavan düzenlemeleri yapılır. Genel olarak fazla süslü olmamakla birlikte, oturma alanları üzerinde özel ve hatta düşürülmüş tavan süslemeleri yer alır.

Sofa kesitinde, alt pencere kasaları hizasından itibaren, profilli ahşap yatay bir çizgi, sofa etrafını dolanır ve kapılarla birleşir. Çok süslü olmayan sofa mekanlarının genellikle en süslü elemanları, oda kapılarıdır. Kapıların, sofa cepheleri, oda cephelerine göre genellikle daha süslüdür.

3.1.6.3 Taşlık

Zemin katta, sokaktan eve giriş, hizmet alanlarına dağılma ve ana kata çıkma alanı düzgün taşlarla kaplanarak özelleşmiş ve taş kaplı olması nedeniyle taşlık adını almıştır. Evin bulunduğu alana, avlu kapısının bulunduğu yere ve ana kat planına göre şekillenir. Sokaktan avluya giriş, avlu içinde konumuna da bağlı olarak, evin hemen altında veya yanındadır. Şekil 3.40 ve 3.41'de örnek taşlık fotoğrafları ve Şekil 3.42; 3.43; 3.44'de örnek zemin kat planları verilmiştir.

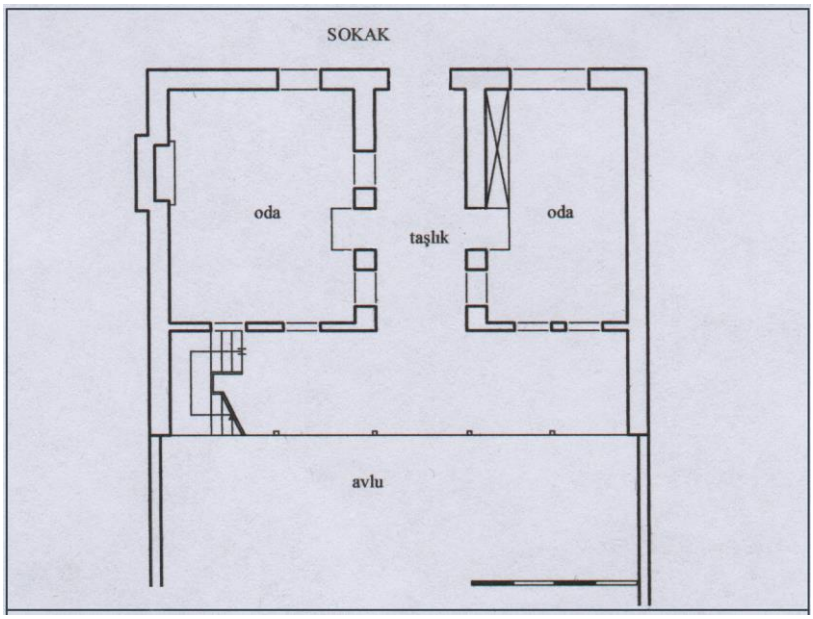
Şekil 3. 40: Taşlıktan avlu kapısına bakış (İ. Tekin)

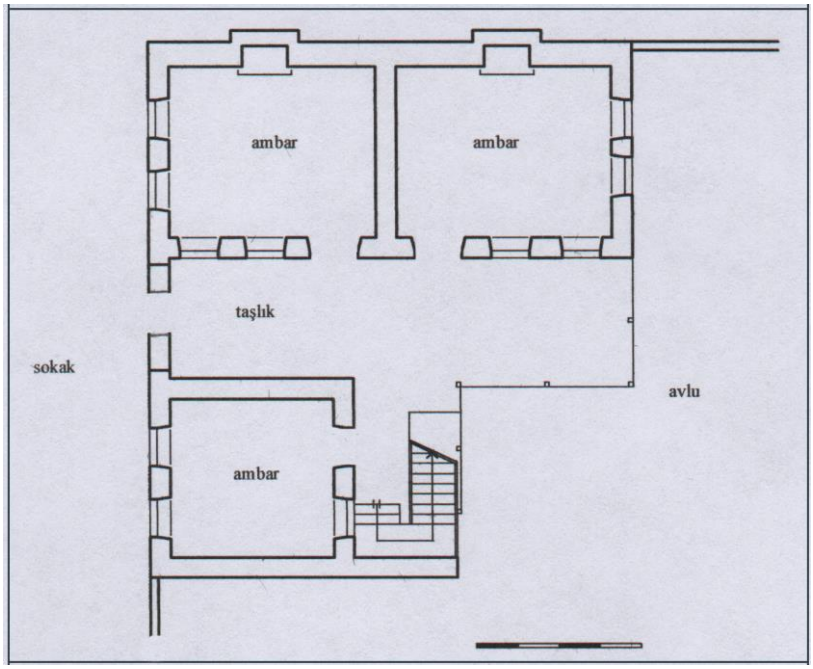
Şekil 3. 41: Avlu kapısından taşlığa bakış (İ. Tekin)

Ana kat olan 1. kata ulaşımı sağlayan merdiven taşlıkta yer alır. Merdivenin taşlık içinde planlanmasında ana kat planı yanında, avlu kapısına göre konumu da etkilidir. Güvenlik ve mahremiyet nedeniyle avlu kapısından uzağa ve merdivenin başlangıcı avlu kapısından görülmeyecek şekilde yerleştirilir.

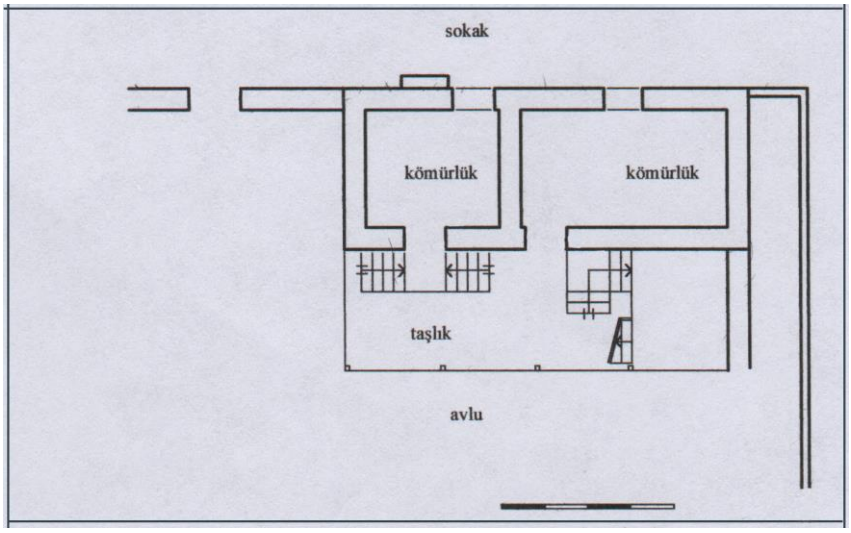
Avlu kapısı, çift kanatlıdır. Milas evlerinde, genellikle çift kanatlı kapıların daha özelleşmiş şekli olan 'kuzulu kapı' ile avluya girilir.

Şekil 3. 42: Zemin Kat Planı (Eski Konak Caddesi No:5) (İ. Tekin)

Şekil 3. 43: Zemin Kat Planı (Ayşe Alptekin evi, Eski Konak Caddesi No:38) (İ. Tekin)

Şekil 3. 44: Zemin Kat planı (Cami Sokak No:3) (İ. Tekin)

3.1.6.4 Zemin Kat Hizmet Odaları

Milas evlerinde, zemin kat hizmet alanı işlevindedir. Planlamada esas alınan ana katı taşıma amacına göre yapılan zemin kat odaları depo, kiler veya hizmet odaları olarak kullanılır. Şekil 3.42; 3.43 ve 3.44'de örnek zemin kat planlarında, zemin kat hizmet odaları görülmektedir.

Odalara taşlıktan girilir. Zemin katla aynı kotta veya birkaç basamakla çıkılan örnekleri vardır. Avluyla kot farkı olmayan odalarda, genellikle, giriş kapısının açıldığı alandan sonra döşeme yükseltilmiştir.

Hizmet odaları olarak kullanılmaları nedeniyle herhangi bir süsleme bulunmayan odaların tavanları da sadedir. Genellikle tavanda, 1. katın ahşap döşeme kirişleri görülür veya bu kirişlerin altına ahşap kaplama yapılır.

Sokak cepheleri ya tamamen sağırdır ya da odalar sokağa küçük ve az sayıda pencerelerle açılırlar. Avlu tarafında yine az sayıda ve küçük pencereler yer alır.

Bu odalar işlev değiştirerek, yakın zamanda, oturma amacıyla da kullanılmaya başlanmıştır.

3.1.6.5 Mutfak

Mutfak, avluda, hizmet odaları ile bağlantılı bir şekilde ve iklimsel özelliklerin uygunluğuyla genellikle yarı açık olarak inşa edilir. Zemini taş olan mutfakta büyük

bir ocak yer alır ve sundurma ile kapatılabilir. Tamamen işlevsel düzenlenen bu alanlarda süs yoktur. Avlu duvarında çözülen ocağın yanlarında pencere veya dolap nişleri yerleştirilebilir.

Ayrıca, evlerin zemin katındaki hizmet odalarından birinde ocak yer alır ve bu oda kışları mutfak olarak kullanılır.

İşlevsel zorlukları nedeniyle mutfaklar, sonradan duvarla kapatılmış ya da içinde tuvaleti, mutfağı ve gerekirse başka hizmet alanları olan müştemilatlar inşa edilmiştir.

3.1.6.6 Hamam ve Hela

Helalar temizlik nedeniyle genelde evlerin dışında yapılmıştır. Avlu içinde, evden ayrı ve çoğunlukla derme çatma yapılardır. Önceden bahsedildiği gibi mutfak ve hamamla birlikte bir çatı altında yapıldığı örnekler de vardır.

Varlıklı ailelerin evlerinde ve daha gelişmiş plan şemalarında hela çözümlerinin evlerin içinde eyvanlarda merdivenle birlikte çözüldüğü görülür. Bu tip helalarda; hela ve el yıkama yeri olmak üzere iki bölüm vardır. Genellikle uzun dikdörtgen bir plana sahip olan helalarda, hela bölümünün kotu yükseltilmiştir.

Yine varlıklı ailelerin evinde, gusulhanelerden ayrı, avlu içinde küçük hacimli hamamlar yapılmıştır.

3.1.7 Mimari Elemanlar

3.1.7.1 Döşemeler

Zemin katta; odalar, sıkıştırılmış toprak ve ya ahşaptır, taşlık, taş kaplıdır. 1. kat döşemeleri ahşaptır. Döşeme tahtalarının kirişlere çakılmasıyla oluşturulmuştur. Halı, hasır ve ya kilimle örtülür.

Döşeme kotu, evin fonksiyonel kullanımına uygun olarak hareketlenmektedir. Sofalarda, eyvanlar ve özelleşen oturma alanlarının döşemeleri yükseltilebilir. Oda döşemesi, girişten sonra yükseltilebilir. Ancak, Milas evlerinde, odalarda, seki altı ve

seki üstü olarak adlandırılan bu döşeme farkı sadece kapının açıldığı alan kadardır. Dolaplar, ocak ve sedirler tek ve daha yüksek bir döşemede yer alır.

Dolap içlerinde gusulhanelerin ve ev içinde planlanan helaların zemini, bakırla kaplanır ve ya taş yapılır.

Avlu içinde mutfak alanı, hamam ve helaların zemini de taş döşeme olarak inşa edilmiştir.

3.1.7.2 Tavanlar

Üst örtü elemanı olan tavanlar, döşemelerin izdüşümü olarak gelişirler ve üzerini örttüğü mimari mekana göre özellikler kazanırlar. Altta özelleşmiş bir alanı vurgulamak ve daha da özelleştirmek amacıyla diğer alanlara göre daha özel bir tavan süslemesiyle bezenir, düşürülür veya yükseltilirler. Özellikle baş oda olmak üzere genellikle oda tavanlarında, divanhanelerde; oturma alanlarında, eyvan ve köşk tavanlarında bezemeli tavan örneklerine rastlanır.

Milas evlerinde tavanlar genellikle düzdür. Şekil 3.45'de görüldüğü gibi; duvarlardan itibaren profillerle kademe kademe veya içbükey bir profille yükseltilerek yatay bir orta alan oluşturulur. Türk evi tavanlarında sık görülen bu tavan detayına yükseltilmiş tavan denir. (Kuban, 1995)

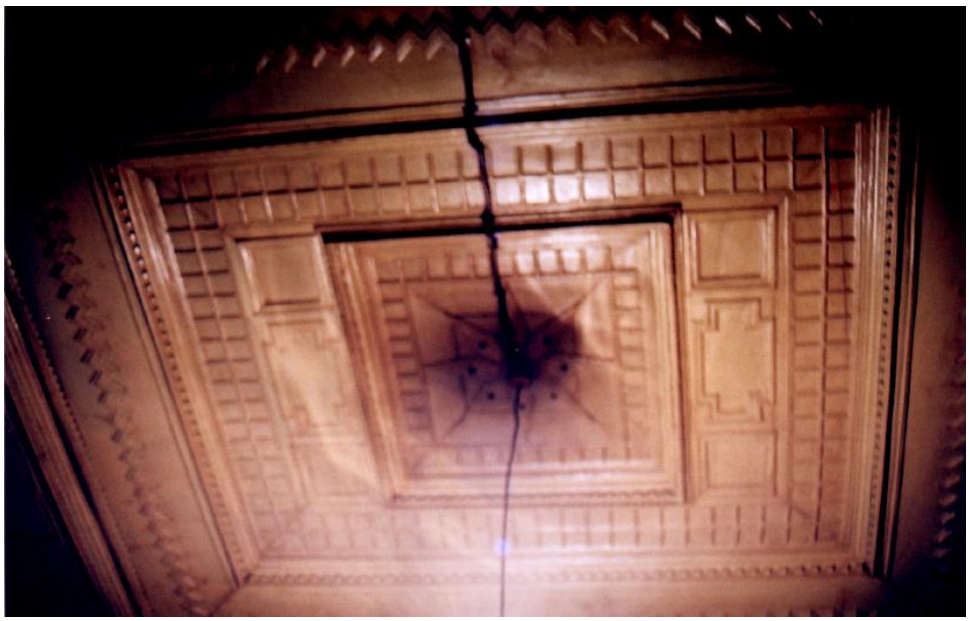
Şekil 3. 45: Yükseltilmiş tavan (İ. Tekin)

Şekil 3. 46: Tavan köşe detayı (İ. Tekin)

En yalın tavanlar, herhangi bir kaplama yapılmadan, tavan kirişlerinin açıkta bırakıldığı tavanlardır. Evin zemin kat odalarında kullanılırlar. Daha özenli tavan düzenlemesi; kirişlemelere çakılan tahtaların birleşimlerinde profilli ahşap çıtaların kullanılması ile yapılır. Bu tavan, evin az önemli odalarında uygulanmıştır.

Tavan bezemeleri, ekonomik duruma göre değişiklik gösterir. Tavanlar genellikle ahşap işçiliğiyle yapılmıştır ve sıva üzerine kalem işçiliği ve boyama örnekleri bulunan bezemelere rastlanır. Bezemeler çeşitli renk kullanımlarıyla zenginleştirilirler. (Şekil 3.46 ve 3.47)

Şekil 3. 47: Ahşap işçiliği ile yapılmış merkezi tavan düzenlemesi (İ. Tekin)

En yalın tavan bezemesi, göbekte yapılan bir bezemeden oluşur. Genellikle dört yapraklı yonca veya yıldız şeklindedir. Daha sık görülen tavan süsü; içi çıtalarla düz ve diagonal karelere ayrılmış dört köşe çukur bir göbektir. Daha ileri bir aşaması ise, kare desenlerin kenara alınarak göbeğin yüksek bir kabartma olarak işlenmesidir. (Çakarcan, 1988) Bu bezemeler çoğunlukla boyanır.

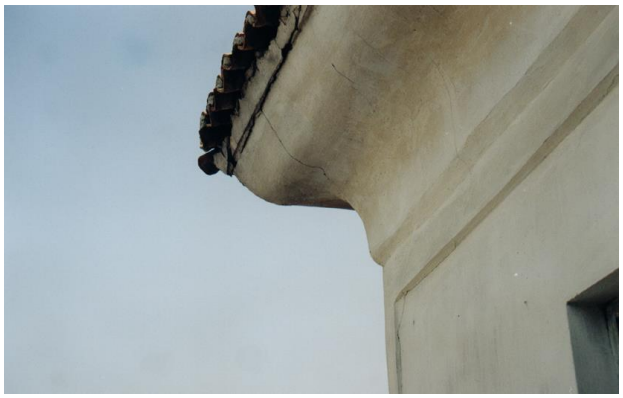

Şekil 3. 48: Göbekte yapılan tavan bezeme örnekleri (İ. Tekin)

3.1.7.3 Çatı ve Saçaklar

Çatı genellikle dikdörtgen kırma çatıdır. Çok yalın plan tiplerinde beşik çatı görülür.

Saçaklar cephe bütününe etkir ve önemli bir bitirme elemanıdır. Milas evlerinde saçaklar oldukça geniş tutulmuştur. En yalın tipi taşıyıcı merteklerin kapatılmadan açık bırakıldığı örneklerdir. Bir sonraki aşamasında merteklerin alt kısımları ahşap kaplanır. Bu tip saçaklarda, saçak tavanlarına, yukarı doğru yaklaşık 20ºlik bir eğim verilmiştir. Daha gelişmiş örneklerde, saçakta bağdadi ile iç bükey ve dış bükey yüzeyler oluşturulmuş ve bağdadi yüzey sıvanmıştır. Ekonomik geliri yüksek ailelerin evlerinde bu sıvalı yüzeylerde kalem işi veya alçı bezemelere rastlanır.

Şekil 3. 49: Sıvalı ve hareketli saçak örneği (İ. Tekin)

Şekil 3. 50: Saçak yapım sistemi (İ. Tekin)

Şekil 3. 51: Saçak üzerinde alçı süsleme (İ. Tekin)

3.1.7.4 Çıkmalar

Manzara seyretme amacıyla sokağa doğru yapılan çıkmalar, erken örneklerde görülmez. Boyları 0.50m. ile 1m. arasında bir uzunlukta ve genellikle dikdörtgen ama arsa şekline bağlı olarak üçgen de olabilen çıkmalar, odalarda ve sofanın sokak cephesinde yer alır.

Şekil 3. 52: Dikdörtgen çıkma örneği (İ. Tekin)

Şekil 3. 53: Üçgen çıkma örneği (İ. Tekin)

Bir yönde veya iki yönde çıkma yapan odalar genellikle baş oda olur. Sofada sokağa doğru çıkma doğal bir oturma alanıdır ve gelişmiş örneklerde köşk olarak özelleşir. Sokağa doğru çıkmalar mahremiyet nedeniyle kapalı çıkmalardır. Çıkma pencere bandıyla veya birkaç pencereyle sokağa açılır. Gelişmiş plan şemalarında balkon olarak özelleşir.

Çıkmaların çatı ile araları genellikle üçgen alınlıkla tamamlanır. Bu kısımda ahşap işçiliği, kalem işçiliği veya boya ile yapılan süslemeler yer alabilir.

Şekil 3. 54: Çıkma üzerinde ahşap işçiliği ile süsleme (İ. Tekin)

Şekil 3. 55: Çıkma üzerinde ahşap işçiliği (İ. Tekin)

Çıkmaları taşıyan eli belinde adı verilen ahşaplar açıkta bırakılabilir veya bu ahşapların arası bağdadi ile kapatılarak, üzeri sıvanır. Elde edilen yüzey genellikle hareketli bir yüzeydir ve sıva üzerine güzel kalem işçiliği veren örnekler görülmektedir.

Şekil 3. 56: Çıkma alt yüzeyinde kalem işi süsleme (İ. Tekin)

Çıkmaların altında bağdadi ile hareketli yüzeyler oluşturulmayan örneklerde de çıkma alt yüzeyinde ahşap, boya ve kalem işi süslemelerle karşılaşılır.

3.1.7.5 Kapılar

Avlu kapıları genellikle büyük baş hayvanların ve arabanın girebilmesi için büyük ve çift kanatlı kapılardır. Çift kanatlı kapıların özelleşmiş hali olan kuzulu kapı Milas genelinde çok sık karşılaşılan bir avlu kapısıdır. Kuzulu kapıda, insanların daha rahat kullanması için kapı kanadının içinde küçük bir tek kanat açılır. Avlu kapılarının avlu duvarında yer alması durumunda, girişi vurgulamak ve korumak amacıyla üzeri kiremitle kapatılır ve genellikle geniş saçaklar yapılır.

Varlıklı ailelerin evlerinde, dış kapı oldukça süslemeli ve bezemelidir ve cephede en çok vurgulanmış elemanlardan biridir. Zenginleştirilmiş, çok güzel mermer işçiliği ile yapılmış dış kapı örnekleri görmek mümkündür.

Şekil 3. 57:Taş işçiliği ile yapılmış dış kapı örnekleri (İ. Tekin)

Dış kapılarda, ayrıca; boya ve alçı süslemelerde görülmektedir. Kapılar genellikle kemerli bir geçişe sahiptir. Çift kanatlıdırlar ve içe doğru açılırlar. Kapı kasası ve kanatlarında özellikle ahşap işçiliği detayları bulunmaktadır.

Şekil 3. 58: Boya ve alçı süslemeli dış kapı örnekleri (İ. Tekin)

Evde kapılar en önemli ve ekonomik durumun iyi olması durumunda en süslü elemanlardan biridir. Oda kapıları genellikle ana katta iki kanatlı, zemin katta iki kanatlı veya tek kanatlıdır ve her zaman içe açılır. Kapılar, oda akslarına yerleştirilebildiği gibi, oda duvarlarının köşeleri kesilerek arada da yer almıştır.

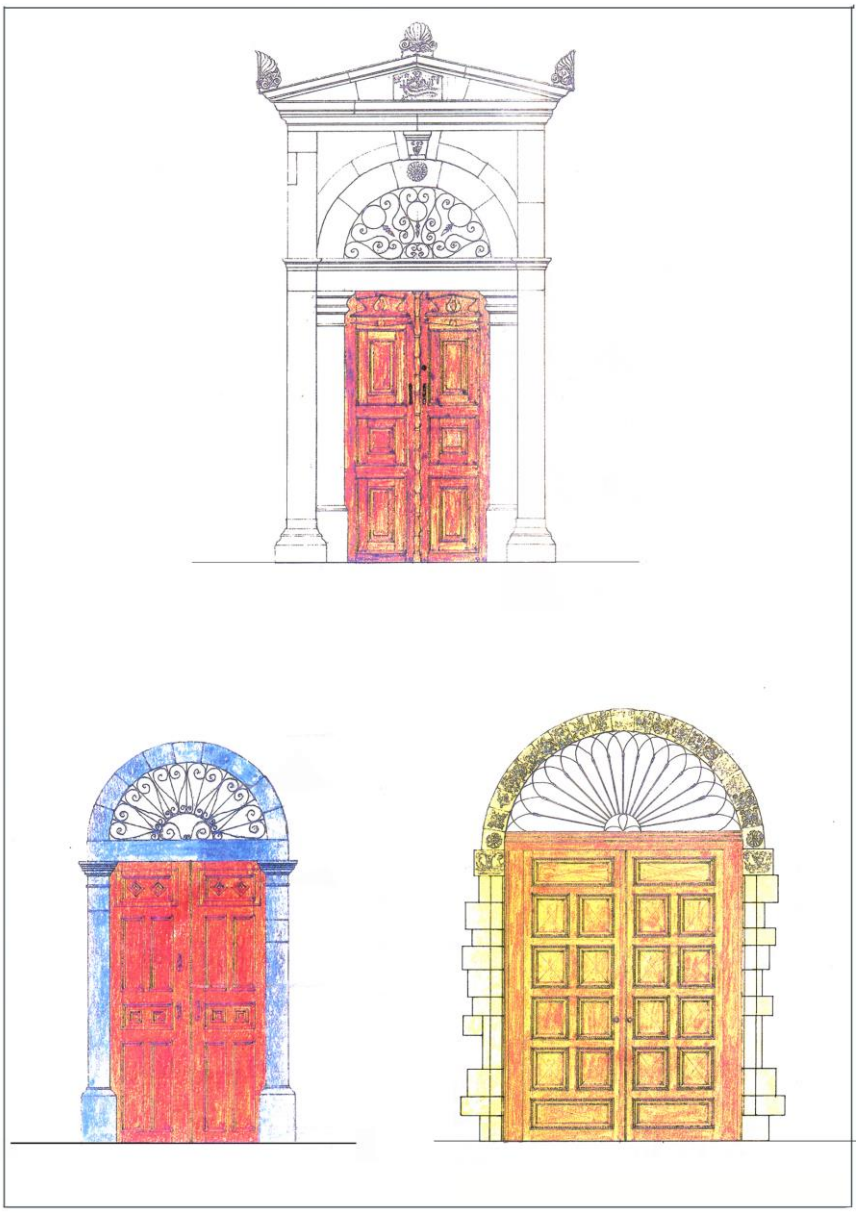
Kapı girişinde genellikle odayı sofadan ayıran bir eşik yer alır. Bazı örneklerde, girişi odadan ayıran seki altı oluşturulur.

Dolap ve kapı genellikle birbirini tamamlayacak şekilde planlanır.

Odalarda kapılar aynı zamanda bir dış kapı anlamı içerir. (Çakarcan, 1988) Zemin katta kapılar daha alçak ve oldukça sadedir. Ana kat kapıları ise yüksek, kasa ve kanatları ile özellikle sofa cephesinde oldukça süslüdür. Oda cepheleri sofa cephelerine göre daha sadedir. Her zaman olmasa da baş oda kapılarının diğer odalardan farklı olduğu ve daha fazla özenildiği örnekler görülür. Kapı kasa ve kanatlarında genellikle ahşap işçiliği egemendir ve renk kullanımı da kapı üslemelerinde görülebilir.

Şekil 3. 59: Oda kapısı örnekleri (İ. Tekin)

Şekil 3. 60 : Milas evlerinde avlu kapıları örnekleri (T. Erol)

3.1.7.6 Pencereler

Zemin kat pencereleri az sayıda, küçük ve sadedir. Ana kat pencereleri daha çok, büyük ve daha özenlidir.

Pencerelerin sayıları ve büyüklükleri ışığın içeri iyi girmesi ve iyi havalandırma sağlanmasına izin verir. Odalar genellikle iki ya da üç pencereyle sokağa açılırlar. Yine havalandırma ve ışıklandırma amacıyla önlük veya divanhaneye açılan pencerelerde bulunmaktadır.

Oturma alanları pencereler önünde yer alır ve sedirlerin pencereler önünde yerleştirilmesi nedeniyle, düşey sürme pencereler kullanılmıştır. Şekil 3.61'de de görüldüğü gibi; cam alanını daraltma amacıyla doğramalar küçük bölmelere ayrılmıştır.

Şekil 3. 61: Düşey sürmeli pencere (İ. Tekin)

Ana kat pencereleri genellikle 70 cm.den başlar ve ½ oranındadır.

Sokağa açılan pencerelerde kepenk, kafes veya parmaklıklar bulunur. Bazı örneklerde doğrama hiç yapılmaz; kasaya parmaklık ya da kepenk yerleştirilir.

Kepenklerin de sade, süslü ve gelişmiş tipleri vardır. İki kanatla dışa doğru açılan kepenklerin bazılarında, ayrıca, kanatlar üzerinde açılan, küçük parçalar yer almaktadır. Milas evlerinde genellikle pencere önlerinde ahşap parmaklıklar görülür. Ahşap çıtalardan oluşan, pencerenin yarısını örten ve sabit veya yukarı hareketli olabilen yarım kafes örnekler de bulunmaktadır. Bu kafeslere yerel dilde 'çitme' denir. (Akarca, 1954)

Şekil 3. 62: Kafesli ve korkuluklu pencere (İ. Tekin)

Şekil 3. 63: Dıştan ve içten kepenk detayı (İ. Tekin)

3.1.7.7 Sedirler

Türk evinde, oturma alanlarında sabit mobilya olarak gelişen sedirler, odalarda

pencere sıralarının önünde ve sofalarda oturma alanı olarak ayrılan alanlarda, avlu veya sokağa bakan seyir amaçlı elemanlardır. Ahşap kalaslarla zemin üzerinde kutu oluşturulup üzeri ahşapla kaplanarak yapılır. (Kuban, 1995) Genellikle altları dolap olarak kullanılır. Yerel dilde 'kuzuluklu' olarak adlandırılan alçak veya yüksekliği yaklaşık 70cm.ye kadar uzanan örnekleri vardır. (Akarca, 1954)

3.1.7.8 Yüklükler ve Diğer Dolaplar

Dolaplar, odada bulunması gereken günlük araç gerecin kaldırıldığı alanlardır. Yüklendikleri fonksiyonlara göre, yüklük, fincanlık gibi isimler alırlar.

Odada genellikle kapının bulunduğu duvara dik yapılan ve pencere bulunmayan bir duvar üzerine yerleştirilir. İlk başlarda depolama amacıyla yapıldıkları için sade olan dolaplarda, sonra sergileme amaçlı alanlar da oluşturulmuştur. Dolap içinde, yıkanma amacıyla gusulhane adıyla ıslak hacim de çözülmüştür.

Şekil 3. 64: Yüklük ve gusulhane örnekleri (İ. Tekin)

3. MİLAS VE YAKIN ÇEVRESİNDE; DEĞİŞİK ÖLÇEKTEKİ YERLEŞİMLERDE; GELENEKSEL YERLEŞİM DOKUSU VE KONUTLARIN ÖZELLİKLERİ

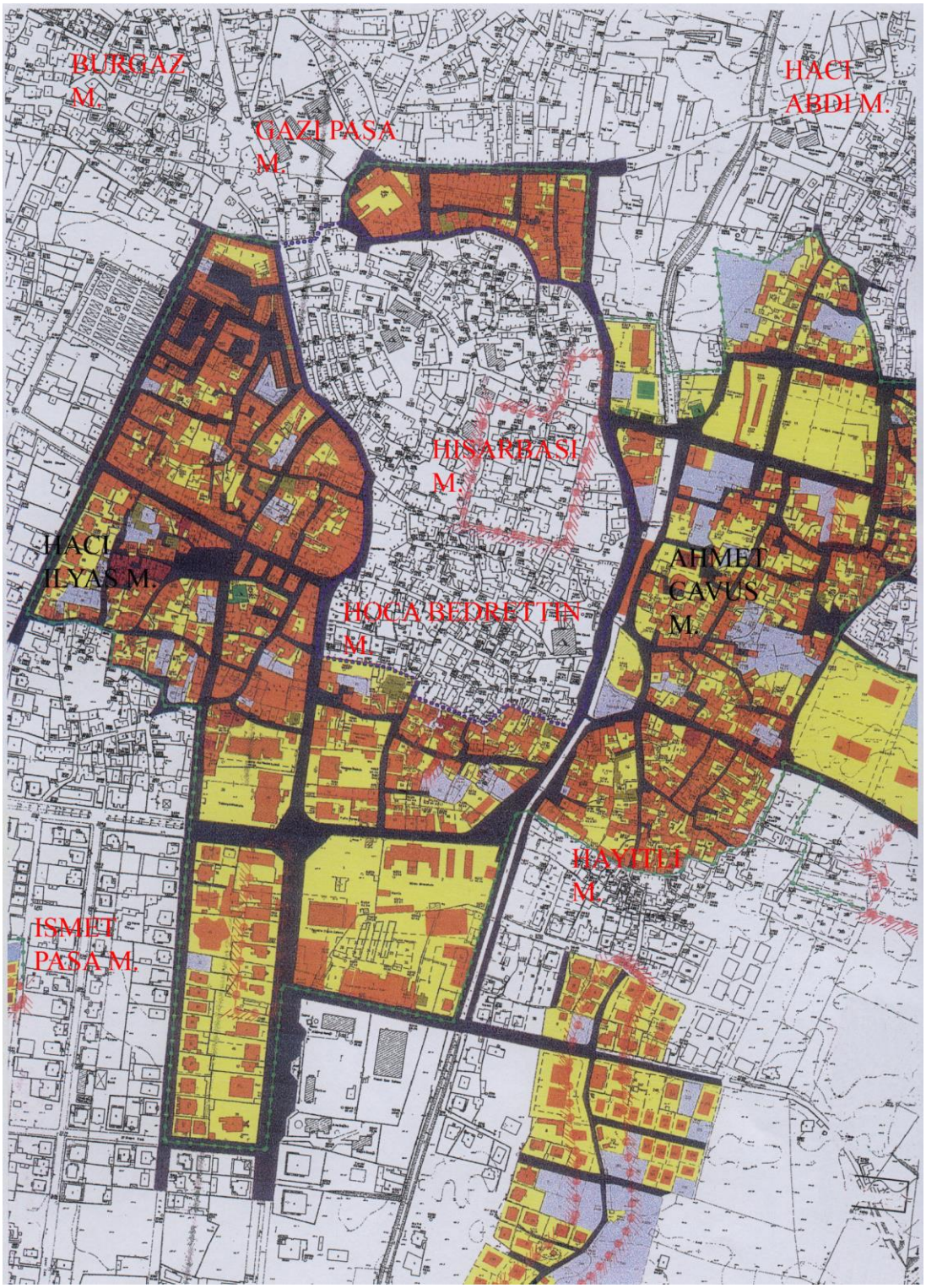
3.1 Milas Merkez İlçesi Ölçeğinde Geleneksel Yerleşim Dokusu ve Konutların Özellikleri

3.1.1 Geleneksel Milas Evi Temel Özellikleri ve 'Türk Evi' Geneli İçindeki Yeri

Erken dönemlerden bu yana önemli yerleşim yerlerinden biri olan Milas merkez ilçesinde, Türk dönemine ait yerleşim dokusu, önceki dönem kalıntıları üstünde, kendi özelliklerine bağlı olarak gelişmiştir. Özelliklerini her geçen gün daha fazla yitiren geleneksel dokuyu korumak amacıyla son koruma amaçlı imar planı çalışmaları Aralık 2002'de tamamlanmıştır. Son koruma amaçlı imar planı çalışmaları devam etmektedir. Planlanması düşünülen arkeolojik SİT, kentsel SİT alanları ve tescilli yapılar Tablo 2.1'de gösterilmiştir. Pafta üzerinde, sivil mimarlık örneği yapılar numaralandırılarak Tablo A.1'de ek olarak verilmiştir.

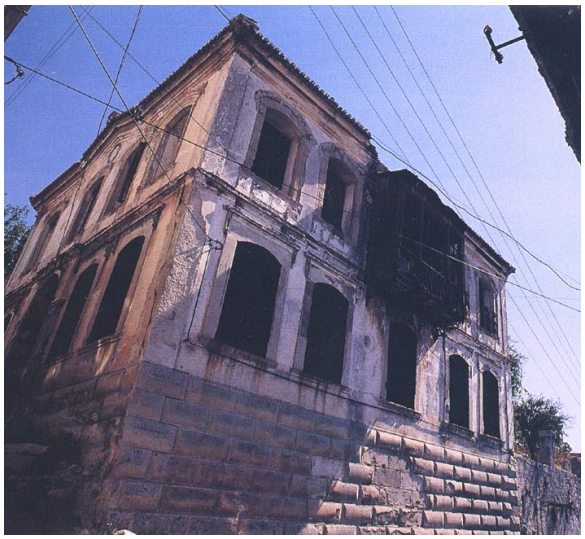
Sodra Dağı'nın doğu eteklerinde dört tepe ve bu tepeler arasındaki dolma sahalar üzerine kurulan Milas'ta, Hıdırlık Tepesi önündeki ve şehrin tam ortasındaki Hisarbaşı Tepesi en eski yerleşim alanıdır. Şehir buradan güney yönündeki ovaya ve kuzey, doğu, batı yönlerindeki tepelere doğru yayılmıştır. (Akarca, 1954) Şehrin arastası Hisarbaşı'ndadır. Hisarbaşı Mahallesi, Hoca Bedrettin Mahallesi ve Firuz Paşa Mahallesi, geleneksel şehir dokusunun özellikle geliştiği alanlar olup, bu alanlar dışında da geleneksel Milas evi örneklerine rastlamak mümkündür. (Çakarcan, 1988)

Milas geleneksel yerleşim dokusu içinde Türk, Rum, Macar ve Yahudi evleri bulunur. Milas yakın çevresindeki diğer ölçeklerdeki yerleşimlerle de bağlantılı olarak Türk evleri incelenmiştir.

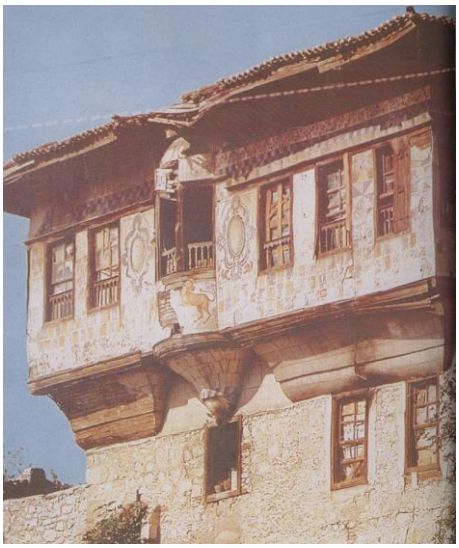

Şekil 3. 1: Milas Geleneksel Şehir Dokusu (Planevi Şehircilik Planlama LTD. ŞTİ.)

Geleneksel Milas evi, plan ve yapım özellikleri açısından Batı Anadolu Evi karakterinde tipik Türk evidir. Evlerin büyük kısmı 19. Yüzyıla aittir. Ekonomik duruma bağlı olarak; orta halli ailelerin oturduğu yalın evler ve daha varlıklı ailelerin oturduğu konak denebilecek yapılarla birlikte, Batı Anadolu Türk evinin farklı örnekleri Milas evlerinde rahatlıkla izlenebilir. (Şekil 3.2; 3.3, 3.4 ve 3.5)

Şekil 3. 2: Örnek bir ağa konağı (Bektaş, 1996)

Şekil 3. 3: Bahaeddin Ağa Konağı (Kuban, 1995)

Şekil 3. 4: Bir orta halli evi örneği (İ.Tekin)

Şekil 3. 5: Bir orta halli evi örneği (İ.Tekin

Günümüzde oldukça bakımsız ve kötü durumda olan geleneksel Milas evleri, yakın çevre yerleşmelerinden farklı olarak daha süslemeli örnekler verirler. Özellikle varlıklı ailelerin evleri oldukça gösterişli ve görkemli yapılardır.

Ekonomik gelir durumu ve gelir kaynağının farklılaşması; konut yapımı, mekan kullanımı ve gelişimine yansımıştır. Geçimi toprağa bağlı, orta halli ailelerin evleri zemine daha yakın ve zeminle iç içeyken, toprakla doğrudan ilişkisi bulunmayan varlıklı ailelerin evleri daha kapalı ve manzara seyretmeye yönelik iç mekan yaşamına dönüktür. (Aladağ, 1991)

Evler, kışın güneşi, yazın meltemi alması amacıyla güneye açıktır. Her evin kendine ait bir avlusu vardır. Ev, avlu içinde güneye yönlendirilebileceği gibi konumlandırılır. Geleneksel Milas evlerinde, sıcak iklim bölgesinde yer almaları nedeniyle, özellikle açık ve serin mekanlar düzenlenmiştir. Zaten çok soğuk geçmeyen kış mevsimlerinde ise ısınma problemi, geleneksel birer Türk evi olarak, odaların ocaklarla ısıtılması yoluyla çözümlenmiştir.

Milas evleri, genellikle iki katlıdır. Geleneksel Türk evinde olduğu gibi ana kat; taş duvarlı bir zemin kat üzerindedir. Milas'ta zeytincilik, zeytinyağı ve tarım önemli olduğundan zemin katlar depo ve kiler amaçlıdır ve günlük işlerin yapıldığı alanlardır. Mutfak, hela ve ahır, avlunun bir köşesinde ayrı olarak yapılmıştır. Sofanın altı zemin katta taşlıktır. Üst katlara taşlıktan merdivenle ulaşılır. (Doğanyılmaz, 2000) Ana kat; karakteristik Türk evi odalarından ve sofasından oluşur ve açık sofalı plan tipinden kapalı sofalı plan tipine gelişim açıkça izlenebilir.

Sokak cephelerinde; birinci kattaki çıkmalar; kafesli, ahşap parmaklıklı, kepenkli pencereler ve baca çıkıntıları önemli özelliklerdir. (Bayazıt ve diğ, 1968) Avlu cephelerinde, sofa en az bir yönüyle avluya açıktır. Plan şemalarındaki gelişim sofa-avlu ilişkisini etkilemiş ve avlu cephelerine yansımıştır. Erken ve daha yalın örneklerde; sofa, ana kat planında da avluya daha açık düzenlenmiştir. Evler geniş saçaklıdır. Saçaklarda ahşap veya sıvalı örnekler görülür. Çatı alaturka kiremit kaplı, beşik veya kırma çatıdır.

Yapı, bölgede kolay bulunan malzemeler olması nedeniyle, ahşap ve taş kullanılarak inşa edilir. Ege evi genel karakterinde olduğu gibi ,Eldem (1986); evler içte ve dışta sıvalıdır. Sıva yüzeylerde kalem ve nakış işlemeleri örnekleri görülür. Açık sofalarda, ahşap dikmeler çoğunlukla hareketli kemerlerle bağlanır. Cumbaların altları eli belindelerle veya sıvalı bağdadi yüzeylerle geçilir. Tavanlar, dolaplar,

kapılar ve ocak; ailenin ekonomik durumuna göre az veya çok bezemelidir. (Doğanyılmaz, 2000)

Ahşap işçiliği, kapı ve bacalardaki taş işçiliği, sıva üzerine kalem ve nakış işleri dikkat çekicidir. Bacalar, yörenin en belirgin mimari simgesi konumundadır. Süsleme olarak, içte ve dışta arkeolojik özelliği olan taş elemanlar da kullanılmıştır. (Doğanyılmaz, 2000)

Milas'ta geleneksel Türk evlerinin yanında Rum, Yahudi ve Macar evleri de kentsel doku içinde dikkat çeker.

18. ve 19. Yüzyıllarda, Milas'ta Türklerle iç içe yaşayan Rumlar, Yahudiler, sayıları az da olsa Ermeniler, Osmanlıların Balkanlardan geri çekilmesiyle gelmeye başlayan göçmenler ve son olarak da Milas eşrafının daveti üzerine gelen Macar ustalar Milas mimarisini etkilemişlerdir. Kendi mimari kültürlerinin izlerini taşıyan evler yapmışlardır. (Akdeniz, 1997a)

2. bölümde detaylı olarak anlatıldığı üzere; 19. yüzyılda, Milas'ın varlıklı aileleri, kentin zanaat ve sanayi kesimine olan ihtiyacını karşılamak amacıyla Adalar'dan Rumları çağırmışlardır. 1738'de bir handa oturan otuz kadar Rum ailesinden sözedilirken ondokuzuncu yüzyılda Hisarbaşı ile Yel değirmeni tepeleri arasında 550 evlik bir Rum mahallesi (Firuzpaşa ve Gazipaşa Mahalleri) kurulmuştur. (Akarca, 1954) Milas'a Rumlarla birlikte gelen Yahudiler, Hoca Bedrettin Mahallesi'ne yerleşmişlerdir. Buraya Yahudi Mahallesi de denir.

Balkanlarda Osmanlı dönemi evleri bazı küçük yerel unsurlar dışında, ana çizgileriyle Anadolu'nun geleneksel sivil mimarlık örnekleriyle eş nitelikler taşır. (Akın, ?) Ege bölgesinde genel olarak Rum evlerine sakız tipi ev denir ve genel özellikleri açısından Rum evlerinin Türk evlerinden çok büyük farkı yoktur. Genellikle iki katlı, alt katları kargir, üst katları ahşap veya bağdadi ve cumbalıdır. Avlu – ev ilişkisi, kat kullanım özellikleri, kat planlanması, oda planlaması ve tefrişi Türk evlerindeki gibidir. Cephede daha yalın özellikler taşırlar. Zemin katlar yine az ve küçük pencerelidir. Cumbalar, genellikle eli belindelerle taşınır, ancak aralarının doldurularak hareketli ve sıvalı yüzeylerin elde edildiği örnekler görülmektedir. Kat aralarında ve saçak hizasında silmeleri vardır. Pencere söveleri, giriş kapıları ve

cumbaları çeşitli şekillerde süslenmiştir. (Çakarcan, 1988) Sokak dokusu içinde daha sıralı ve düzgün örnekler verirler. (Şekil 3.6)

Şekil 3. 6: Bir Rum Evi örneği (İ. Tekin)

Macar evleri, Macar ustalar tarafından yapılmıştır. Özellikle cephe süslemeleri yönünden Türk evlerinden oldukça farklıdırlar. Tescillenmiş 3 Macar evi özellikle dikkat çekicidir. Avlu ortasında yerleştirilen evler yarattıkları sokak dokularıyla da farklıdırlar. (Şekil 3.7 ve 3.8)

Şekil 3. 7: Macar Evleri (İ. Tekin)

Şekil 3. 8: Macar Evleri (İ.Tekin)

Yahudi evleri genel özellikleri yönünden Türk evlerinden farklılıklar gösterirler. Özellikle Hoca Bedrettin Mahallesinde Yahudi evleri örnekleri bulunmaktadır.

Şekil 3. 9: Örnek Yahudi Evleri (İ.Tekin)

Ayrıca, Milas'ta tescilli dikkat çekici bir ev Madam Murat evi olarak anılan Osman Menteşe tarafından, Fransız eşine yaptırdığı evdir. Ana katında, odalara dağılım kapalı sofa niteliğinde bir ortak alandan sağlanır. Sonunda taş, dairesel bir merdivenle cihannuma katı niteliğinde ortadaki ortak kullanım alanı üzerinde şekillenen üst kata ve depo olarak kullanılan alt kata ulaşım vardır. İç duvarlara, kalem işi ile mermer görüntüsü verilmiştir. Oda planları, pencere, kapı ve ocak detayları Milas evi karakterinde değildir. (Şekil 3.10)

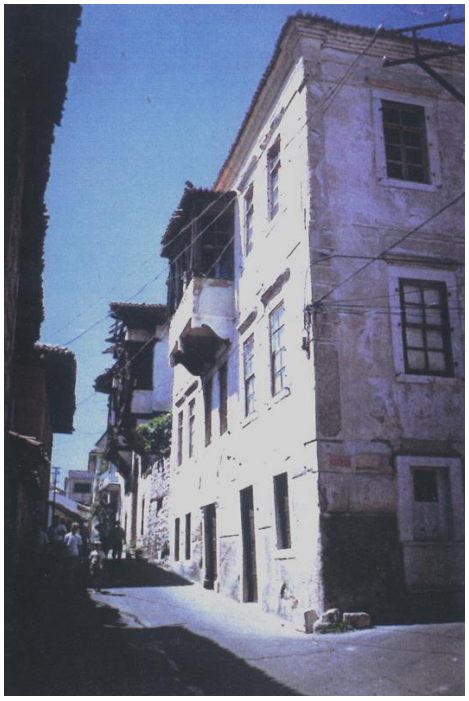
Şekil 3. 10: Madam Murat Evi (İ.Tekin)

Milas geleneksel şehir dokusu içinde yer alan Türk, Rum, Macar ve Yahudi evlerinden Türk evleri araştırılmıştır. Geleneksel Milas evlerinin kısaca bu şekilde özetlenebilecek temel özellikleri; şehir dokusu ölçeğinden, detay ölçeğine doğru bir sıralama içinde şu şekilde incelenebilir.

3.1.2 Geleneksel Şehir Dokusu İçinde Milas Evi ve Konumlanması

Türklerin kentlerde yerleşik düzene geçmeleri sırasında, Anadolu'da pek çok kentte olduğu gibi, Milas'ta da; eski yerleşmelerin çevresindeki topraklar, topluluklar tarafından bölünüp kullanılmıştır. Zamanla bu toplulukların kendi içlerinde çoğalmalarıyla bölünmeler başlamış ve 'mahalle'ler oluşmuştur. (Küçükerman ve Güner, 1995) Bu alanların parçalanması, geometrik bir parselasyonla olmamış, büyük arsa parçaları elden ele geçerek küçülmüş ve sonuçta çıkmaz sokaklı çözümler zorunlu hale gelmiştir. (Tanyeli, 1995) Geleneksel şehir dokusuna, avlulu veya bahçeli ve genellikle iki katlı evlerin oluşturduğu bir düzen hakimdir.

Milas geleneksel yerleşim dokusu içinde sokaklar, genellikle topografyaya uyumlu ve organik bir doku oluşturur. Evler sokağın kıvrımına uygun hareket eder ve birbirine, komşuluk ilişkisi içinde ölçülü yaklaşır. Diğer Anadolu bölgelerinde genel olarak hakim olan içsellik yerine, Milas'ta, karşılıklı evler arasında gerekli açıklıklar bırakılmış; evler ve çıkmalar birbirini etkilemeyecek şekilde yerleştirilmiştir. Her sokak, üzerinde yer alan evlere ve topografyaya göre farklı bir karakter kazanmıştır. Cephelerdeki hareketler; saçaklar, çıkmalar, giriş kapıları, cephe süsleme ve bezemeleri her sokağı ayrı ayrı biçimlendirir. (Şekil 3.11-3.12-3.13)(Çakarcan, 1988)

Şekil 3. 11: Tabakhane Caddesi (İ. Tekin)

Şekil 3. 12: Kemerler Sokak (İ. Tekin)

Şekil 3. 13: Eski Konak Caddesi (İ. Tekin)

Bölgenin sıcak iklim kuşağında yer alması nedeniyle; evler, kışın güneşe, yazın melteme açık olması amacıyla güneye yönlenmiştir ve en az bir cephesiyle avluya açıktır. Ev, avlu içinde buna göre konumlandırılır; sokak üstüne ya da avlu gerisine çekilir. Arazi konumu nedeniyle başka bir yöne bakarsa; kuzeye bakan tarafında, kuzey rüzgarından korunmak amacıyla tahta kepenkler kullanılır. Yan tarafını sokağa veren açık sofalar (önlük) köşklü veya kafeslidir.

Eve doğrudan sokaktan değil, avlu yoluyla girilir. Sokak üzerinde olan evlerde; avlu kapısı evin altında veya yanında yer alır. (Akarca, 1954)

Odalarda dik açılı plan tercih edildiği için, arsalardaki organik doku veya bozukluk üçgen çıkmalarla düzeltilir.

Her evin mutlaka bir avlusu vardır. Varlıklı ve büyük ailelerin evlerinde bir avlu içinde birkaç konut çözümüne gidilmiştir. İzzet Ağa Evleri ve Rıfat Ağa Evleri bu tip evlere örnektir.

3.1.3 Kat Planları ve Özellikleri

Geleneksel Milas evlerinde, zaman içinde, yapı geleneğinin gelişmesini tipolojik bir sıralama içinde izlememiz mümkündür. Bu sıralama içinde; ailenin ekonomik durumu ve gelir kaynaklarının farklılaşmasının mekana yansıması açıkça görülebilir.

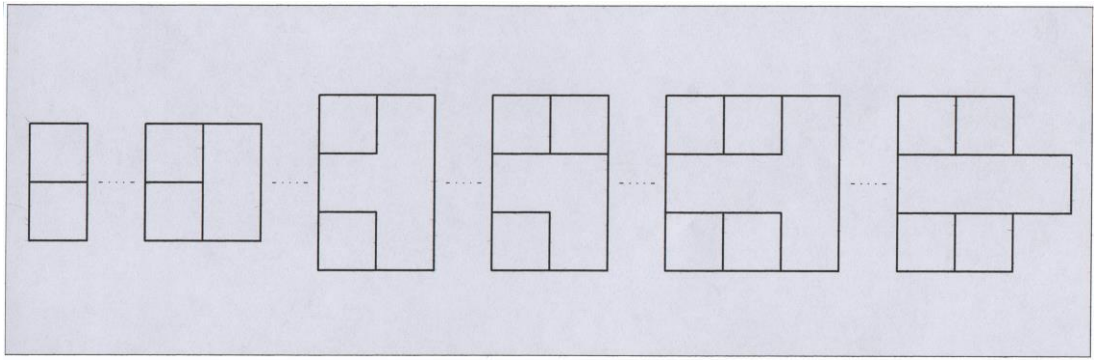
Orta halli ve geçimi toprağa bağlı ailelerin evleri zeminle iç içe; daha varlıklı ve toprakla doğrudan ilişkisi bulunmayan ailelerin evleri daha kapalı ve manzara seyretmeye yönelik bir iç mekan oluşumuna eğilimlidir. (Aladağ, 1991) Ancak hem düşük ekonomik olanaklarla yapılmış yalın ve küçük evlerde; hem de ekonomik olanakların fazla olduğu, büyük ve özenli evlerde; birim mekanların birbirleriyle olan ilişkileri ve genel düzenlerinde aynı geleneksel Türk evi temel kuralları görülür.

Türk evinde olduğu gibi Milas evlerini de incelerken, öncelikle işlevlerin katlara dağılımına göz atmak gerekir. (Eldem, 1986) Geleneksel Milas evlerinde de, yatma ve oturma işlevlerinin çözüldüğü ana kat en önemli kattır. Fazla ışık alma, havalandırma ve manzaraya yönelme amacıyla zeminden yükseltilmiştir. Planlama bu kata göre yapılır. Zemin kat onu taşıma amaçlı tasarlanmıştır; genellikle avluyla iç içe düzenlenmiştir; depo, kiler ve taşlık olarak kullanılmıştır.

Avlu hizmet alanıdır. Çeşme, kuyu veya havuz bulunur. Mutfak, tuvalet (hela) ve ahır ayrı olarak avluda yer alır. Ekonomik durumu daha güçlü olan ailelerin evlerinde, avlu içinde küçük hacimli hamamlar ve gerekli olursa depolama vs. amaçlı ek yapılar da yapılmıştır. Daha ileri yıllarda, fonksiyon yetersizliği nedeniyle; tuvalet, mutfak ve gerekirse hamam, avluda tek bir yapı içinde birleştirilmiştir.

Ana kat; Türk evinin temel mekanı olan ve birbirine geçişi olmayan odalar ve odaları birbirine bağlayan, yine bir ortak kullanım ve yaşama alanı olan sofadan oluşur. Odaların kesin olarak belirlenmiş ve sistemleştirilmiş düzenlerine karşılık, ortak alanın yapı içindeki yeri ve durumu değişiklik gösterir. (Küçükerman ve Güner, 1995) Planlama, bu kata göre yapıldığı için geleneksel Milas evlerinin gelişim evreleri ana kat plan gelişimlerine göre incelenecektir.

Plan tipinin gelişmesi, oda sayısının artmasıyla, odaların birbirleriyle ve ortak alanla olan ilişkilerinin, değişmeden, yalın bir çoğalma düzeni içinde gelişmesiyle olmuştur. Milas evleri plan örneklerine göre hazırlanmış plan tipleri ve gelişimi şeması Şekil 3.14'de verilmiştir. Şema; birim mekan olan oda-sofa ilişkisine dayanılarak hazırlanmıştır. Bu şemalar kendi içlerinde eyvanların ve özel oturma alanların oluşmasıyla gelişmiştir.

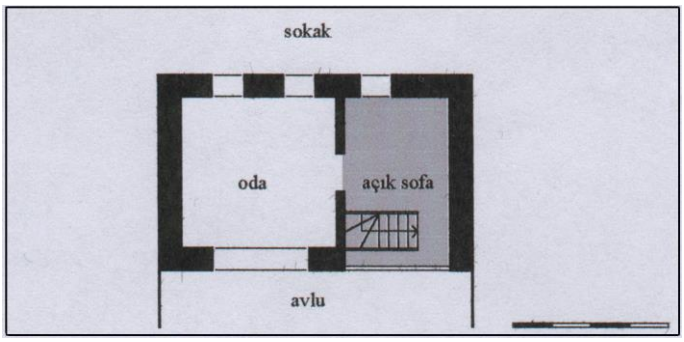

Şekil 3. 14: Plan tipleri gelişim sırası şeması (İ. Tekin)

İklim koşulları uygun olduğu için geleneksel Milas evlerinin büyük bir kısmında görülen, en az bir yönüyle avluya açılan açık sofa, yerel dilde 'önlük' adını alır. Açık sofalı plan tipinin gelişmesiyle oluşan, odaların arasında kalan sofa yerel dilde 'divanhane' olarak adlandırılır. Divanhane, bir yönüyle avluya açıktır. (Akarca, 1954)

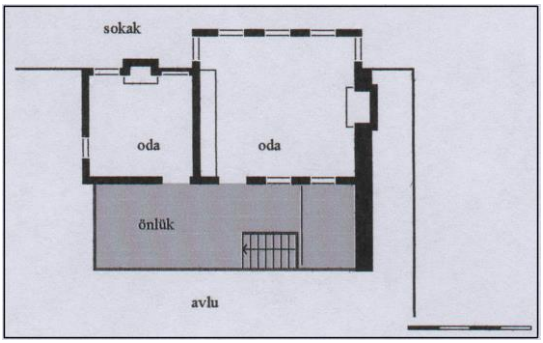
Bu plan şemaları örnek planlarda verilerek şu şekilde açıklanabilir;

Geleneksel Milas evleri içinde en basit plan tipi; bir oda ve bir sofadan oluşur. (Şekil 3. 15)

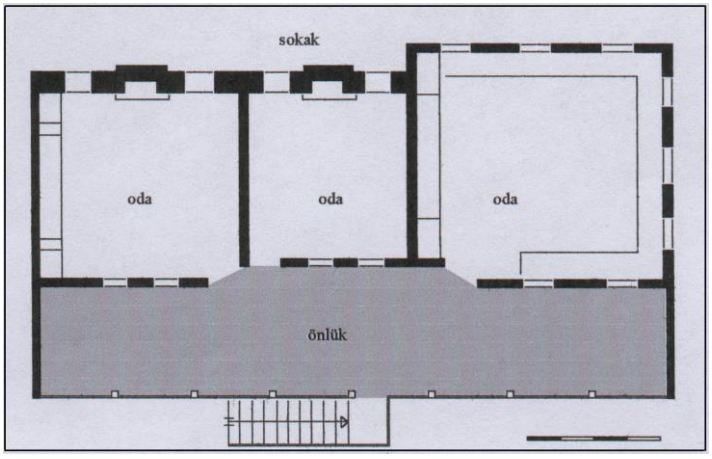

Şekil 3. 15: Mehmet Köse evi (İ. Tekin)

Odaları birbirine bağlayan ortak alanın en ilkel haliyle, odaların önünde uzanan bir koridor ve balkon olduğu düşünülürse (Eldem, 1986), en az bir yönüyle avluya açılan önlüğün bir yanına odaların dizilmesi, ilk plan tipleridir. Bu plan tipi, Türk evi plan tipleri içinde yan sofalı plan olarak geçer. (Bektaş, 1996) Şekil 3.16 ve Şekil 3.17'de görüldüğü gibi; bir, iki ve daha çok odalı örnekleri bulunmaktadır.

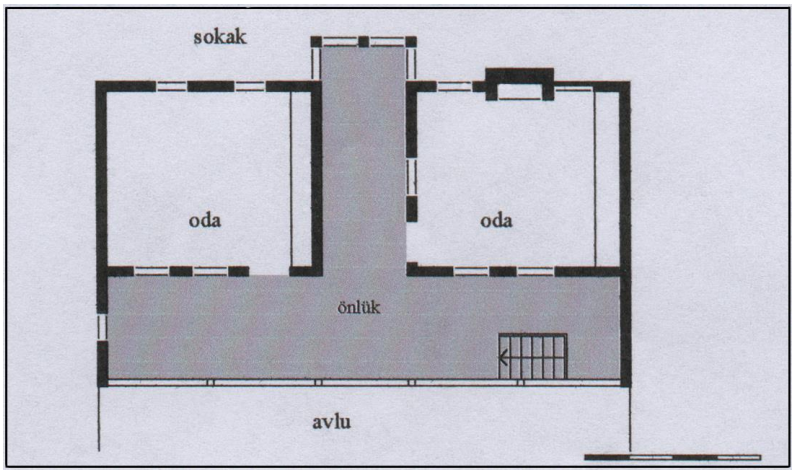

Şekil 3. 16: Cami Sokak No:3 (İ. Tekin)

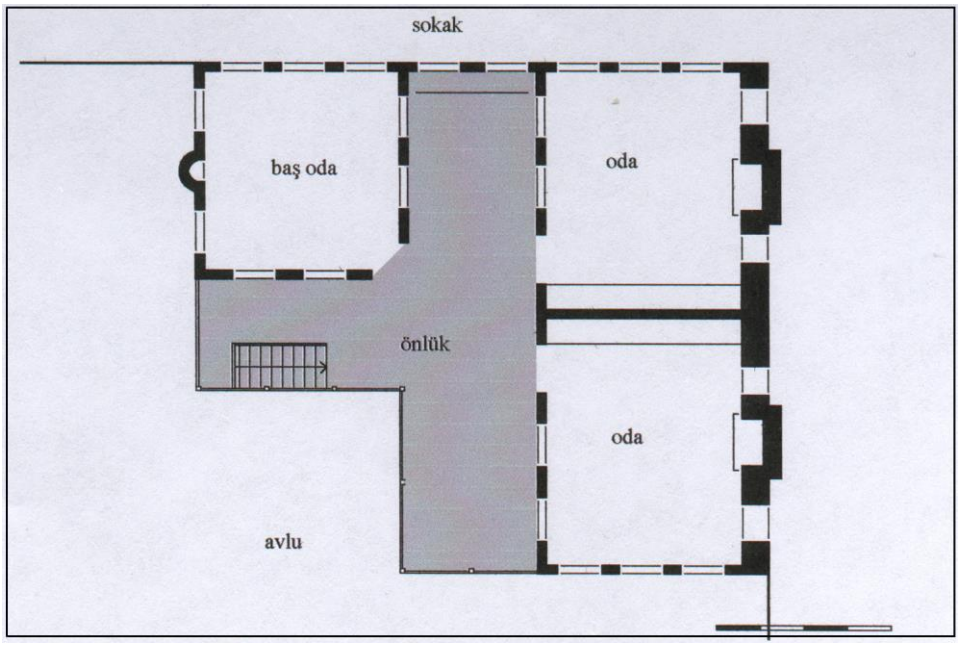
Şekil 3. 17: Safinaz Hanım Evi (Akarca, 1954)

Odaların önünde yer alan bu ortak alan oda sıralarının arasına doğru uzayarak bir sonraki plan şemalarını meydana getirir. Odalar arasında gelişen bu yeni ortak alan; yeni bir manzara ve oturma seçeneği oluşturur. Doğal bir oturma alanı olan bu sofa mekanına 'eyvan' adı verilir. Eyvanlar, sokağa doğru çıkma yaparak sofa köşkleriyle zenginleştirilebilir. (Şekil 3.18)

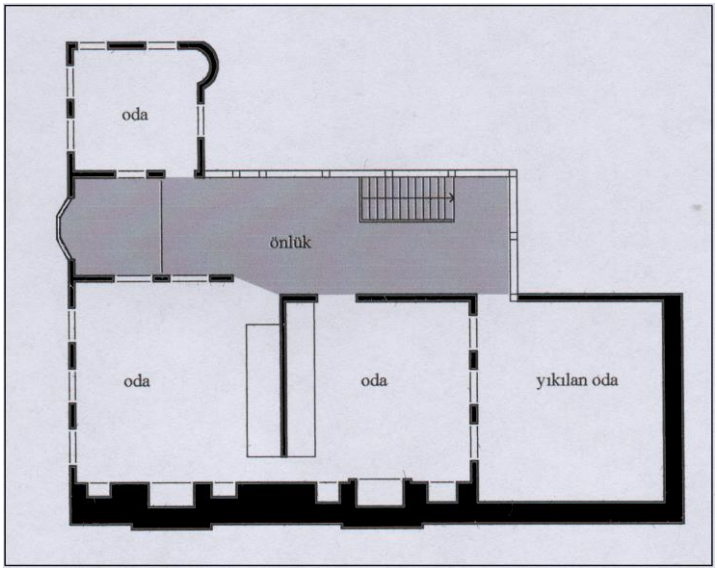
Şekil 3. 18: Turan Erol Evi, Selamoğlu Sokak No:4 (İ. Tekin)

Bu planda, önlük kenarına bir oda daha ilave edilmesiyle 'L' tipi önlüklü plan elde edilir. Şekil 3.19'daki örnekte; önlük, odalar arasında bir eyvanla sokağa açılmış durumdadır.

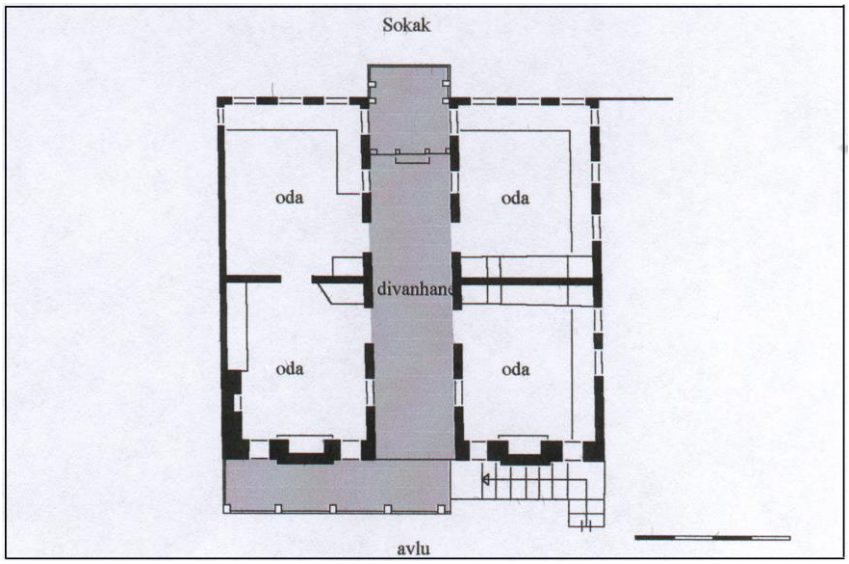
Şekil 3. 19: Ayşe Alptekin Evi, Eski Konak Caddesi No:38 (İ. Tekin)

Bu plan şemasına başka bir örnek Şekil 3.20'de verilen Bahaeddin Ağa Konağı'dır. Ön cephesindeki kalem işi süslemeler nedeniyle 'Aslanlı Ev' olarak anılan bu konak, Hisarbaşı antik duvarları üzerine inşa edilmiş ve duvarın çökmesiyle tamamen yıkılmıştır. Konak planında; önlük karşı kenarına bir oda daha eklenmesi ile bir eyvan olarak odalar arasında kalmıştır. Eyvanda, bir sofa köşkü bulunmaktadır.

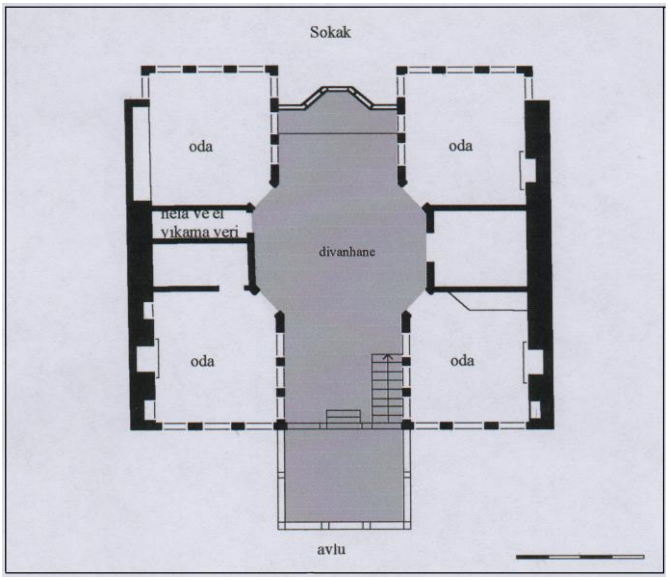
Şekil 3. 20: Bahaeddin Ağa Konağı, Aslanlı Ev (Bayazıt ve diğ, 1968)

Bu plana bir oda daha eklenmesi ve sofanın iki yanının odalarla kapatılması ile şekil değiştiren sofa, yerel dilde divanhane adını alır. Bu plan tipine genel Türk evi terminolojisi içinde karnıyarık plan tipi denir. Önlüklü plandan, divanhaneli plana geçişin ilk örneklerinde, avlu tarafında önlük hala görülebilir. (Şekil 3.21)

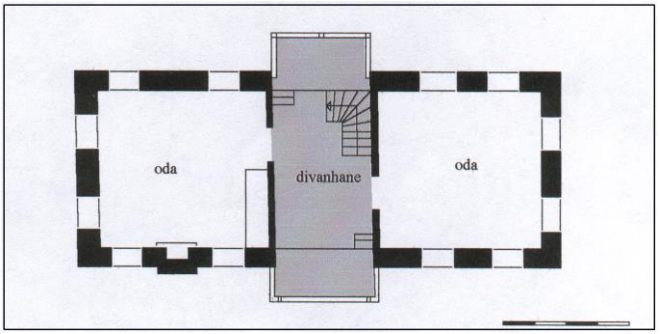
Şekil 3. 21: Hacı Ali Ağa Evi (D. Karasu)

Bu plan tipinin daha gelişmiş örneklerinde divanhane daha özelleşmiş bir ortak alan olarak gelişir. Önlük, avlu cephesi boyunca uzanan bir ortak alan olmaktan çıkar ve divanhane avlu cephesinde küçük bir önlük denebilecek bir açık alanla sonlanabilirken, daha ileri aşamalarında bu önlük açık bir köşke dönüşür. Divanhanenin sokak cephesi, önlüklü örneklerde olduğu gibi eyvan ve köşklerle zenginleştirilir. Divanhanenin avluya bakan duvarı, iklimsel özellikler nedeniyle de genellikle tamamen açıktır. Şekil 3.22'de de görüldüğü gibi; bu plan tiplerinde odalar arasında eyvanlar yer alabilir ve bu mekanlarda; merdiven ve hela, el yıkama yeri çözülür.

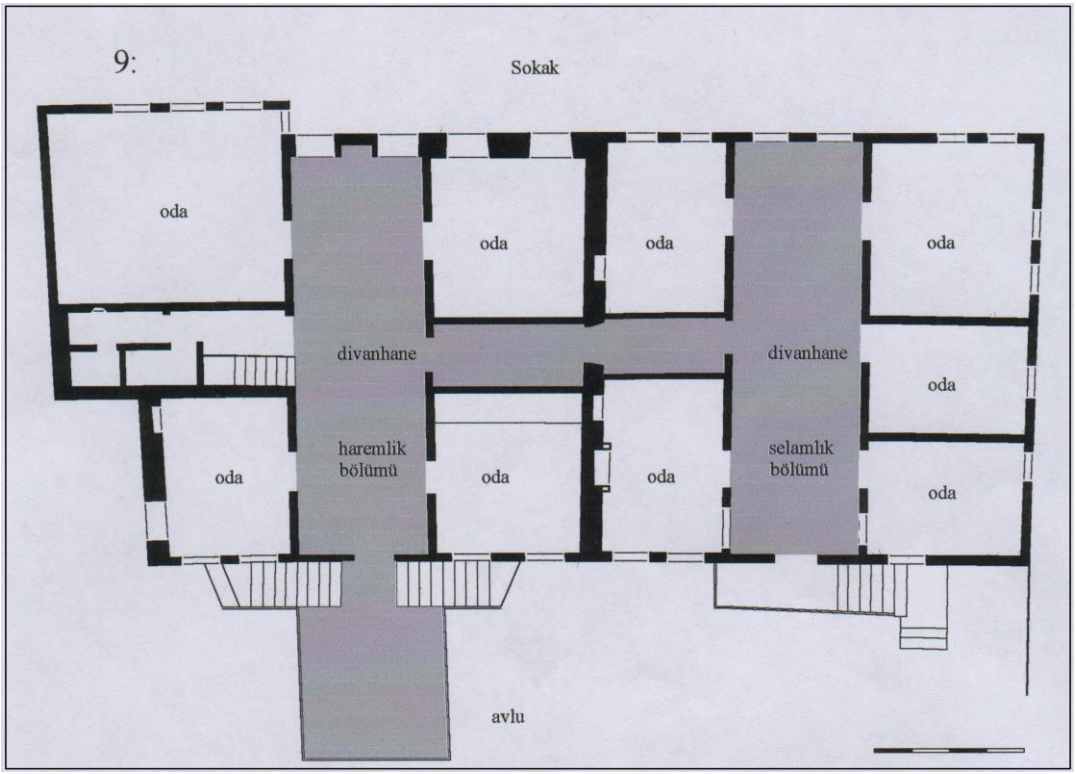
Şekil 3. 22: Rıfat Ağa Konağı, Tabakhane Caddesi (İ. Tekin)

Bu plan şemalarına göre gelişen karnıyarık planların en basit örneği divanhanenin iki tarafında birer oda yer alan şeklidir. Şekil 3.23'de verilen Bağıloğulları Evi, bu plan tiplerinin en basit şeklini vermektedir. Planda, artık özelleşmiş bir mekan olan divanhanede; avlu tarafında ve sokak cephesinde birer sofa köşkü yer almaktadır.

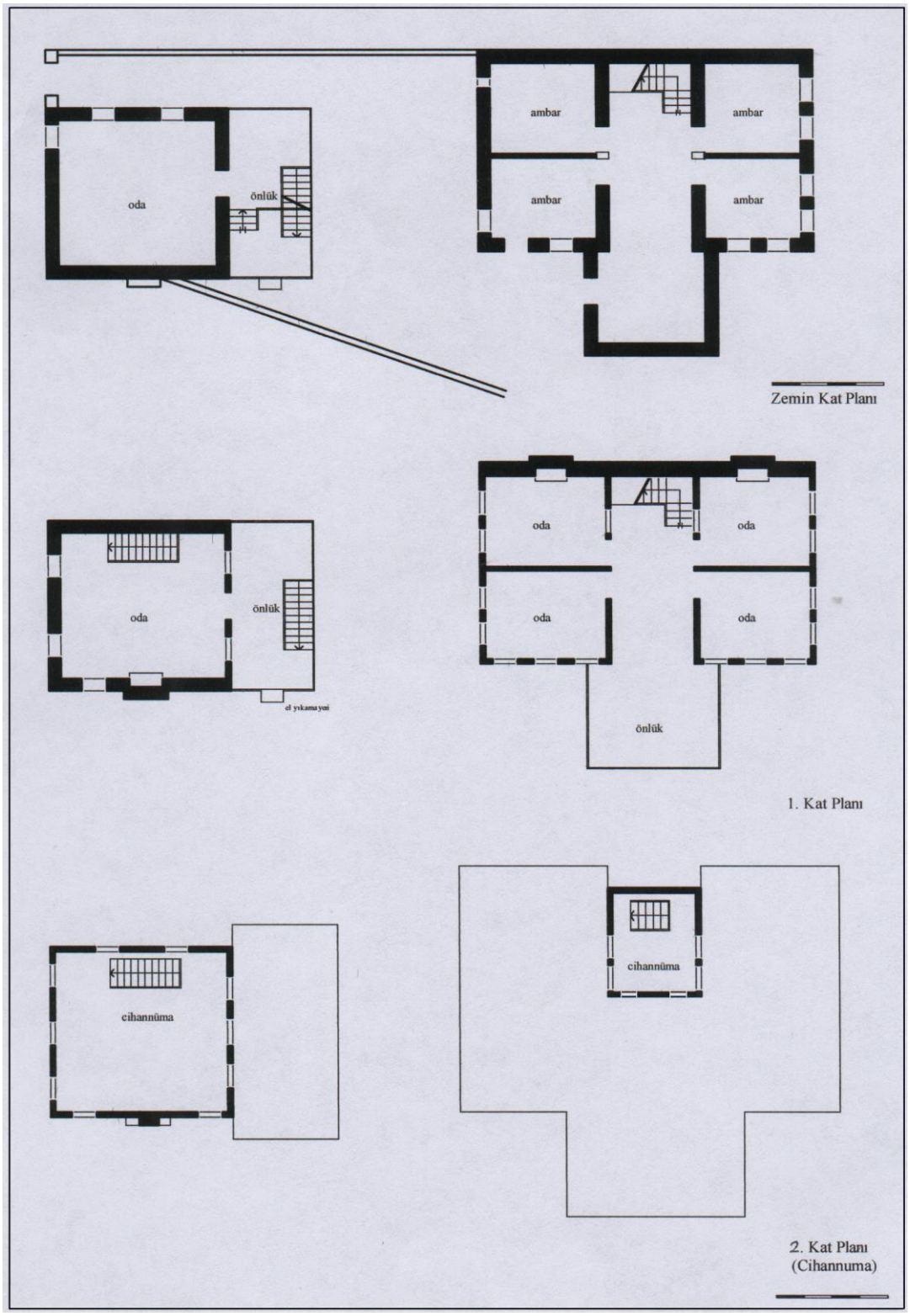
Şekil 3. 23: Bağıloğulları Evi (Akarca, 1954)

Milas evleri içinde en gelişmiş plan şeması, Hadi Bey Konağı'nda görülür. (Şekil 3.24) Konak, haremlik ve selamlık olmak üzere ikiye ayrılmıştır. İki kapalı sofa, odalar arasına yerleştirilen bir koridorla birleştirilerek iki sofalı bir plana ulaşır. Sofalar artık tamamen kapalı sofadır. Haremlik bölümünde, avlu tarafında, kapalı sofa önünde bir tür önlük niteliğinde oturma alanı düzenlenmiştir.

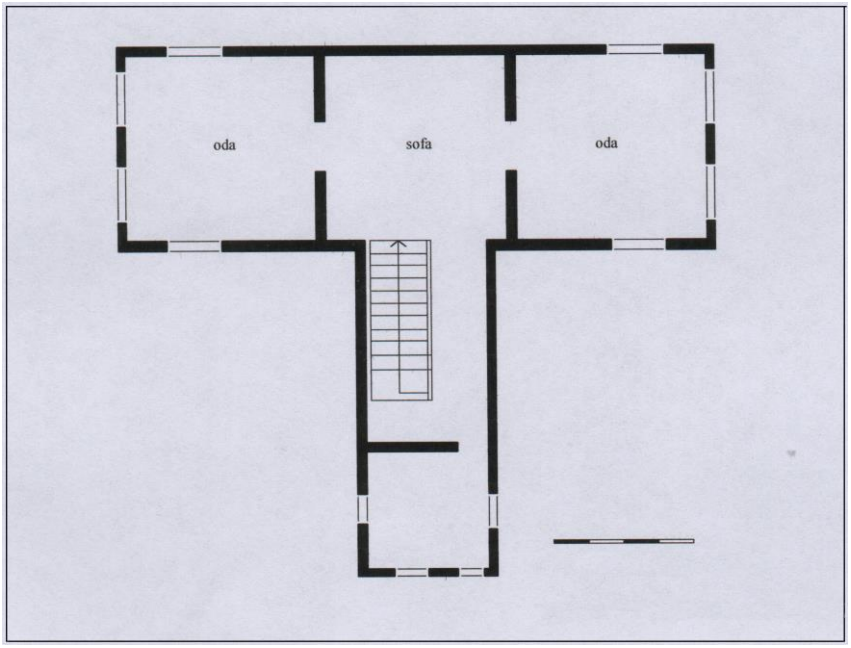
Şekil 3. 24: Hadi Bey Konağı (D.E.Ü. Rölöve-Restorasyon Dersi, 2002)

Türk evinde olduğu gibi geleneksel Milas evlerinde de ana kat tektir ve yapılar çoğunlukla iki katlıdır. Ancak ekonomik olanakları güçlü ailelerde üç katlı örnekler de görülmektedir. Cihannuma katı manzara amaçlı yapılan bir kattır. Ailenin büyük olması durumunda bir avlu içinde birkaç evin yapıldığı ağa evlerine örnek oluşturan İzzet Ağa evlerinde cihannumalı iki örneğe rastlanır. Bu örnekler Şekil 3.25'de verilmiştir. Karşılıklı inşa edilmiş bu evlerden biri tek odalı ve önlüklü plan tipinde olup birinci kattaki odanın içinden bir merdivenle cihannumaya ulaşılmaktadır. Diğer ev, avluya açık ve bir önlükle sonlanan divanhaneli plan tipindedir. Cihannumaya çıkış, divanhanedendir. Bu örneklerde cihannuma katı birer odadan oluşmaktadır ve üst katların daima daha şerefli katlar olması nedeniyle genellikle bu oda, baş odadır.

Şekil 3. 25: İzzet Ağa Evleri, Cemil Menteşe Caddesi No:2 (İ. Tekin)

Milas evleri içinde en gelişmiş plan şemasına sahip Hadi Bey Konağı'nda, haremlik bölümünün üstünde cihannuma katı bulunmaktadır. Ana kat planındaki sofa ve eyvanın üzerinde planlanan cihannuma katı; sofa ve iki odadan oluşmaktadır. (Şekil 3.26)

Şekil 3. 26: Hadi Bey Konağı Cihannuma Katı Planı (D.E.Ü. Rölöve-Restorasyon Dersi, 2002)

Geleneksel Milas evlerinde, yapı serin esintilere açık ve uygun bir yönlendirme yapılacak şekilde planlanır. Her evin 'yaz odası' olarak da isimlendirilen bir 'baş odası' vardır. Bu oda, serin rüzgarlara açık, kolayca havalandırılabilecek özelliklerde biçimlendirilmiştir. Ayrıca bu oda, evin en önemli odası olması nedeniyle de; iki tarafa manzarası olan, önemli bir köşesinde ve genellikle bir çıkma ile sokağa açılacak şekilde düzenlenmiştir. (Akarca, 1954)

Planlamada geometrik, dik açılı düzenlemeler tercih edilmiştir. Zemin katların genellikle dışa kapalı olan duvarları ve bahçe duvarları, sokağa uyarak, organik bir form kazanırken, birinci katlar; bu duvarlar üzerinde eğrilikleri düzelten üçgen çıkmalarla dik açılı formlara dönerler. Tavan yüksekliği havalandırma da sağlamak amacıyla genellikle en az 3 metredir veya daha fazladır.

3.1.4 Cepheler

Geleneksel Milas evleri, dış cephe özellikleri yönünden de 19. yüzyıl geleneksel Batı Anadolu Türk evi karakterinde yapılardır. Cephe düzeni, genel özelliklerinden detaylarına değin yalın ve geometrik bir düzendedir. Pencere sistemleri, çıkmalar ve ocaklar yapıların genel mimari özelliklerindendir.

Evin farklı işlevlere sahip olan farklı mimari mekanlarının her birinin kendine ait bir cephe düzeni vardır ve bu düzen cephe bütününe doğrudan yansır. Zemin kat ya dışa tamamen kapalıdır veya küçük ve az sayıda pencereyle sokağa açılır. Birinci kat, asıl kat olması nedeniyle, zemin kattan farklı bir cephe düzenine sahiptir. (Şekil 3.27)

Şekil 3. 27: Ayşe Alptekin Evi (İ. Tekin)

Birinci katların en önemli özelliklerinden biri seyir amacıyla yapılan çıkmalardır. Yerine göre dikdörtgen veya geometrik düzeni korumak amacıyla üçgen olabilir; köşelere yerleştirilerek iki yöne taşabilirler. Odalarda ya da sofanın sokağa bakan cephesinde yer alabilir. Çıkma, oturma alanı ile birlikte oluşur. Sofa köşkü, cephede; sofanın konumuna bağlı olarak; odaların arasında veya kenarda yer alabilir. Çıkma erken örneklerde hiç görülmeyebilirken, zamanla daha çok vurgulanmış ve önceki bölümde anlatılan daha gelişmiş yapılarda balkona dönüşmüştür. (Şekil 3.28)

Şekil 3. 28: Eski Konak Caddesinde cumbalarıyla geleneksel Milas evleri cepheleri (T. Erol)

Zemin kattaki sağır duvarlara ve küçük ve az sayıdaki pencerelere karşın, birinci katta pencereler daha büyük ve daha sıktır. Odalar ikişer veya üçer pencere dizileriyle sokağa açılır. Önlük ve divanhanelerin sokak cepheleri çoğunlukla çıkmayla vurgulanmış ve sofa köşkü olarak pencerelerle sokağa açılmışlardır.

Şekil 3. 29: İzzet Ağa Evleri cepheleri (T. Erol)

Evlerin genel karakteristik özelliklerinden biri de ocakların cepheye yansımalarıdır. Ocaklar cephede çıkma yaparak yükseklikleri boyunca vurgulanır. (Şekil 3.30)

Şekil 3. 30: Ocak, baca ve duvar örgüsü ile örnek bir Milas evi (İ. Tekin)

Avlu cephesi işlevsel gerekçelerle ve mahremiyet kaygısının azalmasıyla daha açık düzenlenmiştir. Avluda ahşap dikmeler üzerinde taşınan önlük, avluya tamamen açıktır ve dikmeler arası hareketli kemerlerle geçilir. Odaların, aynı zamanda, önlüğe de açılan pencereleri vardır ki Türk evi kronolojisinde en erken örneklerde odalar, sadece açık sofaya açılır. (Kuban, 1995) Divanhaneli tiplerin avlu cepheleri yine ahşap dikmeler ve hareketli kemerlerden oluşur.

Şekil 3. 31: Rıfat Ağa Konağı (İ. Tekin)

Yakın çevredeki yerleşimlere göre genellikle daha gösterişli ve daha süslemeli bir görüntü veren evlerde çivit mavisi, sarı, kırmızı gibi farklı renk kullanımları da dikkat çekmektedir. Evler, ince cephe süslemeleri ve mimari elemanların karakteristik özellikleri ile özgün sokak dokuları oluşturmaktadır. Güzel ahşap ve taş işçiliği örnekleri veren dekoratif süslemeler ve sıva yüzeylerdeki kalem ve nakış işleri evlerin başlıca süsleme öğeleridir. Ayrıca, arkeolojik elemanların cephede birer bezeme ögesi olarak yer aldığı örnekler görülmektedir. Mimari elemanlardan pencereler ve kapılar, dış cephelerdeki süsleme özellikleri arasında sayılabilir. Özellikle varlıklı ağa konaklarında mermer işçiliğinin güzel örneklerini veren gösterişli kapılar dikkat çekicidir. (Şekil 3.31) Pencerelerde yarısını örten ve

istendiğinde yukarı kaldırılabilen yarım kafesler, korkuluklar ve kepenkler yine cephenin ince bezeme öğelerindendir. (Çakarcan, 1988)

Çıkmaları taşıyıcı olarak da destekleyen eli belindeler açıkta bırakılabilir. Bu örneklerde; çıkmaların alt yüzeylerinde ahşap işçiliği veya sıva üzerine kalem işçiliği görülebilir. Farklı bir diğer örnek, eli belindelerin aralarının bağdadi ile kapatılarak sıvandığı örnektir; bu örnekte de sıva üzerine kalem işçiliği görülür. Ayrıca, cumba üzerinde de özgün ahşap ve boya süslemeleri yer alır.

Çatılar genellikle dikdörtgen kırma çatıdır. Saçaklar oldukça geniş tutulmuş ya ahşap kaplı ya da bağdadi üzerine sıvalıdır. Taş ve tuğladan inşa edilen bacalar bölgeye özgü süslemeleriyle dikkat çekicidir ve cephe algısında önemli bir yer tutar.

3.1.5 Taşıyıcı Sistem ve Malzeme

Bölgede kolay bulunuyor olması nedeniyle Milas evlerinin temel yapı malzemeleri taş ve ahşaptır.

Şekil 3. 32: Zemin kat taş duvarları ve 1. kat bağdadi duvarları işçiliği detayları (İ. Tekin)

Zemin kat taşıyıcı duvarları 50-60 cm. genişliğinde toprak harçlı taş duvardır. Zemin kat taş duvarlarının üzerine 10-18 cm. kalınlığında ahşap karkas olan 1. kat duvarları oturur. Zemin katta, taşların arasında, derzlerdeki harca tuğla ve kiremit yerleştirilir. Genellikle zemin kat duvarları sıvalıdır. 1. kat duvarları ahşap taşıyıcılıdır ve iki

şekilde inşa edilir; ahşap dikmeler üzeri, iki yüzeyde ahşapla kaplanarak duvar yüzeyi oluşturulur ya da ahşap dikmeler arasına çatkılar çakılır ve araları tuğla, kerpiç veya çam kabuğundan dolgu ile doldurulur. Duvarların iç ve dış yüzeyleri her iki örnekte de sıvalıdır. Bazı örneklerde, avlu tarafındaki zemin kat duvarları sıvasız bırakılarak derzler kireç harçla kapatılmıştır. Bu duvar tekniğine yerel dilde 'çakır sıvak' denir. (Akarca, 1954)

1. kat döşemeler ahşap kirişleme üzerine ahşap döşeme tahtaları ile kaplanarak oluşturulur. Kirişler yaklaşık 11x11cm.lik veya 7x14cmlik ahşap kirişlerdir. Ahşap döşeme tahtaları 2-3cm. kalınlığında 20-25cm genişliğindedir. Tavanlarda, kirişlerin altı yine ahşapla kaplanabilir veya oldukları gibi açık bırakılırlar. Zemin kat tavanlarında kirişler genellikle görülürken, ana katta tavan düzenlemeleri ve süslemeleri göze çarpar.

Zemin katta, oda döşemeleri sıkıştırılmış toprak ya da ahşap kaplamadır. Taşlık bölümü taşla, özellikle kayrak taşıyla kaplanır.

Çıkmalar, 0.50-1.00 metrelik dikdörtgen veya üçgen ahşap konsol çıkmalardır. Eli belindelerle desteklenirler. Bazı evlerde, eli belindelerin arası bağdadi ile kapatılarak, üzeri sıvanmıştır ki bu Batı Anadolu ev tiplerinde sık rastlanan bir uygulamadır.

Çatı genellikle dikdörtgen kırma, oturtma çatıdır.

3.1.6 Mimari Mekanlar

3.1.6.1 Odalar

Anadolu'da geleneksel Türk evinin temel ögesi olarak kabul edilen 'oda'nın en önemli özelliği, 'oturma, yemek yeme, temizlenme, çalışma, yatma' gibi hemen hemen bütün günlük işleri kendi başına karşılayabilen mekanlar olması ve biçiminde farklı işlevlere uygun değişikliklerin kolayca yapılabilmesi için gerekli özellikleri bünyesinde taşımasıdır. (Küçükerman ve Güner, 1995)

Milas evlerinde oda; sedirlerle, ocakla ve yüklükle çevrelenir ve ortadaki alan çok amaçlı olarak kullanılmak üzere boş bırakılır.

Oda içinde yüklüklerden ayrı özellikle ocağın bulunduğu duvarda ve ocağın yanlarında duvar içinde niş şeklinde kapaklı veya açık dolaplar da yapılmıştır.

Şekil 3. 65: Duvar içinde dolap nişleri örnekleri (İ. Tekin)

Şekil 3. 66: Aynı odadan yüklük-dolap-kapı görünüşleri (İ. Tekin)

Odada el uzanma hizasını belirleyen elmalıkla sınırlanan dolabın üstü boş bırakıldığı gibi, ahşapla geçilerek üzeri sıvandığı örnekleri de vardır. Zengin süslemeli örnekleri de görülmektedir.

3.1.7.9 Ocaklar

Sadece odaların ısıtıldığı Türk evinde, ısıtma ocaklarla sağlanır. Her odada yer almayan ocak, genellikle yangın tehlikesine karşı taştan örülmüş duvar içine yapılır. Ancak bağdadi duvarlarda çözüldüğü örneklerde bulunmaktadır. Ocak cephe duvarında yer alırsa, dışa çıkma yaparak çatıya kadar cephe boyunca devam eder. Bulunduğu duvarda, odanın yaklaşık olarak ortasına yerleştirilir ve her iki yanında birer pencere veya dolap nişi yer alır. Ocaklar, alçı oymalı ve davlumbazlı veya dikdörtgen çıkmalıdır. (Şekil 3.67 ve 3.68) (Doğanyılmaz, 2000)

Şekil 3. 67: Dikdörtgen çıkmalı ocak örnekleri (İ. Tekin)

Şekil 3. 68: Davlumbazlı ocak örneği (İ. Tekin)

3.1.7.10 Merdivenler

Merdivenler, sofanın bir parçasıdır. Zemin kattan ana katlara ulaşımı sağlayan merdivenler, Milas evlerinde genellikle tek veya iki kollu çözülmüşlerdir. Merdivenin konumlandırılmasında ana kat planı, sofadaki oturma alanı düzenlemeleri ve taşlıkta avlu kapısının konumu önemlidir.

Şekil 3. 69: İzzet Ağa evinde divanhaneden cihannumaya çıkış merdivenleri (İ. Tekin)

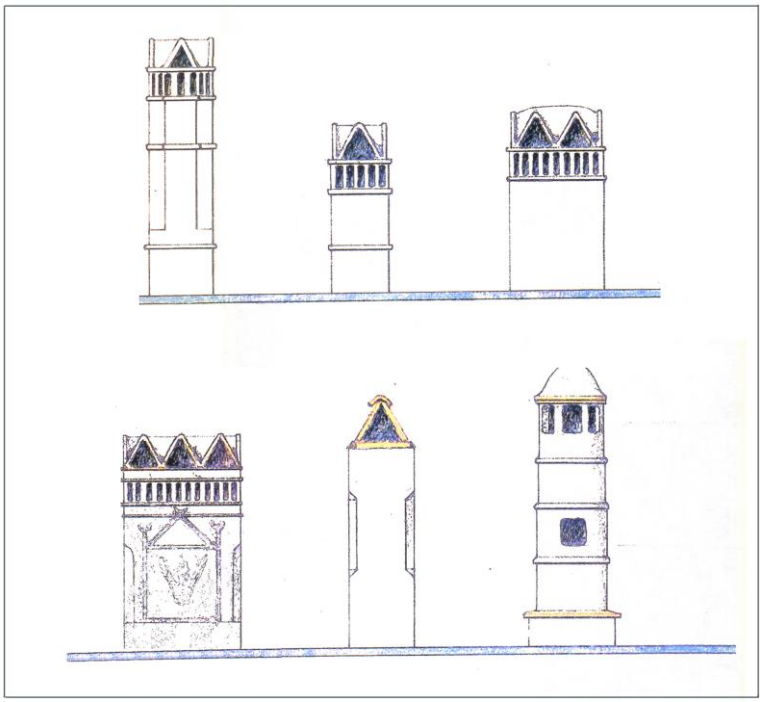
Merdivenler dar ve ahşap elemanlardır. Merdivenin iki kollu çözüldüğü bazı örneklerde, kollardan biri daha kısa ve taş, diğer kolu ahşap yapılmıştır. Merdiveni ahşap trabzanlı korkuluklar takip eder. (Şekil 3.70)

Şekil 3. 70: Merdivenlerden ahşap korkuluk detayları (İ. Tekin)

3.1.7.11 Bacalar

Milas yöresinin en ilgi çekici ve belirgin elemanlarından biri olan bacalar; taş ve tuğladan yapılır. Yuvarlak, kare veya dikdörtgen planlıdırlar. Baca başlıkları, kiremitlerin farklı örülmesi ve üzerlerinin sıvanması yoluyla elde edilir.

Şekil 3. 71: Baca örnekleri (T. Erol)

Kiremitleri dik olarak, yuvarlak yüzleri içe veya dışa gelecek şekilde birleştirilerek, üzerleri sıvanarak girintili çıkıntılı dış yüzeyler ve kiremitlerin arasında meydana gelen üçgen deliklerle hareketli baca başlıkları yapılır. Yine baca gövdelerinde tuğlaların dikine örülmesi ile uzun delikler meydana gelir. (Çakarcan, 1988)

Şekil 3. 72: Baca örnekleri (İ. Tekin)

3.2 Milas Yakın Çevresinde, Köy Ölçeğinde Geleneksel Yerleşim Dokusu ve Konutların Özellikleri

3.2.1 Köy Yerleşim Dokusu İçinde Geleneksel Kırsal Konut Özellikleri

Milas çevresindeki kır yerleşmeleri arasında kültürel bir benzerlik vardır. Ancak, arazi yapısı, malzeme ve yapım teknikleri açısından bölgesel olarak farklılıklar görülür. Zor ulaşılan tepelerdeki ve yamaçlardaki meralık alanlara uyum sağlayan parçalı ve seyrek yerleşmeler, kayalık yamaçlar üstünde sık dokulu oluşumlar, vadi başlarında, çanaklarda arazi eğimine uyum gösteren sektirilmiş yapı grupları bu bölgenin karakteristik özellikleridir. (Aran, 2000)

Milas'ın kuzeyindeki Çomakdağ üzerinde yer alan Çomakdağ Köyleri, yine Çomakdağ üzerindeki Türbe Platosunda yer alan Türbe köyleri ve Milas ilçe sınırları içinde yer alan ova köylerinde genel olarak benzer ama kendi içinde farklılaşmalara da giden bir kırsal yapı geleneği görülür. (Gökbel, 1999) Özellikle toprağın daha verimli olması sayesinde pazara açılmış ve ekonomik olarak daha gelişmiş ova yerleşmelerinde, geleneksel açık sofalı (önlüklü) plan tipi örnekleri de bulunmaktadır. Milas köyleri içinde genel anlamda yerleşen bu kırsal yapı geleneği en açık örneklerini Çomakdağ Kızılağaç, İkiztaş, Ketendere, Gökseki ve Sarıkaya köylerinde verir. (Şekil 3.73 ve 3.74)

Şekil 3. 73: Çomakdağ – İkiztaş Köyü genel görünümü (Aran, 2000)

Şekil 3. 74: Çomakdağ – Gökseki Köyü genel görünümü (Aran, 2000)

Birinci bölümde ayrıntılı olarak anlatıldığı üzere, Çomakdağ silsilesinin genel karakteristik yapısı, şiddetli güneş ışığı, yağış ve rüzgarın etkisiyle yuvarlak şekiller almış kayalar ve aralarında toprak zemin düzlüklerdir. Bölgedeki yerleşim dokuları bu yapı içine, yapıyı bozmadan ve onu kullanarak yerleşmiş doğal yerleşimlerdir.

Taş malzemenin rahatlıkla bulunabilmesinin doğal bir sonucu olarak geleneksel yapı malzemesinin taş olmasının yanı sıra, yerleşim dokusunun geneline de taş doku egemendir. Yaya yollarında, Çomakdağ taş dokusu doğal haliyle bırakılarak patika olarak şekillenmiştir. Avlular, zeminleri aşınmış kayalık yüzeylerle kaplıdır. (Şekil 3.75)

Bölgedeki yapı geleneği içinde evler, dağlık bölgede yaya yollarının her iki tarafındaki setlerde güneş ışınlarına, hava akımlarına açık bir şekilde yapılandırılmıştır. Her evin küçük birer avlusu vardır. Evlere ulaşım yaya yollarından bu avlulara açılan kapılarla sağlanır. Avlu duvarları alçaktır. (Aran, 2000)

Çomakdağ üzerindeki Türbe Platosu'nda köyler dağınık yerleşmeli köylerdir.

Ova yerleşmelerinde ise arazi yine eğimli ve engebeli olmasına karşın dağ köylerine göre daha düz ve sokaklar daha geniştir. Avlu duvarları yüksektir. Yine organik olarak gelişen doku içinde ortak kullanıma ait kuyu ve sebillere rastlanır.

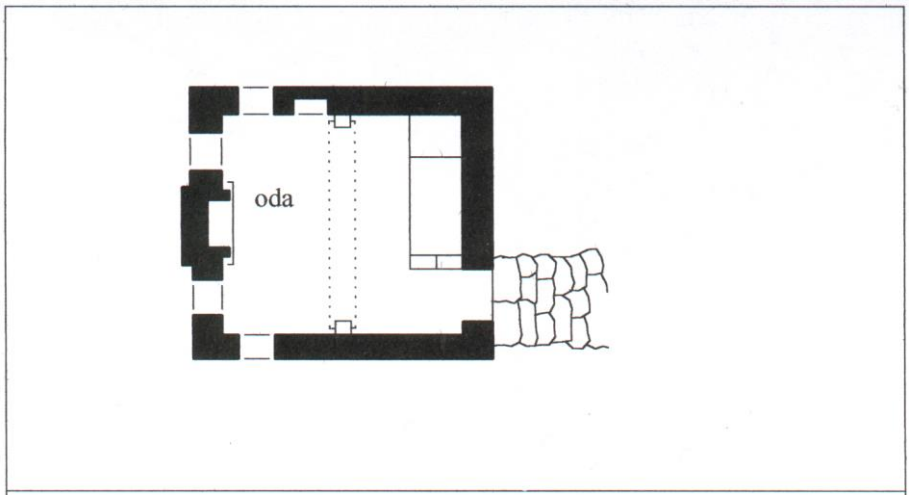
Şekil 3. 75: Çomakdağ – Gökseki'de bir patika ve Kızılağaç'ta bir avlu merdiveni (Aran, 2000)

Geleneksel kır yerleşmeleri birbirinden ayrı konumlanmış, tek kütleli yapıların seyrek gruplaşmalarından oluşur. Bir veya iki odalı yapılar ambarları üzerinde yerleştirilerek zeminden yükseltilir. Toprak dam veya kiremit çatı ile kapatılmışlardır.

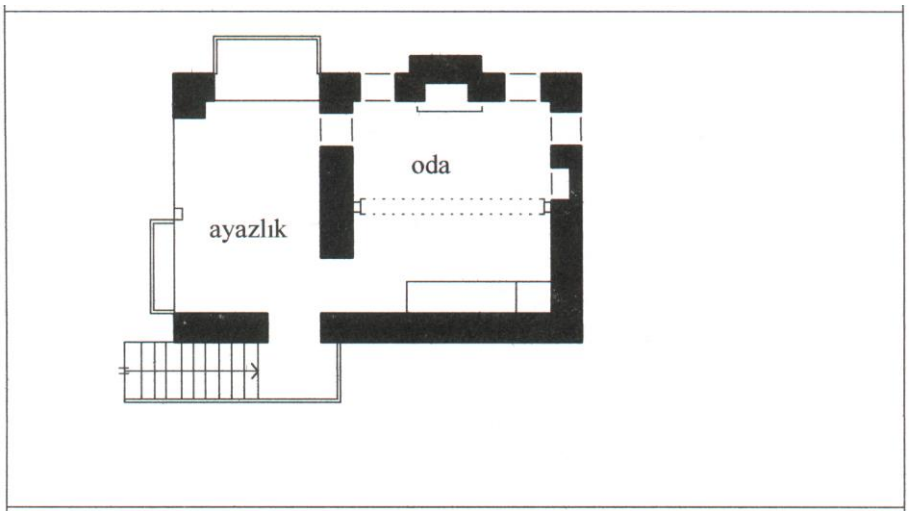
3.2.2 Kat Planları ve Özellikleri

Kır yerleşmelerinde konut planlarında; tek odalı plan tiplerinden açık sofalı (ayazlıklı) plan tipine doğru bir gelişme izlenir. Odalar zeminden yükseltilmiş tek bir katta çözülmüştür. Zemin katlar depo, kiler ve ambar olarak kullanılmıştır. Detaylı olarak incelenen geleneksel Milas evinde olduğu gibi odanın yer aldığı kat ana kattır ve tek bir odadan oluşuyor olsa bile planlama bu kata göre yapılır. Kırsal yerleşmelerdeki konut plan tipleri gelişimi bu kata göre anlatılacaktır.

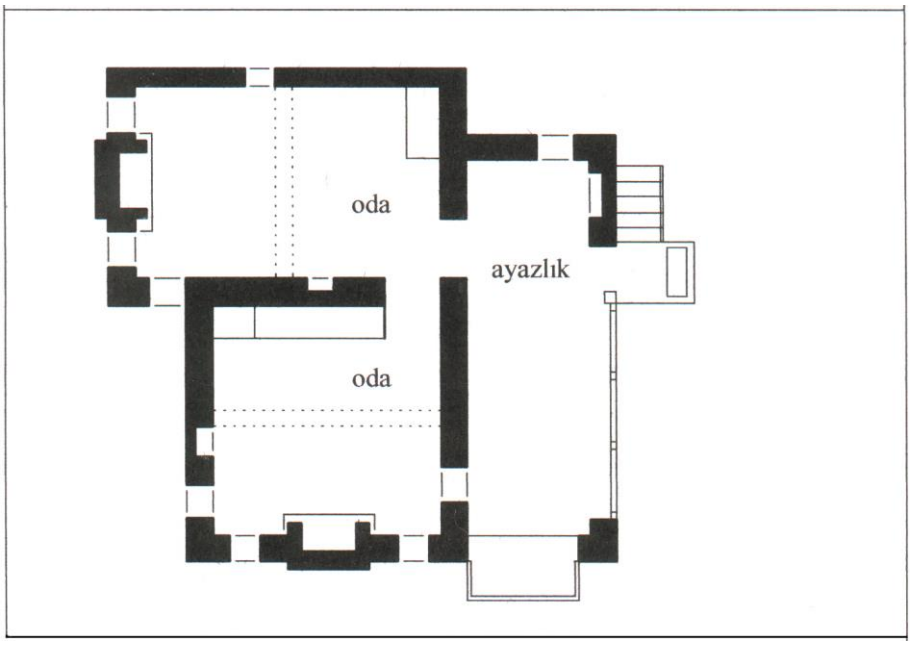
Plan tipi, ilk örneklerde sadece tek bir odadan oluşur. Bu plan tipine 'hanay' adı verilir. Zamanla odanın önüne, ayazlık adı verilen bir tür açık sofa (önlük) eklenir. Ayazlık (önlük) serin esintilere açık olması için güneye yönlenmiştir. (Aran, 2000) Şekil 3.76; 3.77 ve 3.78'da hanay ve ayazlıklı plan tipleri verilmiştir.

Şekil 3. 76: Hanay Plan Tipi (Aran, 2000)

Şekil 3. 77: Ayazlıklı Plan Tipi (Aran, 2000)

Şekil 3. 78: 2 Odalı Ayazlıklı Plan Tipi (Aran, 2000)

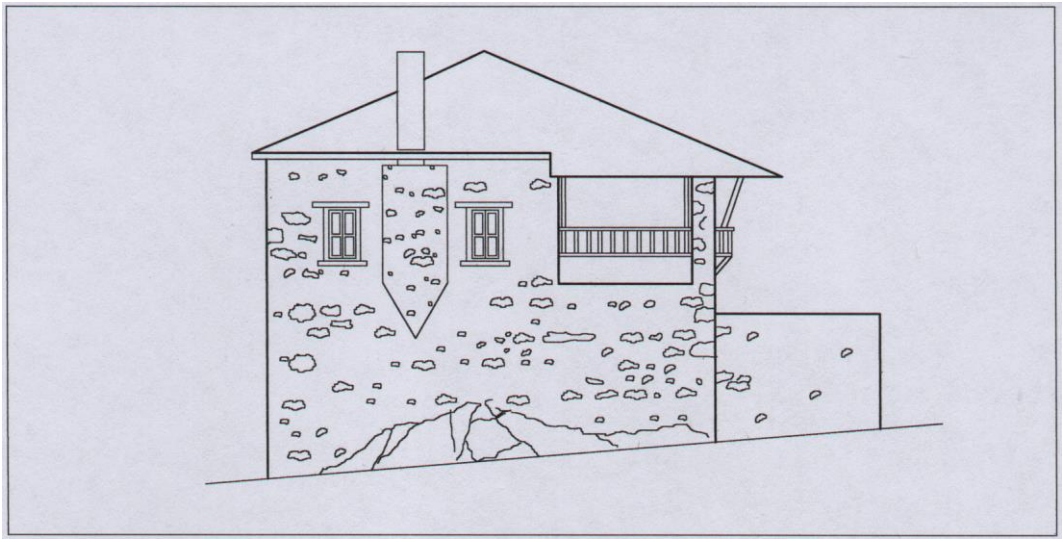
Hanay, avlunun bir kenarında ambar üstüne yerleştirilmiş veya doğrudan zemin üzerinde yükseltilmiş, kare planlı, tek odalı bir yapıdır. Ambar olan zemin katta genellikle yörenin en önemli ekonomik gelir kaynağı olan zeytinyağı depolanır. Hanaya dışarıdan merdivenle ulaşılır. Toprak damlı ve taş saçaklıdır.

Bu tek odalı yapının girişi önünde üstü kapalı, yanları açık yerel dille 'ayazlık' adlı mekanın oluşması ile tek odalı önlüklü plan tipi oluşur. Ayazlığa bir veya iki oda bağlanabilir. Ayazlık, geleneksel kırsal yapılarda, kısa kenarlarından biri avlu giriş kapısını görecek şekilde ve güneye doğru konumlandırılır. Bu kısa kenarda sekili köşk uygulamaları görülür. Diğer kısa kenarında dışarıdan bir merdiven; uzun kenarında sedir ve suluk yer alır. Bu plan tipinde yapı kiremit çatı ile örtülür.

Oda içinde, ocak, yüklük ve sedirler yer alır. Her oda en az iki en çok dört pencere ile aydınlatılır.

3.2.3 Cepheler

Yöre kırsal yerleşimlerinde karakteristik bir özellik olarak ocak çıkmaları ve yanında yer alan pencereler cephelerdeki en önemli özelliklerdir. Gerek hanay tipi planda, gerek açık sofalı, ayazlıklı planlarda bu özellik değişmez. Ocak cephede 20-30cm. dışa doğru çıkma yapar. Ocağın her iki yanında pencere boşluğu bulunur. Pencerelerin oranları genellikle ½'dir. Bu cephe simetriktir.(Şekil 3.79)(Aran, 2000)

Şekil 3. 79: Geleneksel kırsal konutta cephe düzenlemesi (Aran, 2000)

Şekil 3. 80: Çomakdağ'da geleneksel ayazlıklı kırsal konut cephe örneği (İ. Tekin)

Şekil 3. 81: Çomakdağ'da hanay kırsal konut cephe örneği (İ. Tekin)

Hanaya da, ayazlığa da giriş dışarıdan merdiven yoluyladır. Daha gelişmiş plan tiplerinde merdivenin ayazlık içine alındığı örnekler görülebilir. Merdivenin üstü, sundurma niteliğinde ahşap hatıllarla taşınan ahşap bir örtüyle korunur.

Şekil 3. 82: Çomakdağ'da hanay kırsal konutunda giriş cephesi (Betonarme ek ilavedir) (İ. Tekin)

Şekil 3. 83: Hanay Kırsal Konutuna giriş ve kapı üstünde yer alan sundurmalık (İ. Tekin)

Ayazlık, eğimli çatıyla örtülüdür ve çatı ahşap veya taş dikmelerle taşınır. Bazı evlerde, ahşap dikmeler arası yerel dilde 'bedavra' denilen ahşaplarla kapatılarak evin kapalı alan kullanımı genişletilmeye ve dış koşulların olumsuzluklarından korunmaya çalışılmıştır. (Gökbel, 1999)

Ayazlıktaki sekili köşk dışa doğru çıkma yaparak yöre mimarisinin diğer önemli özelliklerinden birini oluşturur. Sekili köşklerde ahşap malzeme kullanılır. Köşk ahşap eli belindelerle taşınır. Daha süslemeli olanlarında ahşap eli belindelerin arası bağdadi geçilerek eğrisel ahşap yüzeyler oluşturulur. Bu yüzeylerde renk kullanımı yaygındır. Ahşap bağdadi yüzeylerin sıvandığı örneklerde görülmektedir.

Şekil 3.84: Çomakdağ'da ayazlıklı kırsal konutlardan sekili köşk örneği (İ. Tekin)

Taş duvarların iç yüzleri kireç harcından sıva ile kapatılırken, dış cephe genellikle sıvasızdır ve düzgün duvar örgüsü ve taşlar arasındaki derzlere yerleştirilen kiremit dolgu ve küp parçaları ile bir tür kaplama niteliğinde duvar dokusu oluşturur. Yine oldukça sık görülen bir diğer örnekte de dış cephe sıvanarak beyaz kireçle kapatılır.

Kapı ve pencere lentolarında ahşap hatıllar kullanılmıştır ve bu hatıllar cephede görülebilir. Bazı pencerelerde bu hatıl, alınlıkla kapatılmıştır. Pencereler genellikle kepenklidir. Yapı tipindeki genel sadeliğe karşın pencere ve kapılar oldukça renkli ve süslemelidir.

Hanay tipi ilk yapıların çatıları toprak damdır. Ayazlıklı tipler kırma çatılıdır. Saçak her iki türde de oldukça dar ve taştır.

Şekil 3. 85: Çomakdağ'da geleneksel kırsal konutlarından duvar dokusu-saçak-lento detayı (İ. Tekin)

Şekil 3. 86: Çomakdağ'da geleneksel ayazlıklı kırsal konut cephesi (İ. Tekin)

Geleneksel kırsal konutlarla ilgili genel olarak açıklanan bu özellikleri içeren bir kırsal konut örneği Şekil 3.86'da verilmiştir. Örnek; sekili köşkü, ocak çıkması, baca, saçak detayları, duvar dokusu, pencere detayları ve üstündeki alınlıkla kapatılmış lentosuyla, bölge geleneksel kırsal konutlarına açık bir örnektir.

3.2.4 Mimari Mekanlar;

3.2.4.1 Odalar

Gerek hanay plan tipinde, gerek ayazlıklı plan tipinde oda; geleneksel Türk evi odasıdır. Gün içinde her türlü işleve olanak sağlayan odalarda yüklük, gusulhane, ocak ve sedirler bulunur. Plan bazında Türk evi odalarının yalın örneklerini verir.

Odalar; en az iki, en çok dört pencereyle dışa açılır. Ocağın bulunduğu duvarın her iki yanında pencere yer alır. Sağır olan duvara, yüklük ve içinde gusulhane yerleştirilir.

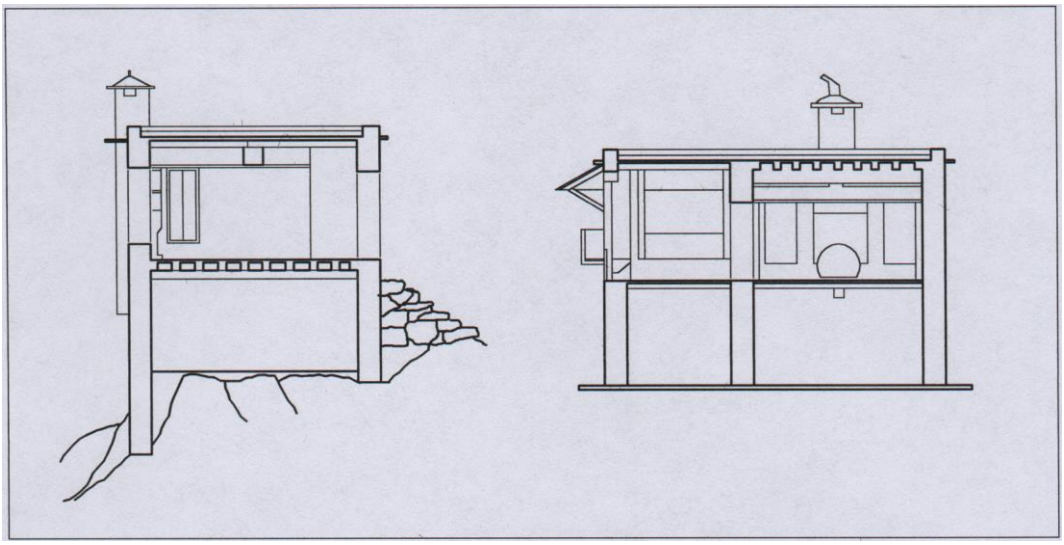

Şekil 3. 87: Çomakdağ – Kızılağaç'ta geleneksel bir kırsal konut odası (Aran, 2000)

Bazı iç mekanlarda, çatı ve ya yapının ana taşıyıcıları olan döven ve döveni taşıyan ahşap dikmeler açık olarak görülür. Bu tip evlerde bu elemanlar iç fonksiyon

ayrımlarını sağlayan elemanlardır. Odanın girişi ve yüklük ve çanaklığın bulunduğu kısım ile otuma alanını ayırır. (Şekil 3.88)

Kışın karasal iklime geçişin etkisiyle ısınmayı kolaylaştırmak amacıyla oda yükseklikleri çok fazla değildir. (Gökbel, 1999)

Şekil 3. 88: Hanay ve ayazlıklı kırsal konut plan tipleri kesitleri (Aran, 2000)

3.2.4.2 Ayazlık (Önlük, açık sofa)

Açık sofanın yerel dilde 'ayazlık' olarak adlandırılması; sürekli esinti alıyor olmasındandır. (Aran, 2000) İklim koşulları nedeniyle açık sofa, her zaman güneye, serin esintilere açık olarak konumlandırılır. Üzeri ya ana çatı ve ya tek eğimli, kiremit kaplı, sundurma çatı ile kapatılır. Çatı, taş ve ya ahşap dikmelerle taşınır. Zemin ahşaptır. (Şekil 3.88)

Bazı ayazlıklarda, çevresi açık olmasına karşın merdivenin bağlandığı yere, iki dikme arasına yarım kapı ve ya tam kapı konmuştur. Çatı, taş ve ya ahşap dikmelerle taşınır ve bazen bu dikmelerin arası bedavra denilen ahşaplarla kapatılarak daha kapalı bir iç ortam yaratılmış olur. Dikmelerin arası yaklaşık 80cm. yüksekliğinde korkulukla geçilir.

Ayazlığın, sokağa bakan ve avlu kapısını gören tarafı oturma ve seyir amacıyla, sekili sofa köşkü ile kapatılır.

Ayazlıkta, merdivene yakın bir yerde ve genellikle uzun cephesinde, yerden 60-80cm. yüksekliğinde, 100-140cm. uzunluğunda, 60cm. genişliğinde, çerçeveli bir temizlik alanı bulunur. Abdestlik ve ya bulaşıklık olarak kullanılabilir. (Gökbel, 1999)

Şekil 3. 89: Çomakdağ'da kırsal konutta ayazlık (Aran, 2000)

3.2.4.3 Ambar

Alt katın tamamı ve ya bir kısmı ile sofa altının kullanıldığı mekanlardır. Depo ve kiler amaçlıdır. Genellikle ekonomik gelir kaynağı olan zeytinyağı ve ayrıca kışlık yiyeceğin depolanır. Ayrıca, Türbe Platosunda olduğu gibi hayvancılık da yapılan köylerde alt kat ahır, ağıl, samanlık gibi de kullanılmaktadır. Ambarlar, dışta olduğu gibi içte de sıvasızdır. Eğimli araziye yerleşiyor olması nedeniyle alt katın tamamen kapalı olduğu örnekler de görülmektedir.

3.2.4.4 Avlu

Dağ köylerinde daha küçük olmasına karşın plato ve ova köylerinde daha büyük olan avlular, alçak ve ya yüksek avlu duvarları ve ya bedavra denilen ahşap malzeme ve çalı çırpı ile yapılmış çitlerle çevrelenir. Yer yapısı nedeniyle dağlık köylerde

genellikle genellikle aşınmış taş dokudan oluşan avlu, ova ve platodaki köylerde ‘mandal’ denilen eğimli arazilerde toprağın kaymasını engelleyen setlerden oluşur. (Gökbel, 1999)

Tuvalet, avluda uygun bir yerde kuru duvarlarla kapatılarak yapılır.

3.2.5 Mimari Elemanlar

3.2.5.1 Döşemeler

Döşemeler, ahşap kirişler üzerine ahşap kaplama ile yapılmıştır. Hanayda, odada ve ayazlıkta aynı yöntem uygulanmıştır.

3.2.5.2 Tavanlar

İç mekanda tavan kaplaması, ahşap kirişlerin altına ahşap kaplama yoluyla yapılır. Çok detaylı olmasa da ahşap işçiliği ile yapılmış tavan süslemeleri de vardır. Renk kullanımı tavan süslemelerinde de çok yaygındır.

Şekil 3. 90: Tavan süsleme örneği (İ. Tekin)

Tavan kaplaması olmayan evlerde, çatı taşıyıcı sistemi açıkta bırakılmıştır. Taşıyıcı ahşap hatıl, yerel dildeki karşılığıyla döven; kare ve ya yuvarlak kesitli ahşap

dikmelerle taşınır. Bazı evlerde, döven, taşıyıcı bir eleman olmanın yanında mimari bir elemandır ve oda içindeki fonksiyon farklılaşmasının; giriş ve yüklük ile oturma alanı farklılaşmasının; sınırıdır. Döven ile dikmelerin birleştiği yerde 'huruç' adında; gelen yükü dağıtarak dikmeye ileten ahşap bir eleman bulunmaktadır. (Gökbel, 1999) Huruç aynı zamanda lambalıktır. Huruç ve dövenler çoğunlukla süslemeli olur.

3.2.5.3 Çatılar ve Saçaklar

Bölgede, toprak kaplı düz çatı beşik veya kırma çatı kullanılmıştır.

Düz çatı da; ahşap kirişleme üzerine ahşap kaplama yapılır, çam kabuğu, kaya tuzu ve son olarak toprak sıkıştırılarak serilir. Ahşap kirişleme ile toprak seviyesi arası yassı taşlarla örülür.

Baca çevresi de dahil olmak üzere bir parapet niteliğinde tüm çatıyı dönen, kayrak taşları genellikle iki sıra halinde örülerek bir tür saçak oluşturur.

Şekil 3. 91: Hanay kırsal konutndan toprak çatı-saçak-baca detayı (İ. Tekin)

Beşik ya dakırma çatılarda da saçak çok dardır. Taşların birkaç sıra halinde yerleştirilmesi ile oluturulmuş bir bitirme elemanı konumundadırlar. Çatı taşıyıcı sistemi, bazı evlerde açık bırakılmıştır. Çatı taşıyıcı elemanları aynı zamanda fonksiyonel olarak kullanılan ve üzerinde süslemeler bulunan elemanlardır. Döven,

aynı zamanda oda içinde fonksiyonel ayrımı da sağlar ve döveni taşıyan ahşap dikmelerin dövenle birleştiği yerde bulunan ve yükü dağıtarak ileten huruç lambalık olarak kullanılır.

Şekil 3. 92: Geleneksel kırsal konutta kırma çatı – saçak –ocak (İ. Tekin)

3.2.5.4 Ocaklar ve Bacalar

Bölgedeki yapı geleneği özellikleri arasında en belirgin özelliklerden biri, gerek hanay tipi olsun gerekse ayazlıklı plan tipi her oda da baca mutlaka yer almıştır ve mutlaka dış cephede, duvardan 20-30cm. çıkıntı yapacak şekilde yerleştirilmiştir. Her iki yanında pencere dizisi yer alır. (Şekil 3.92) Bazılarında daralma yapar. Düz toprak çatılarda, baca kesimi aynı örgü tekniğiyle bitirilir. Genellikle kayrak taşlarıyla örülen bacalar, en üst noktada kayrak taşlarının duman deliklerinden taşırılmasıyla düz bir şekilde örülmekte ve ya kayrak taşlarının üzeri kırıntılı dolgu malzemesi ile bombeleştirilerek, küçük taşlar dikerek bitirilmektedir. (Şekil 3.91) (Gökbel, 1999)

Oda içinde ocak, sade özelliklerdedir. Genellikle oda içinde çıkma yapmazlar. Ocak üstünde genellikle bir ya da birkaç sıra raf yer alır. Raf genellikle elmalıkla bağlanır.(Şekil 3.93)

Şekil 3. 93: Oda içinde ocak-raf-elmalık ilişkisi (İ. Tekin)

3.2.5.5 Çıkmalar

Bölgede geleneksel kırsal konutlarda cephede dikkati çeken bir diğer önemli eleman sekili köşklerin cepheye taşmalarıdır. Sekili köşk; eli belindelerle taşınır. Eli belindelerin arası bağdadi ile kapatıldığı örnekler sıkça görülmektedir. Genellikle sıvasız bırakılan bu bağdadi yüzeyler genellikle boya ile renklendirilir. Sekili köşkler, cephe bütününe egemen olan taş doku yerine ahşap malzeme ile yapılır. Üzeinde boya ile yapılan süslemeler yanında ahşap işçiliği örnekleri de görülmektedir.

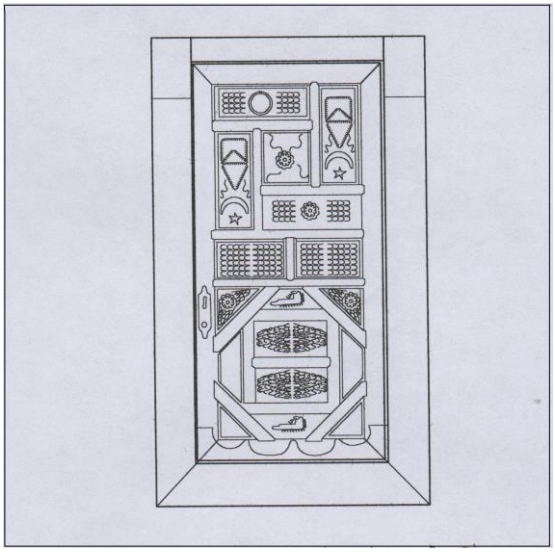
Şekil 3. 94: Sekili köşk örneği (İ. Tekin)

Şekil 3. 95: Sekili köşk örnekleri (Aran, 2000)

3.2.5.6 Kapılar

Ahşaptan, basit kündekari tekniğiyle yapılmış tek kanatlı kapılar, hanaya girişte, ayazlık ile oda arasında ve bazen ayazlığa girişte bulunur. Kapılar, içe doğru açılır. Kasa çevresinde pervaz dolaşır ve lento seviyesinde alınlıklar yer alabilir.

Şekil 3. 96: Türbe Köylerinden kapı detayı (Gökbel, 1999)

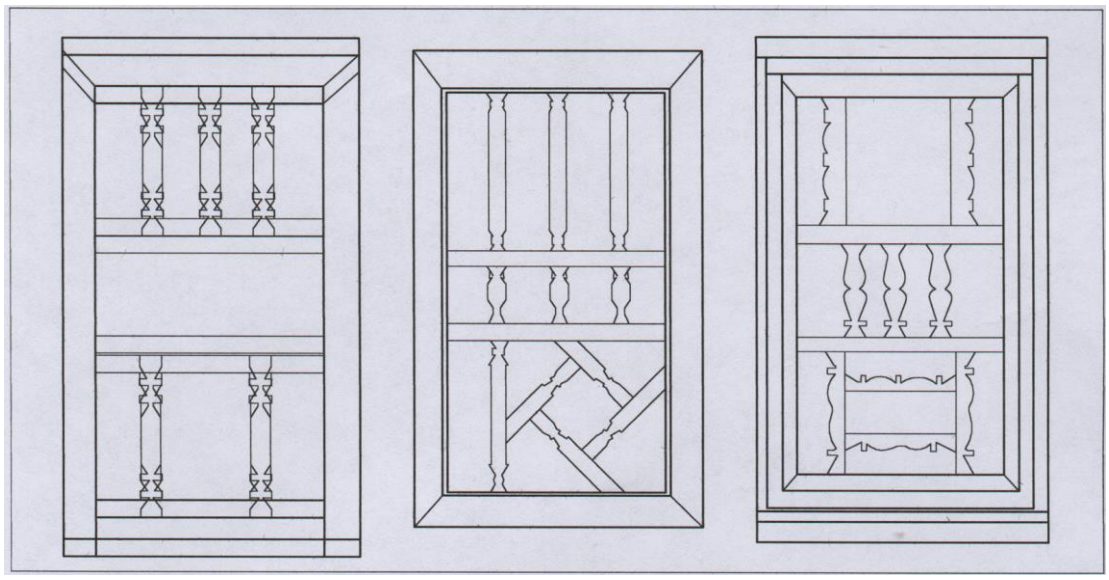

Şekil 3. 97: Çomakdağ Köylerinden kapı örnekleri (İ. Tekin)

Kapı kanatlarında, el işçiliğiyle, musaf, tabanca, yıldız, daire, çiçek, baklava biçiminde oymalı ve kabartmalı köşe ve göbek süslemeleri yapılmıştır. (Gökbel, 1999)

3.2.5.7 Pencereler

Pencereler genellikle ½ oranında yapılır. Kepenkli ve korkuluklu örnekleri vardır.

Şekil 3. 98: Türbe Köylerinden korkuluklu pencere detayları (Gökbel, 1999)

Ahşap kepenkleri, iç mekana bakan yüzlerinde basit ahşap el işçiliği ile süslenmiştir. Bu süslemelerde, özellikle Çomakdağ köyleri yapılarında renk kullanımı dikkat çekicidir. Pencereler üzerinde, lentolar, genellikle, cephede açık bırakılır. Bazı örneklerinde, lentolar ahşap alınlıklarla kapatılır.

Şekil 3. 99: Çomakdağ Köylerinden ahşap korkuluklu ve kepenkli pencere örnekleri (İ. Tekin)

Şekil 3. 100. Çomakdağ köylerinden pencerelerin ve kepenklerin odadan görünüş örnekleri (İ. Tekin)

3.2.5.8 Yüklük ve Diğer Dolaplar

Odalarda, yüklüğün yanında tek ve ya çift sıralı raflarda kullanılmaktadır. Yüklükle de bütünleşen ahşap raflar, odada sağır duvar üzerinde ve ocak üstlerinde ve ayazlıkta oda kapısının yanında da yer alırlar. Sağır duvarlardaki raflar genellikle çanaklık olarak kullanılır.

Pencere ve kapı kanatları işçiliğinde görülen desenler, yine aynı teknikle yüklüklerde ve dolaplarda da uygulanır. Yüklükler, dolaplar ve kapılar odada bir bütün olarak birbirlerini tamamlarlar.

Şekil 3. 101: Geleneksel kırsal konutta odadan yüklük ve gusulhane örneği (İ. Tekin)

4. DEĞERLENDİRME

Milas ve yakın çevresinde değişik ölçekteki yerleşimlerde geleneksel konutların temel özellikleri, yöresel faktörlere de bağlı olarak incelenmiştir. Erken dönemlerden bu yana önemli yerleşim alanlarından biri olan ve birçok döneme tanıklık eden Milas ve yakın çevresi, farklı dönemlerin izlerini hala üzerinde taşımaktadır. Bölgeye gelen Türklerin; gerek bir önceki yerleşim alanları üzerinde, gerekse yeni alanlarda; kendi yaşam biçimleri doğrultusunda oluşturdukları geleneksel kırsal ve kentsel doku ve konutların temel özellikleri incelenmiştir.

Bölgede geleneksel doku, önceki dönem özelliklerinde oluşturulmamıştır. Anadolu geneline bakarsak; Türkler, 11. Yüzyıldan başlayarak yerleşikler ve göçerler olmak üzere iki grup halinde gelmişlerdir. Sinop, Ankara, Denizli, Antalya çizgisinin batısında göçebelik ağır basmaktadır. Göçebe Türkmenler; 'kara çadır', 'topak ev' ve alaçık' gibi barınma kültür ve mimarilerini taşımaktadırlar. Bu Türkmen grupların, yerleşik düzene, kırsal kesimde tekil olarak; yerlilerin arasına karışarak değil, kitlesel olarak geçtikleri ve Türk öncesi dönemin mimari ve kültürel geleneklerini bu yeni kırsal yerleşimlerde yaşatmadıkları görülmektedir.

Göçebelikten ayrı, Türklerin Anadolu'ya gelmesi ile Batı Anadolu'da da gelişen transhümans da buradaki yaşam tarzı ve mimariye yansımıştır. Coğrafya terminolojisinde, hayvancılık, özellikle de koyun yetiştiriciliğiyle bağlantılı mevsimlik yer değiştirmeler olarak tanımlanan transhümans, yer yer farklılıklar göstermekle birlikte, özellikle Kuzey Akdeniz ülkelerinde görülen bir yaşam tarzıdır. İki nokta arasındaki yolculuğun; başlangıçta, iki ucu da geçici nitelikte konutlardan oluşurken, önce bir, sonra da iki ucunun yapılaştığı ve yakın dönemlerde her iki ucunun da geçici nitelikte olmayan konutlarla noktalandığı görülmektedir.

Kent dışı konumlanma ve kırsal kaynaklara dayalı bir düzene sahip olan Beylikler döneminde seyrek ve yarı kırsal bir kentsel doku oluşmuştur. Osmanlı döneminde, kentselleşme sırasında, mevcut kentsel alana ve yerli Rumlardan boşalan konutlara

yerleşimin yanı sıra; kent çevresinde, yarı kentsel-yarı kırsal yeni yerleşme alanları oluşturulmuştur. 18. Yüzyıla kadar, kentsel dokuda, tek katlı evler, avlulu ya da bahçeli bir düzen hakimdir.

Türklerin göçebe geçmişi ve o dönemdeki barınma; yaşama, yatma, yeme, ısınma gibi alışkanlıkları sonraki dönemlerde, bire bir değil ama dolaylı olarak, konut mekanını etkilemiştir.(Tanyeli, 1996.) İlk örneklerinin 15.yüzyılda görüldüğü 'oda'; Türk evinde olduğu gibi geleneksel Milas kentsel ve kırsal konutunda da; ana bileşen olmuştur. Sonraki yüzyıllarda, Anadolu'da 'Türk evi' adı altında bölgelere göre iklim (yağış ve sıcaklık dereceleri), zemin özellikleri (malzeme) ve bölgelerdeki toplum ve üretim durumlarına bağlı olarak farklılaşan konut tipleri gelişmiştir. Batı Anadolu'da gelişen konut tiplerinden; bu faktörlere göre; Batı Anadolu Türk evi adı altında bahsedilebilir.(Eldem, 1986.) Milas ve yakın çevresinde; konut yapımı ve gelişimi Batı Anadolu evi özellikleri taşır.

Kendi içinde bölgelere göre farklılıklar göstermekle birlikte, Ege kıyılarında 19.yüzyıl ortalarına kadar süren tek odalı kagir konut tipi (hanay plan tipi) egemendir. Daha varlıklı kentsel grup, açık sofalı ev (önlüklü plan tipi) tipini kullanmaktadır.(Tanyeli, 1995) Yapılaşmanın ilk örneği olarak bu tek odalı konut tipi; Milas merkez ilçesinde ve yakın çevresindeki kırsal alanlarda kentsel ve kırsal hayatın farklı özelliklerine bağlı olarak farklı nitelikler ve kimlik kazanarak gelişmiştir.

Milas merkez ilçesi ve yakın çevresindeki kırsal yerleşmelerde konut özellikleri önceki bölümde detaylı olarak incelenmiştir.

Milas ve yakın çevresinde, değişik ölçekteki yerleşimlerde, konut; genel olarak, 2. Bölümde anlatılan iklimsel özelliklere uygun olarak açık ve serin mekanlar esas alınarak ve bölgede kolay bulunan malzemeler olması nedeniyle ahşap ve taş yapım sisteminde inşa edilmiştir.

Kırsal ve kentsel konutta ana kat, zeminden yükseltilmiştir. Zemin katlar hizmet alanı ve bölgede başlıca gelir kaynağının zeytincilik ve zeytinyağı olması nedeniyle depo amacıyla kullanılmıştır. Ancak kentsel konutun zemin kat planı; ana kata bağlı olarak daha gelişmiş bir plan şemasına sahiptir. Kat kullanım özellikleri ve ana

bileşenleri temel olarak aynı olan kentsel ve kırsal konut, mekansal özellikleri açısından farklılıklar gösterirler.

Kırsal ve kentsel konut arasındaki farklılıklar ve farklı gelişim aşamaları; toplumsal, sosyal ve ekonomik koşullar arasındaki farklılığın sonucudur.

Kırsal yerleşimlerde konutu incelediğimizde; çok erken konut örneklerini de hala içinde barındırdığını ve genel özellikler açısından daha fazla yöresel özellikler taşıdıklarını görüyoruz. Kırsal konut, tarihsel süreç içinde değişimlere güçlü bir direnç gösterir. (Tanyeli, 1995) Bunun başlıca sebebi; kırsal yerleşimlerin ulaşım ve haberleşme olanaklarının sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu; üretim kaynaklarının geliştirilmesi ve pazarlanmasını zorlaştırmakta ve kapalı, ancak kendine yeten ekonomik koşullar oluşturmaktadır. Bu nedenle, pazar ekonomisine açılan köylerde daha gelişmiş konut yapı tiplerine rastlamak olasıdır. Milas ova köylerinde açık sofalı plan tiplerindeki daha iyi örnekler bulunmasının sebebi bundandır. Kapalı ekonomik koşullar ve haberleşme olanaklarının zayıf olması, aynı zamanda, toplumsal olarak da kendi içine kapalı, çevreyle ve kentle sınırlı ilişkiler kurabilen, geleneksel yapıda topluluklar oluşturur. Bu gibi sebeplerden dolayı kırsal yerleşimlerde değişim yavaştır. 3. Bölümde anlatılan Milas yakın çevresindeki kırsal konut planları da incelendiğinde değişimin az ve yavaş olduğu görülmektedir. Ekonomik olanakların düşük olması nedeniyle, çevrede en kolay bulunan malzeme olarak taş ve ahşap ana yapı malzemeleri olarak seçilmiştir. Kendi olanakları dahilinde yapı içinde ve duvar örgülerinde süslemelere gidilmiş, yalın ve özgün detaylar uygulanmıştır.

Görüldüğü gibi, konutun ilk yapılaşma örneklerini içinde barındırıyor olması nedeniyle de kırsal yerleşimler önemli veri kaynakları olmuşlardır. Gerek kentsel, gerek kırsal geleneksel konut, kimliklerini bu ilk örneklerin gelişmesiyle kazanmıştır.

Milas kentsel dokudaki konutlarda, ekonomik gelir durumu ve gelir kaynağının farklılaşması konut yapımı, mekan kullanımı ve gelişimine yansımıştır. Geçimi toprağa bağlı, orta halli ailelerin evleri zemine daha yakın ve zeminle iç içeyken, toprakla doğrudan ilişkisi bulunmayan varlıklı ailelerin evleri daha kapalı ve manzara seyretmeye yönelik iç mekan yaşamına dönüktür.

Ayrıca, kentsel konut kendi içinde de ekonomik ve sosyal konuma bağlı olarak konut yapımı ve süsleme teknikleriyle de farklılık gösterirler. Her ev az ya da çok bezemelidir; ancak, özellikle varlıklı ailelerin evleri, ağa konakları gösterişli ve görkemli yapılardır. Orta halli ailelerin konutları, genellikle, sokak ölçeğinde, diğer evlerle bir bütün oluştururken, ağa konakları tek yapı olarak algılanır.

Milas ve yakın çevresinde geleneksel konutlar özgün örnekler vermektedir. Kırsal konuttaki bu uzun süreli gelişim ve az sayıdaki plan şemalarına karşın Milas şehir ölçeğindeki konut planları daha gelişmiştir ve çok sayıda plan tipi örnekleri verirler. Plan tipi, kentsel dokuda kapalı plan tipine doğru gelişmiştir. Yaklaşık olarak aynı dönemlerde yapılmış olmalarına karşın bu kadar farklı özelik içeren kentsel ve kırsal konut arasındaki fark az önce de anlatıldığı gibi ulaşım, haberleşme koşulları, ekonomik gelir durumu ve ekonomik gelir kaynaklarının konut mekanına nasıl yansıdığının açık göstergesidir.

KAYNAKLAR

Akarca, Aşkıdil- Turan, 1954. Milas Tarihi, Coğrafyası ve Arkeoloji, İstanbul Matbaası, İstanbul.

Akdeniz, Olcay, 1996, Galata Grubunun Milas Çalışmaları, *Milas Ticaret Odası haber Bülteni*, **Ekim**, 17-22.

Akdeniz, Olcay, 2002. Kişisel Görüşme.

Akın, Nur, 199?. Osmanlı Döneminde Anadolu Konutuyla Balkan Konutu arasındaki ortaklıklar, *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşim*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 269-278

Aladağ, Ertuğrul, 1991. Muğla Evi, Hamle Matbaacılık, Muğla.

Aran, Kemal, 2000. Barınaktan Öte- Anadolu Kır Yapıları, Tepe Mimarlık Kültür Merkezi,Ankara.

Baldağ, İlkay, 1995. Milas İlçe Merkezinde Yer Alan Çöllüoğlu Hanı'nın incelenmesi ve Restorasyonu, *Yüksek Lisans Tezi*, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Bayazıt, N., Sey, Y., Yücel, A., 1968. Bir Güneybatı Anadolu Gezisi Notları, İTÜ. Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Bean, George E., 1987. Karia, Gümüş Basımevi, İstanbul.

Bektaş, Cengiz, 1996. Türk Evi, Yapı Kredi Yayınları LTD. Şirketi, İstanbul.

Cengiz, Berna, 1996. Milas, *Atlas Aylık Gezi Dergisi*,**44**,108-128.

Çakarcan, Nilay, 1998. Milas-Hisarbaşı Tarihi Doku İnceleme, Koruma ve Restorasyon Önerileri, *Yüksek Lisans Tezi*, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

D.E.Ü. Rölöve – Restorasyon Dersi, 2002. Hadi Bey Konağı Plan, Kesit ve Görünüşleri, Ölçek 1/50.5 pafta

Doğan, Funda E., 1994. Milas Rıfat Ağa Konağı, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Doğanyılmaz, İsmail, 2000.Galata Mimarları Milas Çalışması, *Milas Ticaret Odası Haber Bülteni*, **Nisan**, 18-19

Eldem, Sedat Hakkı, 1986. Türk Evi Osmanlı Dönemi C:1, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul.

Gökbel, Neşe, 1999. Bodrum ve Milas'ın Karakteristik Köy Yerleşmelerinde Geleneksel Mimari Araştırmalar; Türbe- Milas; Mumcular-Bodrum, *Yüksek Lisans Tezi*, D.E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Karasu, Dalga, 2002. Hacı Ali Ağa Evi 1. Kat Planı Ölçek:1/100. 1 pafta, Milas Belediye Başkanlığı, Milas.

Kızıl, Abuzer, 2002. Uygarlıkların Başkenti Mylasa ve Çevresi, Milas Baskı ve Matbaa, Milas.

Kuban, Doğan, 1995. Türk Hayatlı Evi, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık LTD. Şirketi, İstanbul.

Küçükerman, Ö. Ve Güner, Ş., 1995. Anadolu Mirasında Türk Evleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Muğla İl Yıllığı, 1967. Özel İdare İl Müdürlüğü, Muğla.

Muğla İl Yıllığı, 1973. Özel İdare İl Müdürlüğü Muğla.

Muğla İl Yıllığı, 1998. Özel İdare İl Müdürlüğü, Muğla.

Öktem, M., Heredot Tarihi, 1973. Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Tanyeli, Uğur, 199?.Anadolu'da Bizans, Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemlerinde Yerleşme ve Barınma Düzeni, *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşim*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 405-472

Türkeş, Ünal, 1973. Kurtuluş Savaşı'nda Muğla, Yelken Matbaası, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

1977 Yılında Muğla'da doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini 1994 yılında Muğla'da tamamladı. Aynı yıl İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'ne girmeye hak kazandı. 1999 senesinde mimarlık eğitimini tamamladı. İstanbul, Marmaris ve Muğla'da çeşitli konut tasarımları, iç mekan düzenlemeleri, rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinde ve yarışma projelerinde görev aldı.

Halen görev almış olduğu çeşitli tasarım ve uygulama projeleriyle çalışmalarına devam etmektedir.